О.М. Брадул, В.А. Шепелюк, Л.Я. Шевченко, С.Б. Шипіна, П.Д. Каминський, Ю.В. Штик

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

Навчально-методичний посібник

для самостійного вивчення дисципліни

О.М. Брадул, В.А. Шепелюк, Л.Я. Шевченко, С.Б. Шипіна, П.Д. Каминський, Ю.В. Штик

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни

для студентів, які навчаються
за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
напряму підготовки 071 «Облік і оподаткування»

Рекомендовано вченою радою
ПВНЗ «Інститут ділового адміністрування»
(протокол № 3 від 27.03.2017 р.)
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів

Кривий Ріг 2017

УДК 657-029.005 (072)
ББК 65.052я75

Рекомендовано вченою радою
ПВНЗ «Інститут ділового адміністрування»
(протокол № 3 від 27.03.2017 р.)

Рецензенти:

Ф.Ф. Бутинець - доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Української Академії економічної кібернетики

М.М. Бенько - доктор економічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет, професор кафедри бухгалтерського обліку

Авторський колектив:

О.М. Брадул, В.А. Шепелюк, Л.Я. Шевченко, С.Б. Шипіна, П.Д. Каминський, Ю.В. Штик

Ш 2 Управлінський облік : навч. посіб. /О.М.Брадул, В. А.Шепелюк, Л. Я.Шевченко, П. Д.Камінський, та ін; ДНУЕТ. – . – Кривой Ріг. : 2017. – 113 с.

ISBN

Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Управлінський облік» розроблений згідно з програмою й призначений для студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» з напряму підготовки 071 «Облік і оподаткування». Мета підготовки та видання даного навчально-методичного посібника – надання допомоги студентам у вивченні дисципліни «Управлінський облік».

Навчально-методичний посібник містить програму навчальної дисципліни, методичні вказівки до вивчення тем дисципліни**,** контрольні питання, практичні завдання, плани семінарських занять, завдання для самоконтролю, методичні рекомендації до самостійної та індивідуальної роботи, критерії оцінки знань студентів, рекомендовану тематику рефератів та методичні рекомендації до їх написання, словник основних понять дисципліни, список рекомендованої літератури.

Навчально-методичний посібник розраховано на самостійну роботу студентів. Його матеріали можуть бути використані викладачами під час проведення семінарських і практичних занять з дисциплін «Управлінський облік».

ББК 65.052я75
УДК 657-029.005 (072)

© Колектив авторів, 2017

ЗМІСТ

Передмова …… 5
Опис дисципліни «Управлінський облік» ……. 6
Змістовий модуль 1 ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ. СИСТЕМИ ТА МЕТОДИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ…….. 10
Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку…… 10
1.1.Методичні вказівки до вивчення теми……. 10
1.2.Контрольні запитання……... 13
1.3.Тести для самоконтролю…….. 14
1.4.Практичні вправи…….. 15
1.5.Економічний кросворд……. 17
Тема 2. Класифікація і поведінка витрат……... 17
2.1.Методичні вказівки до вивчення теми…….. 18
2.2.Контрольні запитання……... 21
2.3.Тести для самоконтролю……..... 21
2.4.Практичні вправи…….. 22
2.5.Економічний кросворд……. 25
Тема 3. Система обліку і калькулювання за повними витратами…… 25
3.1.Методичні вказівки до вивчення теми…… 26
3.2.Контрольні запитання…… 28
3.3.Тести для самоконтролю…… 29
3.4.Практичні вправи……. 30
3.5.Економічний кросворд…… 33
Тема 4. Система обліку і калькулювання за змінними витратами…….. 33
4.1.Методичні вказівки до вивчення теми……. 34
4.2.Контрольні запитання…….. 35
4.3.Тести для самоконтролю…….. 35
4.4.Практичні вправи……. 36
4.5.Економічний кросворд……. 37
Тема 5. Система обліку і калькулювання за нормативними витратами. 38
5.1.Методичні вказівки до вивчення теми…….. 38
5.2.Контрольні запитання…….. 41
5.3.Тести для самоконтролю……. 41
5.4.Практичні вправи…….. 42
5.5.Економічний кросворд…… 44
Змістовий модуль 2 АНАЛІЗ І ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗА ВІДХИЛЕННЯМИ…… 45
Тема 6. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку….. 45
6.1.Методичні вказівки до вивчення теми……. 45
6.2.Контрольні запитання……. 47
6.3.Тести для самоконтролю……. 47
6.4.Практичні вправи……. 48
6.5.Економічний кросворд…… 49

Тема 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень …… 50
7.1.Методичні вказівки до вивчення теми 50
7.2.Контрольні запитання……... 54
7.3.Тести для самоконтролю…….. 54
7.4.Практичні вправи…….. 56
7.5.Економічний кросворд 58
Тема 8. Бюджетування і контроль……... 59
8.1.Методичні вказівки до вивчення теми 59
8.2Контрольні запитання…… 63
8.3.Тести для самоконтролю…….. 64
8.4.Практичні вправи…….. 65
8.5.Економічний кросворд 66
Тема 9. Облік і контроль за центрами відповідальності…… 67
9.1.Методичні вказівки до вивчення теми 67
9.2.Контрольні запитання…….. 69
9.3.Тести для самоконтролю……. 69
9.4.Практичні вправи……. 71
9.5.Економічний кросворд…… 72
Тема 10. Управлінський облік як інформаційна система для прийняття стратегічних управлінських рішень…… 72
10.1.Методичні вказівки до вивчення теми……. 72
10.2.Контрольні запитання…….. 80
10.3.Тести для самоконтролю……. 81
Самостійна робота з дисципліни « Управлінський облік»…… 83
Індивідуальна робота з дисципліни « Управлінський облік»……. 98
Глосарій …… 103
Список рекомендованої літератури…… 109
Додатки……. 111

Передмова

Мета викладання дисципліни «Управлінський облік» - надання знань з організації та методики управлінського обліку, його вдосконалення з урахуванням передового зарубіжного досвіту, а також вивчення студентами сутності та основних складових управлінського обліку, його організації на підприємстві з метою вивчення інформації про різні аспекти діяльності підприємства, що відображаються в ньому і безпосередньо впливають на якість управлінських рішень та ефективність системи управління.

Структурними складовими навчально-методичного посібника є: програма навчальної дисципліни, методичні рекомендації до самостійної роботи, методичні рекомендації до семінарських (практичних) занять, методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань та індивідуальних науково-дослідних завдань, підсумковий контроль знань та вмінь студентів. Така структура навчально-методичного посібника обумовлена формами організації навчального процесу, обов'язковими елементами якого є, окрім лекційних та семінарських (практичних) занять, самостійна та індивідуальна робота студентів з додатковими літературними джерелами. З цією метою у посібнику наводиться список рекомендованої літератури, питання та тести для самоконтролю знань та вмінь студентів.

Лекція – основна форма проведення аудиторних занять у вищому навчальному закладі. Вона покликана формувати у студентів основи знань з відповідної наукової галузі, визначати напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Управлінський облік», а також демонструвати зв'язок з іншими дисциплінами. Основне завдання лекційного заняття – викладання конкретних тем відповідно до програми навчальної дисципліни в логічній послідовності та взаємозв'язку з усім матеріалом.

Семінарські (практичні) заняття забезпечують закріплення та систематизацію теоретичних знань студентів та набуття ними необхідних навичок з питань управлінського обліку.

Самостійна та індивідуальна робота є основним засобом засвоєння матеріалу у вільний від аудиторних занять час на основі вивчення законодавчих актів, навчальної літератури, додаткових джерел, поточної інформації. Самостійна та індивідуальна робота виконується з окремих актуальних питань тем дисципліни з урахуванням методичних рекомендацій. Окрім того індивідуальні завдання передбачають виконання студентами завдань науково – дослідного, творчого характеру. Ці завдання спрямовані на підвищення рівня підготовки і розвиток індивідуальних творчих здібностей обдарованих студентів.

Контроль набутих знань здійснюється у таких формах: поточного контролю на семінарських (практичних) заняттях (опитування, тестування), модульного контролю (контрольна робота після вивчення навчального матеріалу, об'єднаного в модуль чи змістовий модуль), підсумкового контролю - ПМК (поточний модульний контроль за підсумками вивченого матеріалу).

1. Опис дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Обов'язкова/ вибіркова дисципліна	обов'язкова дисципліна
Семестр	6
Кількість кредитів	5
Загальна кількість годин	150
Кількість модулів	1
Лекції, години	45
Практичні/семінарські, годин	30
Лабораторні, годин	-
Самостійна робота, годин	75
Тижневих годин для денної форми навчання:	
аудиторних	5
самостійної роботи студента	10
Вид контролю	екзамен

2. **Мета та завдання дисципліни**

Метою вивчення дисципліни «Управлінський облік» є — отримання знань з організації та методики управлінського обліку, його вдосконалення з урахуванням передового зарубіжного досвіту, а також вивчення студентами сутності та основних складових управлінського обліку, понятійного апарату в управлінському обліку, організації управлінського обліку на підприємстві, з метою навчитися отримувати інформацію про різні аспекти діяльності підприємства, що відображаються в управлінському обліку і безпосередньо впливають на якість управлінських рішень, ефективність системи управління. Особлива увага приділяється обліку витрат та основам калькулювання, аналізу поведінки різних видів витрат, їх впливу на величину фінансового результату.

Знання і розуміння:

принципів і методів управлінського обліку, його місця і ролі в управлінні діяльністю підприємства ;

застосовувати відповідні методи і прийоми в процеси обліку витрат і калькулювання з метою прийняття ефективних управлінських рішень;

відобразити основні особливості обчислення собівартості продукції у різних галузях промисловості;

використовувати облікову інформацію про фактичні витрати з метою прогнозування майбутніх витрат та з метою прийняття управлінських рішень;

міжнародного досвіду обліку за системою „директ-кост", організації обліку за центрами відповідальності.

Застосування знань і розумінь:

знання загальних основ методики, техніки й організації управлінського обліку в Україні;

знання загальні принципи організації управлінського обліку та етапів його впровадження на підприємствах;

знання групування витрат, систем їх обліку та калькулювання, використання облікової інформації для прийняття коротко- та довгострокових управлінських рішень;

знання методику аналізу альтернативних проектів на базі використання релевантної інформації управлінського обліку.

Формування суджень:

здатність класифікувати та групувати виробничі витрати для управління та регулювання діяльності підприємства;

здатність розподіляти непрямі витрати між структурними підрозділами підприємства, центрами відповідальності та об'єктами калькулювання;

здатність розраховувати собівартість продукції використовуючи різні методи калькулювання;

здатність моделювати поведінку витрат та проводити аналіз співвідношення "витрати - обсяг діяльності - прибуток";

здатність оцінювати альтернативні проекти та обґрунтовано обирати оптимальні управлінські рішення;

здатність розробляти бюджети підприємства та окремих центрів відповідальності;

здатність складати внутрішньогосподарську звітність та розраховувати трансфертні ціни.

3. **Структура дисципліни**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	срс
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Основи організації та методики управлінського обліку. Системи та методи обліку виробничих витрат					
Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку	11	4	2	-	5
Тема 2. Класифікація і поведінка витрат	15	6	4	-	5
Тема 3. Система обліку і калькулювання за повними витратами	11	4	2	-	5
Тема 4. Система обліку і калькулювання за змінними витратами	11	4	2	-	5
Тема 5. Система обліку і калькулювання за нормативними витратами	11	4	2	-	5
Разом за змістовим модулем 1	59	22	12	-	25
Змістовий модуль 2. Аналіз і використання облікової інформації для прийняття управлінських рішень. Облік і контроль в системі управління за відхиленнями					
Тема 6. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	18	4	4	-	10
Тема 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	20	6	4	-	10
Тема 8. Бюджетування і контроль	18	4	4	-	10
Тема 9. Облік і контроль за центрами відповідальності	16	4	2	-	10
Тема 10. Управлінський облік як інформаційна система для прийняття стратегічних управлінських рішень	19	5	4	-	10
Разом за змістовим модулем 2	91	23	18	-	50
Усього годин	150	45	30	-	75

Зміст навчальної дисципліни

«Управлінський облік»

Змістовий модуль 1

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ. СИСТЕМИ ТА МЕТОДИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

(к.е.н.Шевченко Л.Я, к.е.н. Шепелюк В.А)

Розглядаючи дану тему необхідно розглянути поняття управлінського обліку, його функції і концепції та етапи його розвітку, надати порівняльну хараркеристику фінансового і управлінського обліку. Визначити основни вимоги до інформації управлінського обліку. Розглянути організацію управлінського обліку на підприємствах та надати характеристику основних споживачів інформації управлінського обліку.

План вивчення теми

1.1.Сутність управлінського обліку та етапи його розвитку

1.2. Предмет, об‘єкти, методи та принципи управлінського обліку. Основні функції управлінського обліку

1.3.Порівняльна характеристика фінансового і управлінського обліку

1.4.Організація управлінського обліку на підприємстві

Методичні вказівки до вивчення теми

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р.№ 996-XIV[2], - внутрішньогосподарським (управлінським) обліком є система оброблення та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Предметом управлінського обліку в загальному вигляді виступає сукупність об'єктів в процесі всього циклу управління виробництвом. Зміст предмету розкривають його об'єкти, які можна об'єднати у дві групи. До першої групи відносяться – виробничі ресурси (основні засоби, нематеріальні активи,виробничі запаси, трудові ресурси), до другої - господарські процеси та їх результати (постачальницько- заготівельна діяльність, виробнича діяльність, технічне забезпечення, інвестиційна діяльність, фінансвова діяльність,організаційна діяльність). Даного підхіду додержуються таки вчені як Бутинець Ф.Ф, Карпова Т.П., Лишиленко О.В.

Сучасний підхід до визначення складу та групування об’єктів управлінського обліку полягає у виділенні наступних груп (даного підходу до групування об’єктів управлінського обліку додержуються ГоловС.Ф, Сопко В.В,Керимов В.Е) :

а) перша - витрати, отримані з даних фінансового обліку та перегруповані за видами продукції, структурними підрозділами, центрами

відповідальності, видами витрат;

б) друга - доходи, згруповані за видами продукції, сегментами діяльності,ринками збуту,групами споживачів.

З нашої точки зору доцільним є групування об'єктів управлінського обліку виходячи із змісту та концептуальних засад :

Перша група - витрати за видами (матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів);

Друга група - за центрами відповідальності (центри витрат, прибутку та інвестицій);

Третья група - сфери діяльності (постачальницько- заготівельна, виробнича, фінансвова- збутова та організаційна);

Четверта група - види та напрямки реалізації продукції, робіт та послуг (сегменти ринку реалізації та види реалізації продукції, робіт та послуг);

П'ята група - доходи та фінансвовий результат (за центрами прибутку, інвестицій та видами і сегментами реалізації продукції, робіт та послуг).

Завданням управлінського обліку є складання звітів, інформація яких призначена для власників підприємства і його керівників (менеджерів), тобто для внутрішніх користувачів бухгалтерської інформації.

Для забезпечення виконання цих завдань в управлінському обліку використовуються такі методи дослідження (рис.1.1).

Рис. 1.1. Методи дослідженняв управлінському обліку

До принципів управлінського обліку відносяться (рис.1.2):

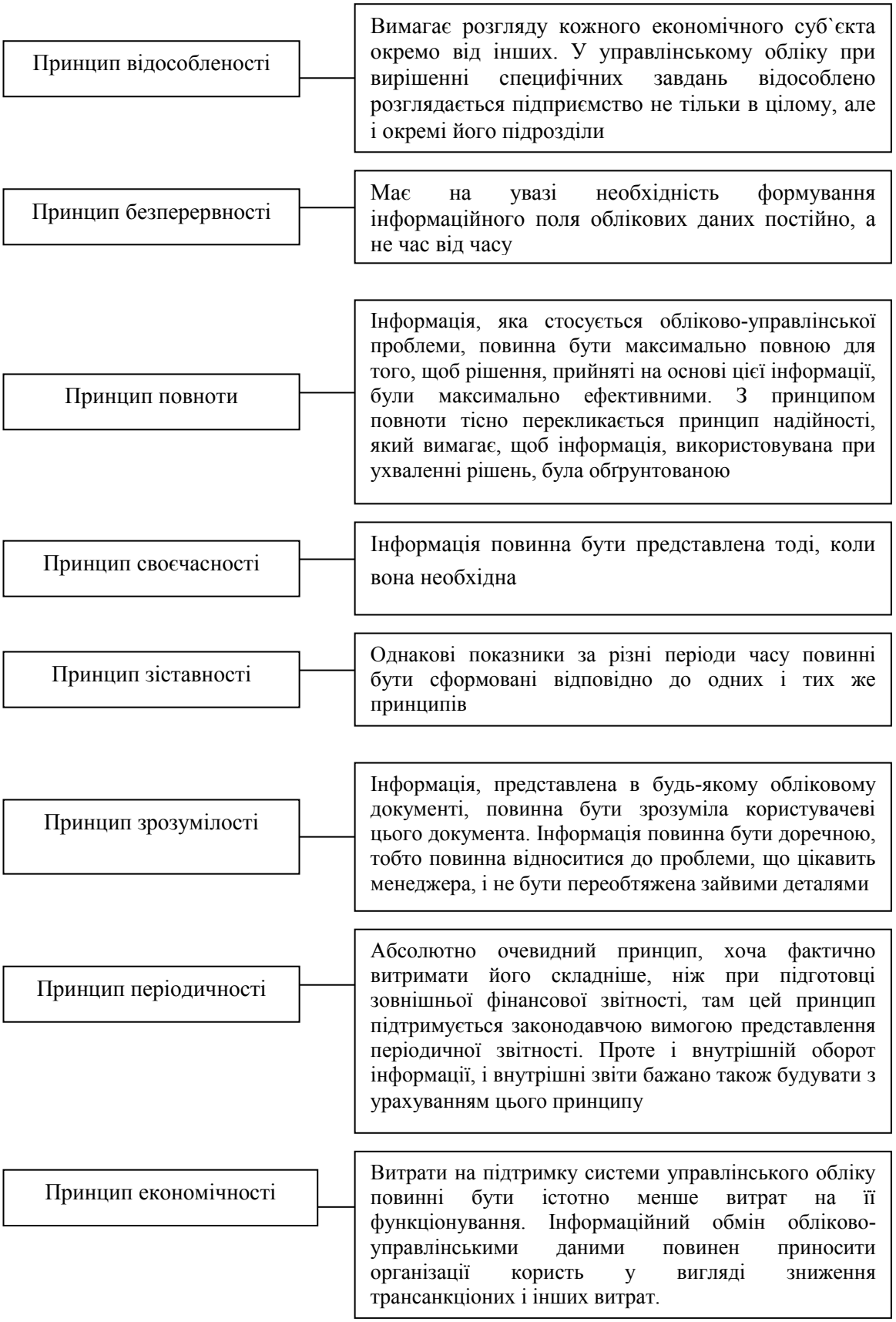

Рис.1.2. Принципи управлінського обліку

Дотримання перерахованих вище принципів дозволяє побудувати таку систему управлінського обліку, яка б максимально відповідала головній меті цього виду діяльності.

Інформація, яка формується у системі управлінського обліку, необхідна для обґрунтованого прийняття управлінських рішень. Щоб передбачити, яка сама інформація необхідно керівництву, необхідно знати основни функції управління. До управлінських функцій належать: планування, контроль, регулювання, організація та стимулювання. У системи управлінського обліку здійснюється підготовка інформації, яка необхідна для організації та ведення діяльності підприємства. Система управлінського обліку в організації діє за допомогою функцій, які можна розділити на дві групи, рис.1.3.

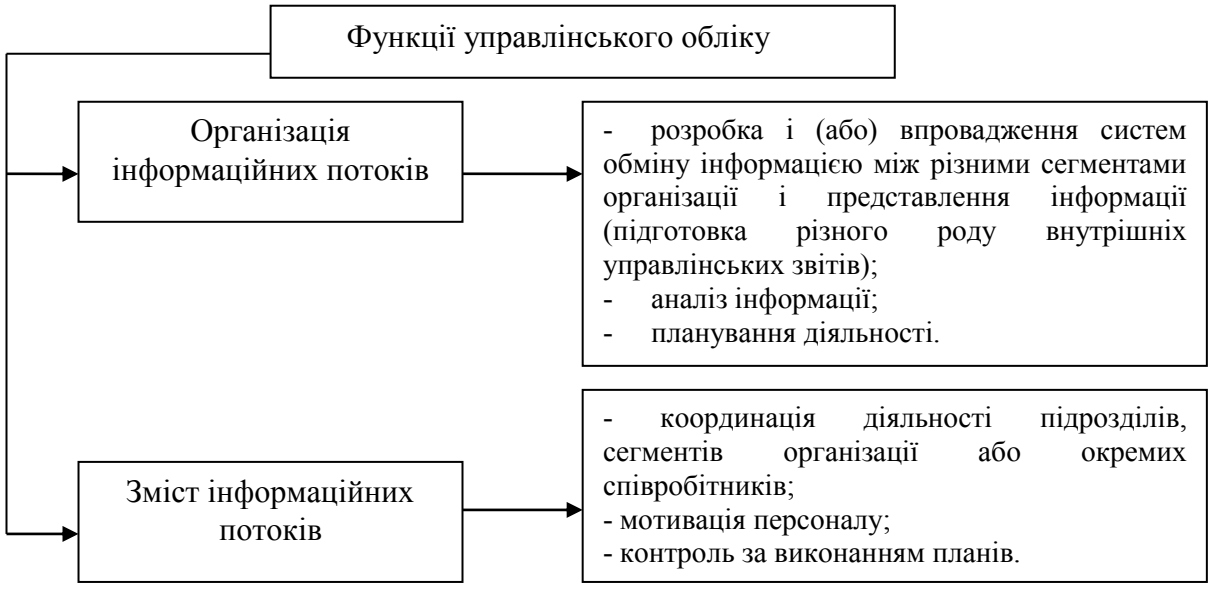

Рис. 1.3. Функції управлінського обліку

Контрольні запитання

1.Наведіть поняття управлінського обліку, його мету і завдання.

2.Визначте місце управлінського обліку в системі облікової інформації.

3.Які об'єкти управлінського обліку та особливості його застосування?

4.Охарактеризуйте користувачів облікової інформації та їх потреби в інформації.

5.Які відмінності управлінського і фінансового обліку?

6. Які схеми організації управлінського обліку за різних систем обліку.

7.Визначте місце рахунків управлінського обліку в системі рахунків бухгалтерського обліку.

8.Охарактеризуйте особливості будови звіту про фінансові результати.

9.Назовіть особливості інтегрованої моделі побудови Плану рахунків фінансового та управлінського обліку.

10.Охарактеизуйте організацію технологічного процесу управлінського обліку

Тести для самоконтролю

1. Мета управлінського обліку:

а) складання фінансової звітності;

б) допомога керівникам всередині підприємства при підготовці управлінських рішень;

в) інформування зовнішніх користувачів про фінансовий стан підприємства;

г) забезпечення інформацією податкових органів.

2. Управлінський облік ~ це:

а) облік для всіх зацікавлених; б) внутрішньогосподарський облік;

в) виробничий облік; г) аналітичний облік.

3. Користувачами даних управлінського обліку є:

а) інвестори, акціонери;

б) податкові органи;

в) фінансові та кредитні установи;

г) керівники всередині господарства.

4. Нормативна база управлінського обліку:

а) внутрішньогосподарські нормативні документи;

б) П(С)БО;

в) МСБО;

г) нормативні документи центральних органів виконавчої влади та галузевих міністерств і відомств.

5. Для якого етапу розвитку управлінського обліку характерне існування обліку за центрами відповідальності:

а) аналітичного;

б) маржинального;

в) стратегічного?

6. Основною метою управлінського обліку є:

а) здійснення обліку витрат у розрізі економічних елементів;

б) визначення фінансового результату підприємства з метою оподаткування;

в) складання фінансової та статистичної звітності;

г) надання інформації для прийняття короткотермінових рішень.

7.Які з наведених нижче категорій є системами обліку:

а) переплетена;

б) автономна;

в) аналітична;

г) загальна;

д) інтегрована;

е) періодична?

8. Які з перелічених процедур не здійснюються в управлінському обліку:

а) надання оперативної інформації управлінській ланці всередині підприємства;

б) визначення результатів діяльності за центрами відповідальності;

в) складання фінансової та податкової звітності;

г) калькулювання собівартості продукції?

9. Які з наведених нижче ознак характеризують інтегровану систему обліку:

а) безперервний облік запасів;

б) облік витрат у розрізі елементів;

в) рахунки фінансового та управлінського обліку кореспондують в межах єдиної системи;

г) застосування дзеркальних рахунків-екранів?

10. Які з наведених нижче ознак покладені в основу загальної системи обліку:

а) періодичний облік запасів;

б) складання нормативних та планових калькуляцій за кожним видом продукції;

в) облік витрат здійснюється за елементами;

г) рахунки фінансового обліку ведуться окремо від рахунків управлінського обліку?

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1

Операційний прибуток за даними виробничого обліку підприємства «Центр Плюс» за звітний період склав 68446 грн. (прибуток від реалізації продукції та надання послуг). Крім того, на рахунках фінансової бухгалтерії відображено одержані фінансові доходи від операцій з цінними паперами — 13500 грн., дивіденди та відсотки від інвестицій — 17500 грн., збитки від списання основних засобів — 7000 грн.

Відомо, що у виробничій бухгалтерії запаси оцінювали за методом середньозваженої собівартості, а у фінансовій — за методом ФІФО, що зумовило різну оцінку запасів на початок і кінець:

Показники	Виробничий облік	Фінансовий облік	Відхилення (+,-)
Залишки матеріалів			
На початок року	13850	15140	?
На кінець року	10000	8750	?
Залишки продукції			
На початок року	36000	34700	?
На кінець року	15000	11400	?

Необхідно: визначити суму операційного прибутку за даними фінансового обліку, врахувавши відхилення в оцінці запасів.

Вправа 2

Підприємство «Центр Плюс» у звітному році мало такі залишки на рахунках запасів, грн:

Рахунки	На початок року	На кінець року
Матеріали	7500	8500
Незавершене виробництво	11600	10000
Готова продукція	5000	8500

Протягом року було здійснено такі витрати, грн:
—купівля матеріалів 80000;
—пряма оплата праці 53000;
—загально виробничі 23000;
—адміністративні витрати 11900:
—загальногосподарські 10000;
—витрати на збут 37000.

Доход від реалізації всієї виробленої продукції становив 470 000 грн.
Необхідно визначити:
1) вартість витрачених на виробництво матеріалів;
2) загальну суму виробничих витрат звітного року;
3) собівартість виготовленої продукції;
4) собівартість реалізованої продукції;
5) валовий, операційний і чистий прибуток.

Вправа 3

Пов'язати наведені визначення із змістом діяльності. Для цього проставити ліворуч від номеру виду діяльності відповідну літеру.

Термін	*Зміст*
_(1) Постачальницько-заготівельна діяльність	А. Маркетингові дослідження та операції по вивченню та формуванню ринку збуту продукції; безпосередньо збутові операції, включаючи упаковку, транспортування та інші види робіт; операції, що сприяють зростанню обсягу продаж, починаючи з реклами продукту і закінчуючи встановленням прямих зв'язків із споживачами; контроль якості продукції, що випускається
_(2) Виробнича діяльність	Б. Придбання, зберігання, забезпечення виробництва сировинними ресурсами, допоміжними матеріалами та виробничим обладнанням з запасними частинами для його утримання і ремонту, а також маркетингову діяльність, пов'язану з процесами постачання
_(3) Фінансово-збутова діяльність	В. Створення організаційної структури підприємства, відокремлення з системи підприємства функціональних відділів, служб, цехів, дільниць; організація інформаційної системи на підприємстві з прямим і зворотнім зв'язком, що відповідає вимогам внутрішніх

	комунікаційних зв'язків між структурними підрозділами, різними рівнями управління, що відповідає функціям планування, контролю, оцінки виконання плану, стимулювання; операції координування дій внутрішніх виконавців, спрямованих на виконання основної мети підприємства
_(4) Організаційна діяльність	Г. Процеси, що обумовлені технологією виробництва продукції та складаються з основних та допоміжних операцій; операції по удосконаленню продуктів, що випускаються, та розробка нових

Скласти економічний кросворд до теми *1 «Мета, зміст і організація управлінського обліку»*
(питання)
По горизонталі: 1. Елемент методу фінансового та управлінського обліку.
2. Країна, у якій поняття «аналітичний облік» використовують у контексті управлінського обліку.
3. Особи, котрі здійснюють управлінські дії.
4. Виручка, орендна плата, роялті або об’єкт управлінського об ліку.
5. Документ, що підтверджує якісні характеристики.
6. Регламент, що встановлює основні правила організаційної діяльності підприємств, а також їх структурних підрозділів і є важливим для побудови системи управлінського обліку.
По вертикалі: 1. Продукт праці бухгалтерів-аналітиків, що задовольняє потреби як стратегічного, так і тактичного управління.
2. Громадська, професійна, саморегулююча організація, яка може розробляти програми сертифікації бухгалтерів, рекомендації з організації і методики управлінського обліку.
3. Норма етичної поведінки професійних бухгалтерів, або особливість характеру інформації, створеної в системі управлінського обліку.
4. Елемент методу бухгалтерського обліку, який забезпечує суцільне і безперервне спостереження за об’єктами обліку.
5. Вони завжди мають бути у центрі уваги бухгалтера-аналітика.

Тема 2. Класифікація і поведінка витрат

(к.е.н. Шепелюк В.А)

При вивчині теми 2 «Класифікація і поведінка витрат» необхидно розглянути питання щодо напрямку класифікації витрат: з метою оцінки готової продукції і запасів підприємства; з метою управління і контролю. Фактори, що впливають на поведінку витрат, та функції витрат.

План вивчення теми

2.1. Поняття та необхідність обліку витрат. Характеристика та визначення витрат. Класифікація витрат в управлінському обліку

2.2.Групування витрат для визначення фінансових результатів
2.3.Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень
2.4.Групування витрат для планування
2.5.Методи аналізу поведінки витрат

Методичні вказівки до вивчення теми

Під *витратами* розуміють зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Управлінський облік передбачає створення детальної класифікаційної схеми витрат. Найбільш економічно доцільний підхід до побудови системи обліку витрат - це виділення типових груп рішень і вибір відповідних об'єктів обліку витрат.

В основу наведеної нижче класифікації витрат покладено принцип: різні витрати для різних цілей. Виділяють три напрями класифікації витрат (рис. 2.1) .

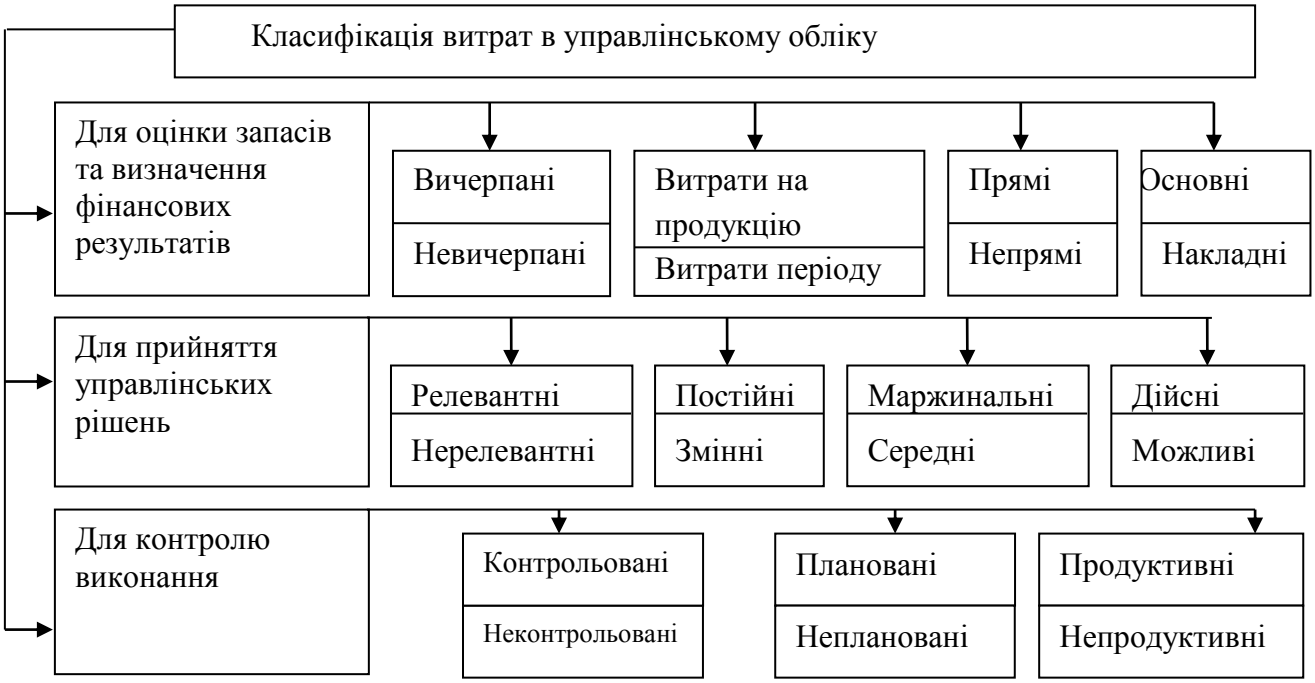

Рис.2.1. Класифікацією витрат в управлінському обліку

Для визначення фінансових результатів в обліку розрізняють витрати минулого, звітного та майбутніх періодів.

Вичерпані (спожиті) витрати – це збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу звітного періоду.

Невичерпані (неспожиті) витрати – це збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу або іншої вигоди в майбутніх періодах.

Витрати періоду – це витрати, що не включаються до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг) і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Витрати на продукцію – це витрати, пов'язані з виробництвом продукції (виконанням робіт, надання послуг) або з придбанням товарів для реалізації.

У виробничій сфері до таких витрат належать всі витрати (сировина і матеріали, заробітна плата виробничих робітників з відрахуваннями від неї, амортизація верстатів тощо), пов'язані з виробництвом продукції.

В залежності від способу віднесення на об'єкт витрат, витрати поділяють на прямі та непрямі.

Прямі витрати – це витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом.

Непрямі витрати – це витрати, що не можуть бути віднесені до певного об'єкту витрат економічно можливим шляхом.

Одні й ті самі витрати можуть бути одночасно прямими і непрямими щодо різних об'єктів.

За своїм економічним змістом витрати поділяються на основні та накладні.

Основні витрати – це сукупність прямих витрат на виробництво продукції. Вони поділяються на три групи: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці та інші прямі витрати.

Накладні витрати – це витрати, не пов'язані безпосередньо з технологічним процесом виготовлення продукції, а утворюються під впливом певних умов роботи з організації, управління та обслуговування виробництва.

Накладні витрати можна поділити на виробничі та невиробничі. До виробничих накладних витрат відносяться загальновиробничі витрати, які розподіляються між продукцією пропорційно до обраної бази.

До невиробничих витрат включають: адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати, склад яких буде розглянуто в темі 9.

Для прийняття управлінських рішень вкрай необхідно розрізняти релевантні та нерелевантні витрати.

Релевантні витрати – це витрати, величина яких може бути змінена внаслідок прийняття рішення.

Нерелевантні витрати – це витрати, величина яких не залежить від прийняття рішення.

Розглядаючи різні альтернативні варіанти рішень, необхідно враховувати не лише дійсні (реальні), а й можливі витрати (втрати).

Дійсні витрати – це витрати, які вимагають сплати грошей або витрачання інших активів. Ці витрати відображаються в бухгалтерських регістрах в міру їх виникнення.

Можливі витрати (втрати) – це вигода, яка втрачається, коли вибір одного напрямку дії вимагає відмовитись від альтернативного рішення.

Класифікація за типом "поведінки" витрат в залежності від змін обсягів виробництва (або рівня активності компанії) є найбільш важливою для цілей планування і контролю.

Змінними (умовно-змінними) називають витрати, загальний розмір яких зростає або зменшується прямо пропорційно до зміни обсягу виробництва. Наприклад, прямі витрати матеріалів; прямі витрати праці; частина виробничих накладних витрат; змінні витрати на продаж товарів та послуг.

Постійні (умовно-постійні) витрати – це витрати, загальна величина яких залишається незмінною при зміні обсягу виробництва. До них відносяться рентні платежі, амортизаційні відрахування тощо.

Релевантний діапазон – це діапазон діяльності, в межах якого зберігається взаємозв'язок між величиною витрат та їх фактором.

Для контролю діяльності окремих підрозділів та оцінки роботи їх керівників виділяють контрольовані та неконтрольовані витрати.

Контрольовані витрати – це витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати або може впливати на них значною мірою.

Неконтрольовані витрати – це витрати, які менеджер не може контролювати або не може на них впливати.

Поведінка витрат – це характер реагування витрат на зміни в діяльності підприємства. Діяльність, яка впливає на витрати, називають *фактором витрат*.

Функція витрат – це математичний опис взаємозв'язку витрат та їх фактора.

У спрощеному вигляді функцію витрат можна описати так:

$$Y = a + bx,$$

де: Y – загальні витрати;
a – загальні постійні витрати;
b – змінні витрати на одиницю діяльності;
x – значення фактора витрат.

Визначити параметри функції витрат можна декількома способами.

Технологічний аналіз – це системний аналіз функцій діяльності для визначення технологічного взаємозв'язку між витратами ресурсів та результатом діяльності.

Метод аналізу облікових даних передбачає розподіл витрат на змінні та постійні щодо відповідного чинника на підставі даних рахунків бухгалтерського обліку.

Метод вищої-нижчої точки передбачає визначення функції витрат на основі припущення, що змінні витрати – це різниця між загальними витратами при найвищому та найнижчому рівнях діяльності.

Метод візуального пристосування – це графічний підхід до визначення функції витрат, при якому аналітик візуально проводить пряму лінію, беручи до уваги всі точки витрат.

Контрольні запитання

1. Економічний зміст категорії витрат.
2. Відмінність між поняттями виробничі витрати, витрати та собівартість.
3. Розкрити сутність принципу, покладеного в основу класифікації витрат.
4. Пояснити різницю між вичерпаними (спожитими) та невичерпаними (неспожитими) витратами в обліку.
5. Пояснити з чим пов‘язаний поділ витрат на ті, що включаються до собівартості продукції, і ті, що відносяться до витрат звітного періоду.
6. Класифікація витрат у фінансовому та управлінському обліку.
7. Поділ витрат на прямі та непрямі, з чим він пов‘язаний.
8. Класифікація витрат на релевантні та нерелевантні, необхідність врахування можливих витрат.
9. Використання в обліку даних про середні та маржинальні витрати.
10. Контрольованість витрат, від чого вона залежить.
11. Класифікація витрат за видами діяльності.
12. Перерахуйте відомі Вам елементи витрат.
13. Переваги і недоліки класифікації витрат по економічним елементам і статтям калькуляції.
14. Методи визначення функції витрат
15. Які основні методи побудови функції витрат?

Тести для самоконтролю

1. *Класифікація витрат — це розподіл витрат:*
а) на економічно однорідні групи;
б) за рахунками бухгалтерського обліку;
в) на класи.
2. *Для цілей управлінського обліку витрати класифікують:*
а) за бухгалтерською класифікацією;
б) економічною класифікацією;
в) різними ознаками залежно від потреб отримання інформації.
3. *Постійними витратами є витрати, які:*
а) пов'язані з постійним асортиментом продукції;
б) постійно зростають зі зростанням обсягів виробництва;
в) не змінюються при зміні обсягів виробництва;
г) постійно повторюються при калькулюванні собівартості одиниці продукції.
4. *Одноелементними витратами є:*
а) витрати на збут;
б) фінансові витрати;

в) витрати на заробітну плату.
5. *До елементів витрат не включаються*:
а) витрати на матеріали;
б) амортизація;
в) адміністративні витрати.
6. *Змінними витратами є витрати, які змінюються*:
а) у зв'язку зі змінами технології виробництва;
б) у зв'язку з організаційними змінами на підприємстві;
в) разом зі зміною обсягів виробництва.
7. *Релевантні витрати — це витрати, що:*
а) належать до собівартості продукції;
б) доречно включати в собівартість продукції;
г) змінюються у зв'язку з прийняттям рішення.
8. *Область релевантності — це:*
а) інтервал обсягу виробництва продукції, в якому загальна сума постійних витрат не змінюється;
б) інтервал обсягу виробництва продукції, в якому сума постійних витрат на одиницю продукції не змінюється;
в) інтервал обсягу виробництва, в якому прибуток на одиницю продукції не змінюється.
9. *Загальні витрати складаються:*
а) з постійних і змінних витрат;
б) виробничих та загальновиробничих витрат;
в) виробничих витрат та витрат на збут.
10. *Витратам на продукт відповідають:*
а) повна собівартість продукту;
б) виробнича собівартість продукту;
в) цехова собівартість продукту.

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1

Визначити які з наведених витрат контролюються керівником виробничого цеху.

1. Ціна придбаних матеріалів.
2. Витрати на утримання приміщення.
3. Використання матеріалів.
4. Електроенергія, використана для роботи станків.
5. Амортизація станків.
6. Пряма заробітна плата.
7. Страхування обладнання

Вправа 2 Необхідно: Вказати, до якої групи належать наведені вище витрати.

№	Витрати	Витрати на продукцію	Витрати періоду
1.	Зарплата комірника складу готової продукції		
2.	Відрахування на соціальне страхування робітників відділу маркетингу		
3.	Пряма заробітна плата		
4.	Податок на майно (виробниче обладнання)		
5.	Амортизація будівлі офісу		

Необхідно:Вказати, до якої групи належать наведені вище витрати.

Вправа 3

Визначте, які з наведених нижче витрат належать до постійних, змінних або змішаних витрат. Щодо постійних витрат слід зазначити, які вони є: дискреційні чи обов'язкові?

1. Амортизація машини виробничим методом.
2. Витрати на рекламу
3. Пряма зарплата.
4. Зарплата майстра цеху.
5. Зарплата бухгалтера.
6. Електроенергія.
7. Оренда
8. Витрати на дослідження та розробки.

Вправа 4

Пов'язати наведені терміни з їх змістом. Для цього проставити ліворуч від номеру терміна відповідну літеру.

Термін	**Зміст**
(1) Релевантні витрати	А. Витрати, які менеджер не може контролювати або впливати на них
(2) Нерелевантні витрати	Б. Вигода, яка втрачається, коли вибір одного напрямку дії вимагає відмовитись від альтернативного рішення
(3) Дійсні витрати	В. Витрати, величина яких може бути змінена внаслідок прийняття рішення
(4) Можливі витрати	Г. Витрати, загальний розмір яких зростає або зменшується прямо пропорційно зміні обсягу виробництва
(5) Маржинальні витрати	Д. Витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати або чинити на них значний вплив
(6) Змінні (умовно змінні) витрати	Є. Витрати, величина яких не залежить від прийняття рішення
(7) Контрольовані витрати	Е. Витрати на виробництво додаткової одиниці продукції
(8) Неконтрольовані витрати	Ж. Витрати, які вимагають сплати грошей або витрачання інших активів і відображаються в бухгалтерських регістрах в міру їх виникнення

Вправа 5

У ресторані «Солли» змінними є витрати на продукти та напої, які становлять в середньому 250 грн на одного відвідувача. Постійні витрати (оренда, комунальні внески, заробітна плата працівників ресторану тощо) становлять 8000 грн на тиждень. Визначити собівартість однієї порції, якщо за тиждень буде обслуговано 1, 50, 100, 200 відвідувачів. Відповідь дати у вигляді табл.

Розрахунок собівартості порції продукції, грн

Кількість відвідувачів	Змінні витрати	Постійні витрати	Собівартість порції
1			
50			
100			
200			

Вправа 6

Постійні витрати — 10 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукції — 3 грн. Розрахувати собівартість продукції при обсягах виробництва 500, 1000 та 1500 одиниць, а також долю постійних витрат у собівартості продукції при названих обсягах.

Дані розрахунків звести у таблицю:

Обсяг виробництва	Зміна обсягів виробництва у відсотках	Собівартість одиниці продукції	Зміна собівартості у відсотках	Постійні витрати на одиницю продукції	Зміна постійних витрат на одиницю продукції у відсотках

Зробити висновки з розрахунків.

Вправа 7

Підприємство виробило 10 тис. одиниць продукції. Постійні витрати 500 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукції — 500 грн. У постійних витратах адміністративні витрати становлять 25 %. Визначити виробничу собівартість одиниці продукції.

Вправа 8

Підприємство виробило 5 тис. одиниць продукції. Постійні витрати 100 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукції — 150 грн. У постійних витратах адміністративні витрати становлять 20 %, витрати на збут — 15 %. Визначити загальні витрати та повну собівартість одиниці продукції.

Вправа 9

Підприємство виробило 15 тис. одиниць продукції. Загальні витрати на

виробництво продукції — 250 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукції — 300 грн.Визначити обсяг постійних витрат на підприємстві.

Скласти економічний кросворд до теми 2 «*Класифікація і поведінка витрат»* (питання)

По горизонталі:

1. Так називається характер реагування витрат на зміни у діяльності підприємства.
2. Дохід.
3. Постійні витрати.
4. Проміжок діяльності, в межах якого зберігається взаємо зв'язок між величиною витрат та їх фактором.
5. Математичний опис взаємозв'язку між змінною і залежною величинами.
6. Спосіб візуального представлення залежності між витратами і факторами, що на них впливають.

По вертикалі: 1. Розподіл об'єктів, понять, назв на класи, групи, розділи за спільною ознакою.

2. Те, що втрачається, коли вибір одного напряму дій вима гає від- мовитися від альтерна тивного рішення.
3. Спосіб візуалізації динаміки або структури.
4. Подія, операція, процес, що впливають на величину витрат.
5. Кількість методів дослідження поведінки витрат, наведених у більшості підручників з управлінського обліку.
6. Має місце на виробництві і є прямими витратами.

Тема 3. Система обліку і калькулювання за повними витратами

(к.е.н. Шепелюк В.А., к.е.н. Шевченко Л.Я)

Розглядаючи дану тему необхідно розглянути поняття собівартість,калькулювання, методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції. Визначити методи оцінки та розподіл зустрічних послуг допоміжних виробництв.

План вивчення теми

3.1.Поняття собівартості та її види
3.2.Методи обліку витрат і калькулювання собівартості
3.3.Облік витрат за статтями калькуляції та економічними елементами
3.4.Методи оцінки та розподіл зустрічних послуг допоміжних виробництв
3.5.Методи калькулювання собівартості продукції
3.6.Системи калькулювання повних витрат

Методичні вказівки до вивчення теми

Відповідно П(С)БО 16 «Витрати» - собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат [15].

Таким чином собівартість продукції – це грошова форма витрат на підготовку її виробництва, виготовлення і збут. Відображаючи рівень витрат на виробництво, собівартість комплексно характеризує ступінь використання усіх ресурсів підприємства, а значить, і рівень техніки, технології та організації виробництва.

Підвищення ролі та значення показника собівартості в управлінні виробництвом, в оцінці діяльності та стимулюванні колективів підприємств викликає необхідність класифікації цього показника в плануванні та обліку за багатьма характерними ознаками, рис.3.1:

Рис.3.1. Ознаки класифікації собівартості

Технологічна собівартість – включає прямі витрати на матеріали на технологічні потреби та прями витрати на заробітну плату робітникам основного виробництва.

Виробнича собівартість - включає прямі витрати і загальновиробничі витрати характеризує витрати цеху на виготовлення продукції.

Повна собівартість складається з виробничої собівартості, витрат на збут і адміністративних (загальногосподарських) витрат. Цей показник інтегрує загальні витрати підприємства, які пов'язані як з виробництвом, так і з реалізацією продукції. Показник повної собівартості використовується не для оцінки активів, а для цілей довгострокового планування та для

визначення ціни на продукцію. Індивідуальна собівартість - характеризує витрати конкретного підприємства по випуску продукції.

Середньогалузева собівартість - характеризує середні по галузі витрати на виробництво даного виробу і розраховується за формулою середньозваженої із індивідуальних собівартостей підприємств галузі.

За ознакою часу собівартість поділяється на планову (нормативну) і фактичну собівартість. До розрахунку планової (нормативної) собівартості включаються максимально допустимі витрати підприємства на виготовлення продукції, передбачені планом на минулий період. Фактична собівартість характеризує розмір дійсно затрачених засобів на випущену продукцію.

На підприємствах обчислюється собівартість валової, товарної і реалізованої продукції.

Собівартість валової продукції як показник застосовується для внутрішніх потреб підприємств, на яких не є стабільною величина залишків незавершеного виробництва. По валовій продукції обчислюється виробнича собівартість, по товарній і реалізованій – повна.

Під *калькулюванням* розуміють процес обчислення у грошовому вимірнику витрат і результатів будь-якого господарського процесу за встановленими статтями для аналізу діяльності підприємства. *Калькуляція* - це форма внутрішнього документу, в якій проводиться калькулювання і подаються його результати. Таким чином, поняття "калькулювання" більш широке, оскільки процес (система) обчислення собівартості або результату господарського процесу включає і форму подання результатів такого розрахунку за статтями витрат.

Залежно від часу складання, методики розрахунку та вихідних даних калькуляції поділяють на планові, нормативні, провізорні, фактичні.

Планові калькуляції складають перед початком виробничого процесу на підставі планових норм витрат та планового виходу продукції і протягом виробничого процесу не змінюють.

Нормативні калькуляції складають на кожен наступний робочий період, вид або цикл робіт за нормами, скоригованими з урахуванням умов, що склалися на даний момент. При зміні умов виробництва нормативи витрат переглядаються та уточнюються.

Провізорні (попередні) калькуляції складаються за деякий час до закінчення звітного періоду на підставі фактичних даних про витрати і вихід продукції за минулий час з початку періоду та очікуваних витрат і виходу продукції до кінця звітного періоду. їх використовують для визначення очікуваних фінансових результатів та для планування на наступний період.

Звітна (фактична) калькуляція складається після закінчення звітного періоду на підставі облікових даних про фактичні витрати і вихід продукції.

За періодом господарської діяльності, витрати якого включені до собівартості, калькуляції поділяють на:

- щоденні;
- місячні, квартальні;
- за періодами робіт (циклами, фазами, переділами, стадія

ми тощо);

- по закінченні робіт (замовлення).

За складом елементів витрат, що включаються до собівартості, калькуляції бувають:

- повні виробничі;
- повні комерційні;
- неповні (калькуляції змінних витрат).

Об'єкт калькуляції — це вид продукції, робіт, послуг, виробництво, програма, завдання, замовлення і т. ін., собівартість яких визначають. Відповідно до методичних рекомендацій з обліку і калькулювання собівартості продукції у промисловості об'єктами калькулювання можуть бути: виробниче замовлення, група однорідних виробів, типовий представник групи, виріб, вузол, деталь, умовна одиниця продукції (робіт), комплект і т. ін. В окремих випадках об'єкт обліку витрат і об'єкт калькуляції збігаються (наприклад: замовлення, програма, завдання тощо)

Калькуляційна одиниця — це одиниця вимірювання окремих видів продукції (робіт, послуг), собівартість яких визначається: тонна, ц, шт., рулон, пара, комплект, упаковка, $м^3$, умовна одиниця тощо.

Під методом обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції розуміють сукупність прийомів документування і відображення виробничих витрат, які забезпечують визначення фактичної собівартості продукції, а також віднесення витрат на одиницю продукції. Іншими словами, це сукупність способів аналітичного обліку витрат на виробництво по калькуляційних об’єктах і прийомів розрахунку калькуляційних одиниць.

Контрольні запитання

1.Дайте визначення понять «собівартість» та «калькуляція».
2.Охарактеризуйте види калькуляції за різними ознаками.
3.Що таке «об'єкт обліку витрат», «об'єкт калькуляції» та «калькуляційна одиниця»?
4.Наведіть методи розподілу витрат між окремими видами суміжної продукції (продукції комплексного виробництва).
5.Дайте характеристику калькуляційних систем за різними ознаками.
6.Що може бути використано як база розподілу непрямих витрат?
7.Які витрати належать до непрямих і піддягають розподілу?
8.Наведіть методи розподілу витрат на утримання допоміжних виробництв.
9..Наведіть загальну характеристику системи калькулювання повних витрат.
10..Наведіть загальну характеристику системи калькулювання змінних витрат.

Тести для самоконтролю

1. Сфера застосування простого (однопередільного) методу обліку витрат і калькулювання:
а) наявність залишків незавершеного виробництва;
б) відсутність залишків незавершеного виробництва;
в) випуск одного виду продукції;
г) випуск кількох видів продукції.
2. Сфера застосування позамовного методу обліку витрат і калькулювання:
а) наявність залишків незавершеного виробництва;
б) відсутність залишків незавершеного виробництва;
в) випуск одного виду продукції;
г) випуск кількох видів продукції.
3. Об'єкт обліку витрат при застосуванні позамовного методу обліку витрат і калькулювання:
а) окреме замовлення;
б) окремий вид продукції;
в) окремий переділ (стадія) виробництва;
г) група однорідних видів продукції.
4. Об'єкт обліку витрат при застосуванні попередільного методу обліку витрат і калькулювання:
а) окреме замовлення;
б) окремий вид продукції;
в) окремий переділ (стадія) виробництва;
г) група однорідних видів продукції.
5. Основними рисами напівфабрикатного варіанта попередільного методу є:
а) визначення фактичної собівартості кінцевого продукту без калькулювання собівартості напівфабрикатів;
б) визначення фактичної собівартості кінцевого продукту з попереднім калькулюванням собівартості напівфабрикатів;
в) наявність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів;
г) відсутність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів
6.В якій з перелічених галузей використовують перевалено позамовний метод калькулювання собівартості:
а) видобувна промисловість;
б) харчова промисловість;
в) металургійна промисловість;
г) будівництво, ремонтне виробництво?
7.В якій з перелічених галузей використовують переважно попередільне калькулювання собівартості:
а) видобувна промисловість;
б) харчова промисловість;
в) металургійна промисловість;
г) будівництво, ремонтне виробництво?
8.В якій з перелічених галузей використовують перевалено однопередільне

(просте) калькулювання собівартості:

а) видобувна промисловість;
б) харчова промисловість;
в) металургійна промисловість;
г) будівництво, ремонтне виробництво?

9.Як у зарубіжній практиці називають систему калькулювання повних витрат:

а) директ-костинг;
б) абзорбшен-костинг;
в) стандарт-костинг;
г) АВС-костинг?

10.Як у зарубіжній практиці називають систему калькулювання змінних витрат:

а) директ-костинг;
б) абзорбшен-костинг;
в) стандарт-костинг;
г) АВС-костинг?

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Пов'язати наведені терміни з їх змістом. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

Термін	Зміст
(1) Собівартість продукції	А. Сукупність способів аналітичного обліку витрат на виробництво за калькуляційними об'єктами і прийомів визначення собівартості калькуляційних одиниць
(2) Калькуляція	Б. Продукція (роботи, послуги), яка не пройшла всіх стадій (фаз, переділів) виробництв, передбачених технологічним процесом, а також вироби, які не укомплектовані та не пройшли випробувань і технічного приймання
(3) Калькулювання	В. Грошовий вираз витрат на виробництво продукції
(4) Об'єкт калькулювання	Г. Витрати, пов'язані *з* виробництвом конкретного продукту
(5) Метод обліку собівартості	Д. Визначення собівартості одиниці продукції в цілому та в розрізі окремих статей витрат
(6) Незавершене виробництво	Е. Система економічних розрахунків собівартості одиниці окремих видів продукції (робіт, послуг)

Вправа 2.

Пов'язати наведені терміни з їх змістом. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

Вид собівартості	Характеристика
(1) Виробнича собівартість	А. Виробнича собівартість, яка характеризує рівень прямих змінних витрат, які припадають на одиницю продукції
(2) Маржинальна собівартість	Б. Показник, що характеризує середні по галузі витрати на виробництво даного виробу і розраховується за формулою середньозваженої із індивідуальних собівартостей підприємств галузі
(3) Повна собівартість	В. Сума дійсно затрачених засобів на випущену продукцію
(4) Індивідуальна собівартість	Г. Виробнича собівартість, збільшена на суму адміністративних, комерційних і збутових витрат
(5) Середньогалузева собівартість	Д. Собівартість, яка включає максимально допустимі витрати підприємства на виготовлення продукції
(6) Фактична собівартість	Е. Показник, що характеризує витрати конкретного підприємства по випуску продукції
(7) Планова собівартість	Є.Показник, що характеризує витрати конкретного підприємства по випуску продукції

Вправа 3.

Пов'язати наведені терміни з їх змістом. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

Вид калькуляції	Характеристика
(1) Нормативні калькуляції	А. Калькуляції, які складаються за певний період з метою розрахунку середньої собівартості одного виробу
(2) Планова калькуляція	Б. Розрахунок собівартості продукції певного підрозділу підприємства
(3) Звітні калькуляції	В. Калькуляції, які складаються на підставі даних бухгалтерського обліку про фактичні витрати на виробництво
(4) Технологічні калькуляції	Г. Калькуляції, які складаються на окремі деталі, вузли, і характеризують рівень технології на підприємстві
(5) Масові калькуляції	Д. Калькуляції, які дають уявлення про собівартість продукції в розрахунку на одиницю певного параметру
(6) Калькуляції за центрами витрат	Е. Калькуляції, які застосовуються з метою встановлення допустимих витрат на виробництво продукції на основі науково обгрунтованих норм
(7) Параметричні калькуляції	Є.Калькуляція, яка складається на основі виробничих норм і дозволяє визначити допустимий обсяг витрат на виробництво продукції виходячи з досягнутого рівня організації праці і управління, рівня техніки і технології виробництва, масштабів підприємства тощо

Вправа 4.

Пов'язати наведені терміни з їх змістом. Для цього проставити ліворуч від номеру терміну відповідну літеру.

Спосіб калькулювання	Характеристика
(1) Спосіб нагромадження (сумування) витрат	А. Полягає в тому, що зібрані витрати виробництва у розрізі калькуляційних об'єктів діляться на кількість калькуляційних одиниць по кожному об'єкті в розрізі статей калькуляції або елементів витрат
(2) Спосіб розподілу витрат	Б. Застосовується при розмежуванні витрат і визначенні собівартості основної і супутньої продукції, які отримуються в одному процесі, і коли неможливо локалізувати витрати в аналітичному обліку
(3) Спосіб прямого розрахунку	В. Полягає в тому, що собівартість калькуляційного об'єкту і одиниці визначається сумуванням витрат за частинами продукції або продукції в цілому, за процесами, переділами
(4) Спосіб виключення витарт	Г. Використовується у виробництвах комплексної переробки сировини при отриманні декількох видів продукції із одного процесу і неможливості прямого обліку витрат по кожному калькуляційному об'єкту, а також при організації аналітичного калькуляційного обліку за групами однорідних виробів

Вправа 5

Для випуску соку яблучного протягом місяця були понесені такі витрати:

1. Використані яблука, що надійшли з матеріального цеху 50000
2. Використані допоміжні матеріали:
   - цукор 30000
   -лимонна кислота 4000
3. Нарахована заробітна плата:

- робітникам основного виробництва 30000
- начальнику цеху 5000
- апарату управління 15000
- працівникам, зайнятим розробкою норм та нормативів використання ресурсів 6400

4. Оплачено послуги сторонніх підприємств за пожежну та сторожову охорону 5000
5. Нараховано премій робітникам за:

- якість продукції та продуктивність праці 1000
- з нагоди професійного свята 2000

6. Списана частка загальновиробничих витрат, що відносяться до соку яблучного 45000
7. На склад повернуто вичавки яблук за обліковими цінами 6000

Необхідно

1. Визначити кореспонденцію рахунків.
2. Визначити виробничу собівартість виготовленого соку.
3. Згрупувати витрати на змінні та постійні; прямі та непрямі.

Вправа 6

На підприємстві з одного виду сировини виготовляють водночас два види продукції: продукту А виготовлено 1600 кг, продукту Б — 2000 кг. Ціна кожного з них дорівнює відповідно 20 і 25 грн. Витрати — за місяць становили: на виробництво — 19 000 грн, адміністративні — 7000 грн, на збут — 3000 грн. Визначити виробничу собівартість одиниці кожного виду продукції і собівартість залишків продукції на кінець місяця за умови, що продукту А продано 1000 кг, а продукту Б — 1200 кг.

Пояснення. Розподіл комплексних витрат між видами продукції здійснити пропорційно до обсягів випуску в ринкових цінах.

Скласти економічний кросворд до теми *3. «Система обліку і калькулювання за повними витратами»* (питання)

По горизонталі:

1. Що є основою для вибору бази розподілу постійних витрат?
2. Підхід, який передбачає розподіл накладних витрат до декіль- кох баз розподілу.
3. Непрямі витрати.

По вертикалі: 1.

1.Історичні, вже понесені витрати.

2. На основі чого базується метод калькулювання, що передбачає спершу групування накладних витрат за основними видами діяльності, а потім розподіл їх між видами продукції, виходячи з того, які види діяльності потрібні для виготовлення цієї продукції?
3. Приклад витрат періоду.
4. Система обліку при якій застосовують контрольні рахунки, якими виступають рахунки витрат і доходів фінансової бухгал-ерії, з ними безпосередньо кореспондують рахунки управлінської бухгалтерії.
5. Відношення суми накладних витрат до загальної величини бази їх розподілу.

Тема 4. Система обліку і калькулювання за змінними витратами

(к.е.н. Шепелюк В.А)

Розглядаючи дану тему необхідно розглянути облік витрат і калькулювання собівартості продукції на основі змінних витрат та систему «директ-костинг». Визначити переваги та недоліки «директ-костинг»

План вивчення теми

4.1.Облік витрат і калькулювання собівартості продукції на основі змінних витрат

4.2.Сутність системи «директ-костинг»

4.3.Переваги та недоліки «директ-костинг»

Методичні вказівки до вивчення теми

Система обліку і калькулювання за змінними витратами ґрунтується на розподілі всіх затрат на змінні та постійні і передбачає, що собівартість продукції визначається – тільки за змінними витратам. Так, до виробничої собівартості продукції належать прямі матеріали, пряма заробітна платня і частина загально виробничих витрат, які є змінними. За змінними витратами оцінюють також залишок готової продукції.

Із системою обліку і калькулювання змінних витрат пов'язаний показник маржинального доход.

Маржннальний дохід – це різниця між доходом від реалізації продукції і сумою змінних затрат. Він є проміжним фінансовим результатом, який покриття постійних витрат і отримання прибутку. Отже, принципова відмінність системи калькулювання змінних витрат від системи калькулювання повних витрат полягає у підході до постійних виробничих накладних витрат (рис.4.1).

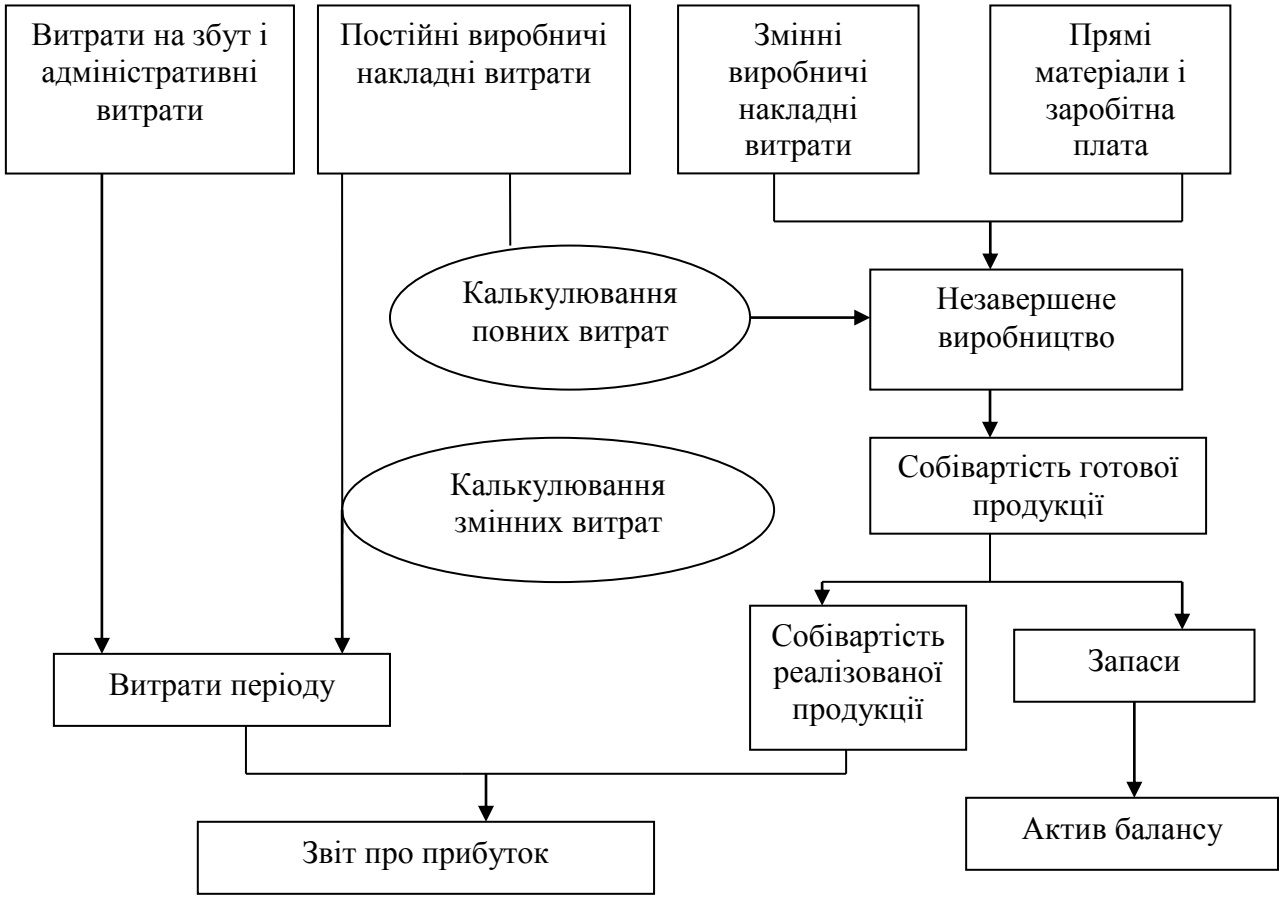

Рис.4.1. Калькулювання повних і змінних витрат

Директ-костинг (калькулювання змінних витрат) – це система обчислення собівартості тільки на основі прямих (змінних) виробничих витрат.

Метод директ-костинг базується на тому, що всі витрати поділяються на прямі і непрямі. Прямі витрати безпосередньо відносяться на той чи інший вид виробу. Непрямі витрати є накладними по відношенню до виробу.

Контрольні запитання

1.Які основні особливості методу (системи) директ-костинг?
2. У чому полягає практичне застосування системи директ-костинг?
3. Які основні фінансові показники формуються в системі директ-костинг?
4. Як складаються звіти про фінансові результати у системі директ-костинг?
5. Що таке маржинальний дохід? Які особливості його рахунку?
6. У чому полягають переваги розвинутого директ-костингу?
7. Що таке прямі (специфічні) постійні витрати? Наведіть приклади.
8. У чому полягає методика багатоступеневого покриття постійних витрат?
9. Які основні переваги методу директ-костинг?
10. У чому полягають недоліки методу директ-костинг?

Тести для самоконтролю

1.*Яка з економічних категорій не відповідає визначенню директ-костинг*:
а) облік змінної собівартості;
б) облік часткової собівартості;
в) облік виробничої собівартості;
г) облік маржинальної собівартості?
2. *У чому полягає основна особливість методу директ-костинг:*
а) калькулюванні виробничої собівартості продукції;
б) класифікації витрат на змінні та постійні;
в) нормуванні витрат виробництва;
г) обліку доходів і витрат за центрами відповідальності?
3. *Що є основною передумовою виникнення методу розвинутого директ-костингу:*
а) поява категорії специфічних (прямих) постійних витрат;
б) виникнення категорії «однорідних секцій»;
в) поява категорії «маржинальний дохід»;
г) поява категорії «точка беззбитковості»?
4. *Що спричинило появу стратегічного управлінського обліку:*
а) існування напівмарж за різними сегментами діяльності;
б) нормування доходів і витрат усередині виробничого процесу;
в) використання маркетингових принципів у системі управлінського обліку;
г) існування концепції обліку витрат і доходів за центрами відповідальності?
5. *У чому основні переваги методу директ-костинг:*
а) найвища аналітичність витрат і доходів;
б) найбільша підпорядкованість нормуванню;
в) найповніші калькуляційні розрахунки;
г) надання інформації для прийняття внутрішніх управлінських рішень?

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Використовуючи метод розвинутого директ-костингу, визначити:
а) маржинальний дохід по виробу;
б) маржинальний дохід по підприємству;
в) чистий дохід підприємства.
Вихідні дані такі (грн):

Виручка від реалізації	—	1 022 500
Амортизація обладнання та приміщення цеху	—	15 160
Сировина та основні матеріали	—	355 500
Заробітна плата виробничих працівників	—	244000
Витрати на освітлення та опалення цеху	—	112500
Електроенергія на технологічні потреби	—	90000
Поточний ремонт обладнання	—	12700
Витрати на рекламу та реалізацію продукції	—	22200
Адміністративні витрати	—	53200

Пояснення. Для розв'язання задачі слід скористатися методикою ступеневого покриття постійних витрат у сумі маржинального доходу.

Вправа 2.

Виходячи із даних розрахунку вказати, яку суму прибутку необхідно відобразити в формі №2 .Розрахувати маржинальний доход, якщо відомо, що виручка від реалізації за минулий рік – 900 тис. грн., а сума нарахованої зарплати – 150 тис. грн., списано матеріалів на суму – 250 тис. грн., витрати на утримання та експлуатацію обладнання склали 50 тис. грн., загальновиробничі витрати – 20 тис. грн., адміністративні витрати – 25 тис. грн.

Вправа 3.

Визначити фінансовий результат підприємства, що займається виготовленням та реалізацією телефонних апаратів за методом "директ-кост"

Дані для розрахунку:

№	Показник	квітень	травень	червень
1.	Обсяг виробництва, шт	1500	1600	1700
2.	Обсяг реалізації, шт	1400	1550	1650
3.	Ціна за одиницю, грн	150	150	150
4.	Змінні витрати на одиницю, грн.: виробничі на управління та збут	 70 20	 70 20	 70 20
5.	Постійні витрати, грн.: - виробничі на управління та збут	 40000 12000	 40000 12000	 40000 12000

Розв’язок представити у вигляді таблиці.

№	Показник	квітень	травень	червень
1.	Дохід від реалізації			
2.	Собівартість реалізованої продукції			
3.	Виробничий маржинальний дохід			
4.	змінні операційні витрати			
5.	Загальний маржинальний дохід			
6.	Постійні витрати			
7.	Прибуток (збиток) підприємства			

Скласти економічний кросворд до теми 4. «Система обліку і калькулювання за змінними витратами» (питання)

По горизонталі:

1. Витрати, понесені в разі випуску додаткової одиниці продукції.
2. Метод калькулювання собівартості, який лежить в основі підготовки фінансової звітності та прийняття довгострокових рішень.
3. Витрати, що реагують на зміни обсягів діяльності.
4. Перевищення надходжень (доходу) від центру відповідальності або окремого виду продукції над специфічними витратами.
5. Варіант директ – костингу, за яким у собівартість продукції включаються лише прямі змінні витрати.
6. Так деколи називають маржинальний дохід.

По вертикалі:

1. Обсяг реалізації, при якому прибуток дорівнює нулю, а доходи підприємства дорівнюють витратам – це точка ….
2. Його отримують у разі реалізації товарів, робіт, послуг.
3. Точка перетину лінії виручки з лінією сукупних витрат на графіку взаємозв’язку обсягу виробництва, витрат і прибутку.
4. Процес визначення собівартості певного об’єкта з метою ціно- утворення, оцінки запасів, випущеної з виробництва продукції, визначення «різної собівартості для різних цілей».
5. Мова, в перекладі з якої під аналітичним обліком розуміють управлінський.
6. Він запровадив у 1936 році систему «директ – костинг».

Тема 5. Система обліку і калькулювання за нормативними витратами

(к.е.н. Шепелюк В.А)

Розглядаючи дану тему необхідно визначити сутність та основні завдання організації нормативного методу обліку витрат на підприємстві; розглянути порядок встановлення та змін норм, облік відхилень від норм. Визначити орядок застосування методу обліку витрат за «стандарт-кост»; надати порівняну характерстику «стандарт-кост» і нормативного методу обліку витрат.

План вивчення теми

5.1.Сутність та основні завдання організації нормативного методу обліку витрат на підприємстві

5.2. Порядок встановлення та змін норм. Облік відхилень від норм

5.3. Калькулювання за нормативним методом

5.4. Порядок застосування методу обліку витрат за «стандарт-кост».Порівння «стандарт-кост» і нормативного методу обліку витрат

Методичні вказівки до вивчення теми

Нормативний метод обліку витрат широко застосовується на підприємствах обробних галузей промисловості (машинобудівної, шинної, меблевої, швейної, шкіряної, харчової), які здійснюють масово та серійне виробництво різноманітної й складної продукції з великою кількістю деталей та вузлів. Нормативний метод обліку витрат використовується також у дрібносерійному та одиничному виробництвах.

Система обліку і калькулювання за нормативними витратами - це сукупність процедур з планування, нормування, обліку, контролю, складання звітності з витрат, калькулювання собівартості продукції на основі норм витрат.

Основною метою обліку і калькулювання нормативних витрат — оперативне виявлення відхилень фактичних витрат від встановлених нормативів, їх аналіз за причинами та місцями виникнення, формування інформації для прийняття відповідних управлінських рішень.

Сутність системи обліку і калькулювання за нормативними витратами полягає в:

- документуванні витрат шляхом отримання дозволу на використання різноманітних ресурсів для виробничих цілей. Ці дозволи повинні бути нормами і нормативами;
- відображенні витрат на рахунках бухгалтерського обліку за нормами та відхилення від них;
- виявленні відхилень з метою оперативного регулювання процесу формування собівартості на кожному рівні управління;
- плануванні витрат на основі норм, які забезпечують рішення поставлених задач;

Сутність системи обліку і калькулювання за нормативними витратами визначається основними її принципами, до яких необхідно віднести, рис.5.1:

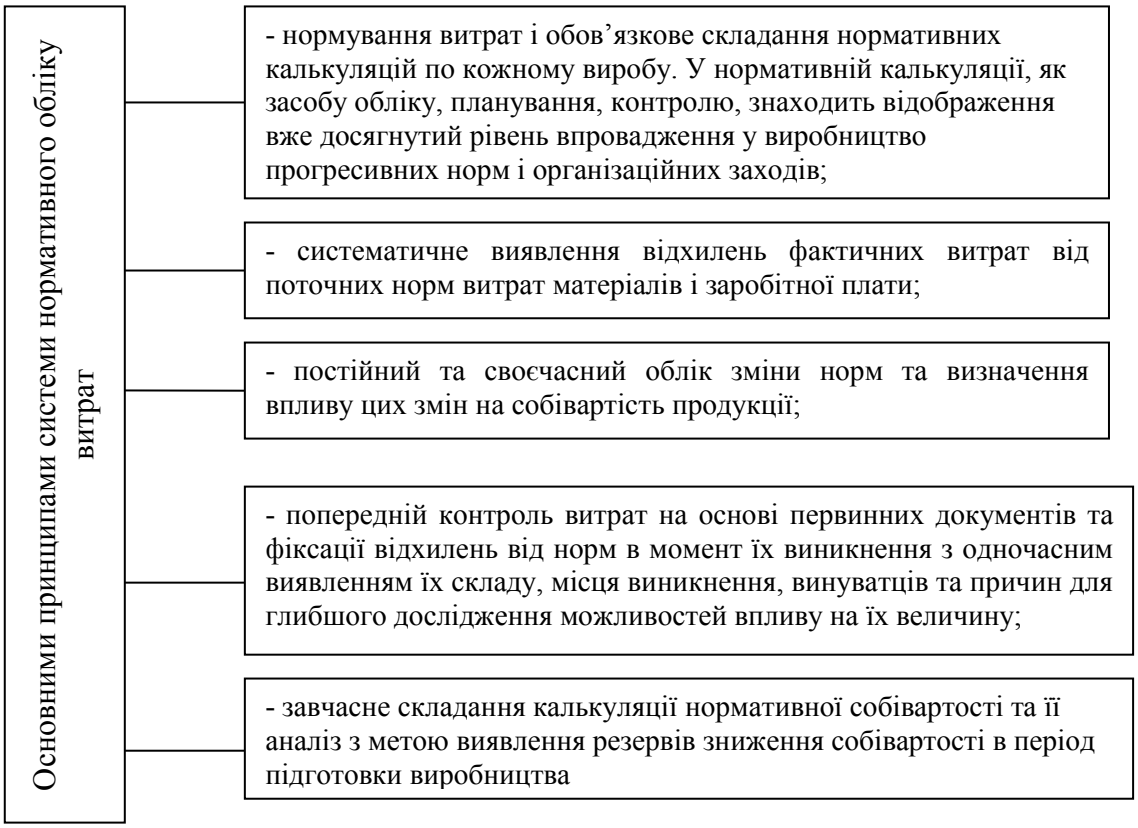

Рис. 5.1. Основними принципами системи нормативного обліку витрат

Основни завдання системи нормативного обліку витрат наведент на рис.5.2.

Рис.5.2. Завдання системи нормативного обліку витрат

Нормативна система обліку витрат складається з наступних елементів, рис.5.3.

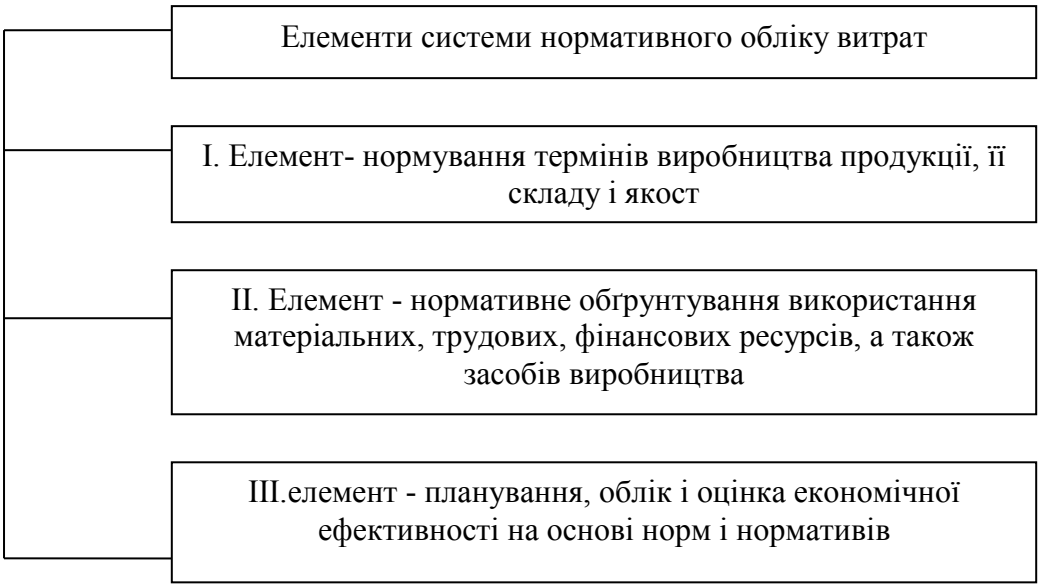

Рис. 5.3. Елементи системи нормативного обліку витрат

Переваги та недоліки нормативного методу обліку витрат, рис.5.4.

Рис.5.5. Переваги та недоліки нормативного методу обліку витрат

Отже, *нормативні (стандартні) витрати* — це витрати, необхідні для виробництва певної продукції за нормальних умов діяльності підприємства. Величину нормативних витрат визначають на основі обґрунтованих норм, нормативів, технологічних карт та інженерних розрахунків. Найчастіше нормативи встановлюють на витрати матеріалів, на оплату праці, на загальновиробничі витрати тощо.

Контрольні запитання

1.Сутність нормативного методу обліку витрат та його розвиток.
2.Порядок встановлення та змін норм.
3.Облік відхилень від норм.
4.Калькулювання за нормативним методом
5..Переваги та недоліки нормативного методу.
6.Порядок застування стандарт-косту.
7.Калькулювання собівартості в системі стандарт- кост.
8.Порівння стандарт-косту і нормативного методу обліку.
9. Організація нормативного господарства підприємства і облік зміни норм.
10.Облік відхилень від норм, їх аналіз і управління за відхиленнями.

Тести для самоконтролю

1. Для яких цілей використовують стандартні витрати в системі «стандарт-кост»:

а) контроль витрат;б) оцінка виконання бюджетів;

в) управління за відхиленнями;г) усе з переліченого?

2. Довгострокові стандарти витрат, призначені для вивчення динаміки цін та продуктивності праці, — це:

а) базисні стандарти;б) теоретичні стандарти;

в) поточні стандарти;г) галузеві стандарти.

3. Стандарти витрат, які можуть бути досягнуті за ідеальних умов діяльності, — це:

а) базисні стандарти;

б) теоретичні стандарти;

в) поточні стандарти;

г) галузеві стандарти.

4. Стандарти витрат, необхідних для виготовлення продукції у плановому періоді за наявних умов діяльності, — це:

а) базисні стандарти;

б) теоретичні стандарти;

в) поточні стандарти;

г) галузеві стандарти.

5. Який з наведених підрозділів відповідає за розробку стандартів витрачання матеріалів:

а) технологічний;

б) постачання;

в) по роботі з персоналом;

г) бухгалтерія?

6.Який з наведених підрозділів відповідає за розробку стандартів витрат праці:

а) фінансовий;

б) постачання;

в) виробничий;

г) по роботі з персоналом?

7.Який з наведених підрозділів відповідає за розробку стандартів накладних витрат:

а) виробничий;

б) фінансовий;

в) бухгалтерія;

г) постачання?

8.Який з наведених підрозділів відповідає за визначення стандартної ціни на матеріали:

а) технологічний;б) постачання;

в) бухгалтерія;г) по роботі з персоналом?

9.Що з наведеного включає система обліку і контролю стандартних витрат:

а) встановлення стандартів витрат;

б) облік фактичних витрат;

в) аналіз відхилень фактичних витрат від стандартних;

г) усе з наведеного?

10.На який рахунок відносять відхилення від стандартних витрат, якщо їх рівень незначний:

а) «Незавершене виробництво»;

б) «Готова продукція»;

в) «Собівартість реалізації»; г) на всі наведені рахунки шляхом розподілу?

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Підприємство «АВС» на початок звітного періоду мало такі залишки на рахунках: «Кошти» — 160000 грн., «Основні матеріали» - 80000 грн., «Незавершене виробництво» - 70000 грн.

У звітному періоді відбулися такі господарські операції:

1.Закуплені матеріали в кредит: нормативна вартість - 44000грн, фактична вартість — 42000 грн.

2.Списані витрачені у виробництві основні матеріали за нормативною ціною: фактична кількість - на суму 38000 грн., нормативні витрати — на суму 39000 грн.

3.Нарахована оплата праці робітникам основного виробництва: фактично нараховано - 20000 грн., з них за нормативними розцінками на нормативні витрати праці - 17000 грн., за понаднормативні витрати праці за нормативними розцінками — 2000 грн.

4.Сплачені готівкою загаяьновиробничі накладні витрати —36000 грн.

5.Віднесеш на витрати виробництва загальновиробничі витрати — 36000 грн., з них за нормативною ставкою на фактичний обсяг діяльності — 38000 грн.

6.Оприбуткована вироблена готова продукція за нормативною собівартістю — 165000 грн.

7.Списується нормативна собівартість фактично реалізованої продукції — 140000 грн.

8.Відображається вартість реалізованої продукції покупцям — 360000 грн.

9.Списуються на рахунок «Фінансові результати»: доход від реалізації продукції — 360000 грн., нормативна собівартість реалізованої продукції - 140000 грн., відхилення від нормативних витрат (суми визначити).

Необхідно:

1) скласти бухгалтерські проводки для відображення господарських операцій на рахунках в системі «стандарт-кост» з одночасним визначенням сум відхилень від нормативів;

2)відкрити схематично Т-рахунки та відобразити на них початкове сальдо і наведені господарські операції, визначити суми відхилень;

3) скласти управлінський звіт про фінансові результати

Вправа 2

Визначити загальну собівартість товарного випуску балансовим і нормативним методами по статті «Основна заробітна плата» за даними:

а) незавершене виробництво на початок місяця:

— за нормою — 4000 грн;—зміна норм — 100 грн (–);

—разом — …;

б) витрати за місяць:

— за нормою 25 000 грн;— відхилення від норм 5000 грн (+);

— разом — …;

в) незавершене виробництво на кінець місяця:

— за нормою 2500 грн;

г) списано за брак:

— за нормою 600 грн;

д) списано за товарний випуск:

— за нормою — …;

—зміна норм — …;

— відхилення від норм — …

Вправа 3

Визначити і проаналізувати відхилення від норм трудових витрат за умови, що:

1) за місяць виготовлено 300 виробів;

2) норми витрат на одиницю продукції:

за трудомісткістю — 8 л/год;

за тарифною ставкою — 2 грн;

3) фактично витрачено 2600 л/год, нараховано зарплати 5500 грн.

Пояснення. Загальне відхилення деталізувати на відхилення за трудомісткістю і за середньогодинною оплатою.

Вправа 4

Визначити і проаналізувати відхилення від норм матеріальних витрат за умови, що:

1) за місяць виготовлено 200 виробів;

2) норма витрат на одиницю продукції 4 кг, ціна 2 грн;

3) фактично витрачено матеріалів 900 кг, на суму 2000 грн.

Пояснення. Загальне відхилення деталізувати на відхилення за рахунок норм (кількості) і за рахунок цін (вартості).

Скласти економічний кросворд до теми 5. *«Система обліку і калькулювання за нормативними витратами»* (питання)

По горизонталі:

1. Класифікатор чого розробляють для організації обліку відхи- лень від норм?
2. Економія та/або перевитрати матеріальних, трудових витрат (у тому числі зумовлених заміною сировини та матеріалів, оплатою непередбачених технологічним процесом робіт, доплатами за відступи від нормативних умов праці тощо) та накладних витрат
3. Які документи складають під час внесення змін до норматив них витрат?
4. Приклад винуватця відхилень від норм використання борошна у хлібопеченні.
5. Технологічні складові вузла?
6. Її розраховують за зведе ними даними відділу праці й заробітної плати, одержаними на основі технологічних карт або іншої технічної документації, які відобра жають рівень норм заробітної плати на початок місяця.

По вертикалі:

1. Очікуваний середній обсяг діяльності, що може бути досягнутий за умови звичайної діяльності протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запла нованого обслуговування виробництва.
2. Відхилення, що виникають внаслідок оптимізації організації управління виробництвом.
3. Витрати, які відображають заздалегідь визначені витрати для досягнення цілей бізнесу в умовах ефективного виробництва.
4. Її складають для оцінки браку і залишків незавершеного виробництва, обчислення розміру зниження норм витрат і нормативної собівартості, трудомісткості та матеріаломісткості за місяць, квартал, рік, а також для розрахунку цін тощо.

Змістовий модуль 2.

АНАЛІЗ І ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗА ВІДХИЛЕННЯМИ

Тема 6. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

(д.е.н., проф.. Брадул О.М, к.е.н. Шепелюк В.А)

Розглядаючи дану тему необхідно визначити передумови і методи аналізу «витрати- обсяг діяльності - прибуток». Розглянути аналіз чутливості прибутку, надати поняття точка беззбитковості, та методику визначення точки беззбитковості за умов асортименту.

План вивчення теми

6.1.Маржинальний дохід та порядок його розрахунку
6.2.Аналіз взаємозв'язку «витрати—обсяг—прибуток». Точка беззбитковості
6.3.Вплив структури витрат на темпи зміни прибутку при зміні обсягу реалізації
6.4.Операційний (виробничий) леверидж (важіль)

Методичні вказівки до вивчення теми

Маржинальний дохід – це дохід, який отримує фірма при продажі однієї додаткової одиниці продукції. Якщо продукцію вдається реалізувати за незмінною ціною, то доход від продажу кожної додаткової одиниці буває дорівнює цій ціні. Звичайно ж фірмі приходиться згодом знижувати ціну, щоб підвищити обсяг попиту (відповідно закону попиту), тому в міру продажу нових одиниць продукції маржинальний дохід знижується.

Одним із найефективніших і водночас найпростіших методів фінансового аналізу, який використовується для оперативного і стратегічного планування прибутку, є планування трьох основних параметрів – обсягу продажу у натуральних показниках, ціни та витрат. До таких методик у першу чергу слід віднести аналіз "Витрати – Обсяг – Прибуток" ("Cost – Volume - Profit Analysis"). Він дає змогу відслідковувати залежність фінансових результатів від витрат і обсягів виробництва (реалізації).

Основна мета цього виду аналізу (який ще зазвичай у вітчизняній і за рубіжній літературі характеризують як аналіз беззбитковості) - встановити, що відбудеться з фінансовими результатами, якщо визначений рівень продуктивності, обсягу виробництва, витрат змінюватиметься. Ця інформація має виняткове значення для керівництва підприємства, тому, що знання залежності між такими факторами, як сукупний дохід від продажу, сукупні витрати, прибуток, вихід продукції (обсяг виробництва), дає змогу визначити критичний рівень випуску продукції, при якому прибуток буде максимальним, або рівень, при якому не буде ні прибутку, ні збитків (тобто точку беззбитковості).

Переваги цієї методики полягають у тому, що аналіз можна зробити як за квартал (скажімо, у нашому випадку), так і за півріччя та за результатами діяльності за рік.

Даний аналіз можливий при системі обліку змінних затрат, основою якої є поділ затрат на постійні та змінні, а також при використанні показника маржинального доходу.

Аналіз беззбитковості виробництва може застосуватися для підготовки інноваційних проектів та їх оцінки. При цьому розрахунок беззбитковості конкретного проекту здійснюється перед впровадженням нового напряму діяльності з метою управління витратами для отримання відповідного розміру прибутку.

Беззбитковість – це стан діяльності підприємства за період, протягом якого підприємство не отримує прибутку для власного використання, а отриманими доходами від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покриває понесені витрати на її виробництво та реалізацію.

Аналіз беззбитковості використовують при:

1) започаткуванні нового виду діяльності, наприклад, при організації нового виду виробництва;

2) при розвитку і розширенні того, що вже існує;

3) виготовленні нового виду продукції, наданні нового виду послуг.

Точка беззбитковості – це такий обсяг виробництва або рівень експлуатації, при якому загальний дохід (total revenue – TR) і загальні витрати (total cost – TC) рівні. Це точка, в якій немає ні прибутку, ні збитку.

Точка беззбитковості може бути виражена в натуральних одиницях (кількості продукції) (*ТБнат.од*.), грошових одиницях (*ТБгр.од*.) або у відсотках до нормальної потужності. Визначальним при виборі показників є специфіка галузі діяльності суб'єкта господарювання.

Точка беззбитковості може бути визначена трьома методами:

1) методом рівняння;

2) методом маржинального доходу;

3) графічним методом.

Запас міцності – максимально припустиме зменшення обсягу діяльності підприємства без ризику отримати збиток.

Коефіцієнт маржинального доходу – співвідношення маржинального доходу та доходу від реалізації продукції.

Маржинальний дохід – різниця між доходом від реалізації та змінними витратами підприємства.

Точка беззбитковості – рівень діяльності, за якого загальні доходи підприємства дорівнюють загальній величині витрат.

Операційний (виробничий) левередж (важіль) — це таке співвідношення постійних та змінних витрат, яке забезпечує більш високий процент зростання прибутку, ніж відповідний процент приросту обсягу реалізації. Високий операційний левередж характеризується значно вищими постійними витратами порівняно зі змінними (варіант Б у нашому прикладі) та більшим коефіцієнтом маржинального доходу.

Контрольні запитання

1. Маржинальний дохід та порядок його розрахунку.
2. Аналіз взаємозв'язку «витрати—обсяг—прибуток».
3. Розрахунок точки беззбитковості.
4. Вплив структури витрат на темпи зміни прибутку при зміні обсягу реалізації.
5. Операційний (виробничий) левериджа (важіль)
6. Чому полягає сутність коефіцієнта запасу міцності?
7. Для прийняття яких рішень застосовують аналіз «витрати — обсяг — прибуток»?
8. У чому полягає сутність коефіцієнта запасу міцності?
9. Поясніть особливості застосування аналізу «витрати — обсяг — прибуток» в умовах багатопрофільних підприємств.
10. Надати поняття коефіцієнту маржинального доходу.

Тести для самоконтролю

1. *Маржинальний дохід — це:*
а) виручка (дохід від продажу товарів, робіт, послуг);
б) різниця між виручкою і сумою змінних витрат;
в) різниця між виручкою і сумою постійних витрат;
г) різниця між виручкою і загальною сумою всіх витрат (змінних і постійних).
2. *Якщо загальний маржинальний дохід зменшується на певну величину, то операційний прибуток підприємства:*
а) зменшується у такому самому розмірі;
б) зменшується на величину більшу, ніж зменшення маржинального доходу;
в) збільшується у такому самому розмірі;
г) залишається без змін;
д) жодний з наведених вище варіантів;
3. *Коефіцієнт маржинального доходу — це:*
а) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до суми постійних витрат;
б) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до суми змінних витрат;
в) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до ціни одиниці продукції;
г) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до виручки від реалізації продукції.
4. *Виробництво продукції певного виду в короткому періоді є доцільним, якщо показник маржинального доходу для неї:*
а) дорівнює нулю;
б) перевищує постійні витрати;
в) перевищує змінні витрати;
г) перевищує сумарні витрати.
5. *Підприємство досягає критичної точки, коли:*

а) результат від реалізації дорівнює нулю;
б) виручка від реалізації дорівнює загальній сумі сукупних витрат;
в) маржа зі змінних витрат дорівнює сумі постійних витрат;
г) виручка від реалізації дорівнює сумі постійних витрат.
6. *У точці беззбитковості маржинальний дохід дорівнює:*
а) нулю;
б) змінним витратам;
в) постійним витратам;
г) виручці від реалізації.
7. *Точка беззбитковості підприємства зростатиме в результаті:*
а) зменшення постійних витрат;
б) збільшення коефіцієнта маржинального доходу;
в) збільшення змінних витрат;
г) зменшення змінних витрат;
д) жодного з наведених вище варіантів.
8. *Точка беззбитковості — це обсяг випуску (продажів), за якого:*
а) прибуток від реалізації дорівнює нулю;
б) збиток від реалізації дорівнює нулю;
в) виручка від реалізації дорівнює сумарним витратам;
г) виручка від реалізації дорівнює постійним витратам.
9. *Точка беззбитковості в грошових одиницях визначається:*
а) діленням постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу;
б) множенням постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу;
в) діленням постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції;
г) множенням постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції.
10. *Точка беззбитковості в натуральних одиницях визначається:*
а) діленням постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу;
б) множенням постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу;
в) діленням постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції;
г) множенням постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції.

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Підприємство виробляє один вид продукції, яку реалізує за ціною 200 грн за одиницю. При цьому: змінні витрати на одиницю — 100 грн, загальні постійні витрати — 50 000 грн.

Визначити:

1) точку беззбитковості (у натуральних одиницях та у грошовому виразі);

2) обсяг реалізації, необхідний для отримання прибутку в розмірі 10000 грн;

3) який прибуток отримає підприємство за обсягу реалізації 210 000 грн;

4) запас міцності за обсягу реалізації 180 000 грн.

По кожному пункту навести формули розрахунків і прокоментувати

отримані результати.

Вправа 2.

ПАТ «АБС» виготовляє і реалізує один вид продукції. У звітному році сума продаж досягла 1900000 грн, витрати — 1000000 грн, з яких: основні матеріали — 400000 грн, пряма зарплата виробничого персоналу — 300000 грн, виробничі накладні витрати: постійні — 180000 грн, змінні - 120000 грн**.**

На наступний рік відділ маркетингу пропонує знизити ціну реалізації продукції на 10% і завдяки цьому збільшити обсяг продаж на 30%. При цьому необхідно врахувати, що погодинна тарифна ставка основних робітників зросте на 5%, ціни на половину матеріалів підвищаться на 10%, а на другу половину — знизяться на 5%, постійні накладні витрати зростуть на 2000 грн.

Необхідно:

1) скласти звіт про фінансові результати роботи фірми у звітному та наступному році, визначити операційний прибуток;

2) визначити точку беззбитковості, запас міцності та коефіцієнти запасу міцності за два періоди;

Вправа 3.

Підприємство «Новий світ» спеціалізується на виробництві одного виду продукції. За рік обсяг реалізації становить 1000 шт. продукції за ціною 300 грн за одиницю. Сукупні змінні витрати на випуск становлять 200 тис. грн, постійні - 50 тис. грн. Необхідно визначити:

1) точку критичного обсягу виробництва і реалізації продукції;

2) маржинальний і операційний прибуток на весь випуск і на одиницю продукції.

Скласти економічний кросворд до теми *6. «Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку»* (питання)

По горизонталі: 1. Стан діяльності, при якому одержані доходи покривають поне- сені на них витрати.

По вертикалі: 1. … міцності - перевищення фактичного (планового) обсягу діяльності над точкою беззбитковості.

2. Характер реагування прибутку на зміну чинників діяльності.

3. Показник, який використовують при аналізі взаємозв’язку «обсяг-витрати-прибуток», а також фізиці.

4. Витрати, що залежать від зміни обсягів діяльності.

5. Співвідношення окремих сегментів в загальному обсязі реалізації.

6. Відносний показник.

7. Вона суттєво впливає на прибуток.

8. Фактор, від якого залежать: дохід від реалізації, загальна сума змінних витрат тощо.

9. Співвідношення змінних та постійних витрат.

10. Сукупність прийомів і способів вивчення об’єктів.

11. Вид маржинального доходу, який використовують при багатопрофільній діяльності підприємства.

Тема 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

(д.е.н., проф.. Брадул О.М, к.е.н. Шепелюк В.А, к.е.н. Шипіна С.Б)

Розглядаючи дану тему необхідно визначити релевантність облікової інформації в процесі прийняття управлінських рішень. Розглянути аналіз варіантів альтернативних рішень та застосування диференційного аналізу для прийняття управлінських рішень і оптимальне використання ресурсів за умов обмежень.

План вивчення теми

7.1.Поняття релевантності. Види управлінських рішень та порядок їх прийняття

7.2.Типи операційних рішень

7.3. Чотири рівні невизначеності. Моделі прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності

7.3.1.Приняття управлінських рішень в умовах обмеженості ресурсів

7.4.Методи управління робочим капіталом підприємства

7.4.1.Методи управління грошовими коштами підприємства

7.4.2.Методи управління запасами підприємства

7.4.3.Методи управління дебіторською заборгованістю

7.4.4. Управління кредиторською заборгованістью та овердрафтами

7.5. Визначення вартості грошей у часі та її використання для прийняття управлінських рішень

Методичні вказівки до вивчення теми

На сучасному етапі для ефективного управління підприємством і його структурними підрозділами в умовах коли постійно змінюється кон'юнктура і розвивається конкуренція товаровиробників, необхідна своєчасна і достовірна інформація. Інформація - це такі дані, які дають можливість конкретному користувачу підвищити ступінь своєї поінформованості. З погляду теорії інформаційних процесів інформація розглядається як характеристика системи, протилежна за своєю суттю до ентропії системи, тобто, міра впорядкованості системи. У відповідності до цього інформація повинна відповідати певним вимогам.

Таку інформацію дає бухгалтерський облік, як основний засіб накопичення інформації, яка необхідна для регулювання виробничого процесу, а також як необхідного елемента процесу розробки і реалізації управлінського рішення. Оскільки управлінські рішення зазвичай спрямовані на перспективу, керівництву насамперед необхідна інформація про очікувані витрати та доходи. Витрати і доходи, велечина яких залежить від рішення , яке приймається відповідною особою, називається релевантними.

Релевантними вважаються витрати і доходи , які:

1) пов'язані з відповідною альтернативою і можуть вплинути на прийняття рішень, тобто для різних рішень релевантні дані будуть різні;

2) стосуються тільки майбутнього, тобто їх можна уникнути при виборі

однієї з альтернатив.

До релевантних витрат можна віднести :

- майбутні маржинальні витрати;
- «прирості» витрати – різниця між витратами різних варіантів дій. Їх ще називають «додаткові», «диференціальні» або «інкрементні» витрати;
- альтернативні витрати – це втрачена вигода при виборі одного варіанта і відмова від іншого. Їх ще називають «можливі» витрати. Компанія розглядає такі альтернативи: покласти страхові резерви в банк на депозит або придбати нерухомість у центрі міста, зробити ремонт, здавати в довгострокову оренду під офіси.

Диференціальними називають такі витрати і доходи, які становлять різницю між альтернативними варіантами. Але термін «диференціальні витрати» не завжди має те ж значення, що і термін «змінні витрати», хоч вони часто збігаються. Диференціальні витрати можуть включати і деякі статті постійних витрат.

Маржинальні витрати завжди збігаються з поняттям «змінні витрати», а і ніколи – з поняттям «диференціальні витрати». Терміни «приростні» та «релевантні» витрати звичайно означають те, що і «диференціальні витрати».

Аналіз диференціальних витрат, як правило, застосовують при виборі альтернативного варіанта рішення.

До операційних належать альтернативні рішення, рішення щодо оптимального використання обмежених ресурсів, управління матеріальними запасами, управління дебіторською і кредиторською заборгованістю, рішення щодо ціноутворення тощо (рис. 7.1).

Рішення щодо спеціального замовлення означає прийняття або відмову від одноразового замовлення на виготовлення продукції (надання послуг), яке передбачає використання вільних виробничих потужностей підприємства, але ціна, за яку вироблена при цьому продукція (виконані послуги) буде реалізована, є нижча за звичайну ціну або навіть менша за собівартість виробництва цієї продукції (виконання послуг).

Рішення щодо розширення чи скорочення діяльності передбачає вибір певного сегмента діяльності та проведення аналізу доцільності розширення або скорочення обсягу його діяльності. Сегментом може виступати продукція, тип замовника, географічний район або інший елемент діяльності підприємства.

Рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні полягає у встановленні більш вигідних умов діяльності підприємства та визначенні величини можливої економії витрат.

Рис. 7.1. Класифікація поточних управлінських рішень

Рішення щодо ціноутворення є необхідною умовою здійснення підприємницької діяльності, оскільки прибутковість бізнесу безпосередньо залежить від установлення оптимальної ціни продажу за існуючих величини витрат, комбінації та обсягу продажу. Тому одне з основних питань управління діяльністю підприємства — встановлення ціни, яка б забезпечила задовільний рівень рентабельності.

Диференціальний аналіз – визначення та зіставлення диференціальних доходів і витрат для прийняття управлінських рішень.

Диференційні доходи являють собою додаткові доходи, отримані внаслідок зростання обсягу продажу. Диференційні витрати — додаткові витрати, що пов’язані з додатковим виготовленням або реалізацією продукції.

Альтернативними називають управлінські рішення, які пов'язані з вибором альтернативних варіантів дій. До альтернативних належать рішення про спеціальне замовлення, рішення про розширення чи скорочення сегмента діяльності, рішення "виробляти чи купувати"

До операційних рішень відносяться:

- по перше - рішення про спеціальне замовлення. Це рішення, пов’язане з розглядом отриманої пропозиції на разовий продаж продукції або надання послуг за ціною, нижчою за звичайну ціну, або навіть нижчою за собівартість.

Виробляти чи купувати – це альтернатива відносно того, що вигідніше: самим виробляти окремі компоненти продукції (виконувати роботи) чи

купувати їх у зовнішніх постачальників (підрядників).

наступною альтернативою операційних рішень є продавати чи обробляти далі? (Рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні).

Це рішення пов'язане з можливістю реалізації продукції на певній стадії її виробництва або продовження обробки з метою одержання додаткового прибутку.

Ще одним варіантом рішення «продавати чи обробляти далі» є рішення щодо дефектної продукції: продати її зі знижкою чи усунути дефекти й реалізувати цю продукцію за звичайною ціною;

- альтернативнім операційним рішенням є розширення або скорочення сегмента та рішення щодо ціноутворення .

Розширення або скорочення сегмента – рішення про розширення або скорочення послуг, виробів, підрозділів та інших сегментів на підставі аналізу їх прибутковості.

Рішення приймаються в умовах невизначеності, коли неможливо оцінити імовірність потенційних результатів, оскільки необхідні чинники є складними і новими, і про них неможливо отримати достатньо релевантну інформацію.

Невизначеність — це відсутність достатньої інформації про можливі події. Вона зумовлює ризик, тобто можливість відхилення фактичних результатів від очікуваних. Чим більша невизначеність, тим більший ризик при прийнятті рішення.

Рівення невизначеності характеризується браком або повною відсутністю інформації про процеси, явища, вплив окремих факторів на діяльність підприємства.

Згідно підходу, що застосовується фахівцями консалтингової фірми McKinsey, існує чотири рівні невизначеності:

- рівень 1 (досить ясне майбутнє) – можливість передбачення лише одного прогнозу майбутнього, досить точного для розробки стратегії;

- рівень 2 (альтернативні варіанти майбутнього) - майбутнє прогнозується у вигляді одного з декількох альтернативних варіантів розвитку подій, або альтернативних сценаріїв;

- рівень 3 (широкий діапазон варіантів майбутнього) – прогнозується діапазон потенційних можливостей, обмежених часом;

- рівень 4 (повна невизначеність) - прогнозування неможливе.

Аналіз для прийняття рішень залежить від кількості обмежень.

1. *Аналіз для прийняття рішення за наявності одного обмеження*
2. *Аналіз для прийняття рішення за умов кількох обмежень*

Кругооборот капіталу охоплює шість стадій (рис. 7.9). Будь-яке виробництво починається з певної суми грошових коштів, які вкладаються у визначену кількість ресурсів для виробництва (або товари для продажу). В результаті стадії постачання робочий капітал з грошової форми переходить у виробничу (предмети праці або товари).

Рис. 7.2. Схема кругообігу робочего о капіталу

Робочий капітал - вартість оборотних активів цілісного майнового комплексу, що зменшена на величину його короткострокових (поточних) зобов'язань. (запаси + дебіторська заборгованість + кошти — кредиторська заборгованість — банківськ ікредити)

Контрольні запитання

1.Що таке релевантна інформація?

2. Які критерії дозволяють розглядати інформацію як релевантну?

3. Назвіть основні види поточних рішень.

4. У чому полягає сутність диференційного аналізу?

5. Дайте визначення диференційних доходів та диференційних витрат.

6. На чому базується аналіз інформації для прийняття рішення щодо спеціального замовлення?

7. Які дані є релевантними у процесі прийняття рішення щодо розширення або скорочення діяльності?

8. Поясніть послідовність дій у процесі прийняття рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні.

9. Що таке «обмежуючий чинник»? Назвіть особливості прийняття рішень за умов існування певного обмежуючого чинника.

10. Назвіть методи, за допомогою яких можна встановити ціну продажу продукції, та поясніть їх сутність.

11.Що таке « чиста теперішня вартість» та порядок її визначення?

12.Охарактеризуйте методи оцінки рівня ризику інвестиційних проектів?

13.Що таке «дерево рішень», коли та для чого його використовують?

14.Якими методами і як визначають середній термін погашення дебіторської заборгованості?

15.З яких елементів складається операційний грошовий цикл?

16.Охарактеризуйте суть управління дебіторською та кредиторською заборгованостью?

Тести для самоконтролю

1. Підприємство бажає замінити старе обладнання. Вкажіть, які дані є релевантними для прийняття такого рішення:

а) ліквідаційна вартість старого обладнання;

б) можлива ціна продажу старого обладнання;
в) накопичений знос старого обладнання;
г) ціна придбання нового обладнання.

2. Загальні витрати на виробництво однієї комплектуючої становлять 5 грн, з яких 30 % припадає на постійні витрати. Для прийняття рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні величина релевантних витрат становитиме:

а) 5 грн;
б) 1,5 грн;
в) 3,5 грн;
г) 7 грн.

3. Які чинники можуть виступати у ролі «обмежень»:

а) попит на продукцію;
б) час роботи обладнання;
в) час роботи основного виробничого персоналу;
г) час доставки матеріалів;
д) всі з названих вище?

4. У процесі прийняття рішення в умовах використання обмежених ресурсів для складання оптимальної виробничої програми основним релевантним показником буде:

а) маржинальний дохід на одиницю продукції;
б) диференційні витрати;
в) можливі витрати;
г) маржинальний дохід на одиницю обмежуючого чинника.

5. Якщо підприємство прийме спеціальне замовлення на 1500 одиниць продукції по ціні 50 грн за одиницю (звичайна ціна реалізації 75 грн), а витрати на виробництво одиниці продукції становлять 55 грн (з яких на змінні припадає 80 %), то за умови наявності вільних виробничих потужностей його додатковий фінансовий результат становитиме:

а) прибуток у розмірі 9000 грн;
б) прибуток у розмірі 7500 грн;
в) збиток у розмірі 37 500 грн;
г) збиток у розмірі 7500 грн.

6. Які витрати підприємства не зміняться, якщо діяльність одного з виробничих підрозділів тимчасового припинена:

а) прямі витрати на оплату праці;
б) прямі матеріали;
в) прямі накладні витрати;
г) непрямі накладні витрати?

7.Скільки, як мінімум, альтернатив розглядається підприємством при заміні обладнання?

а) одна;
б) дві;
в) три.

8. При виборі альтернатив враховуються:

а) лише їх переваги;
б) лише їх недоліки;
в) враховуються як їх переваги, так і недоліки.

9. Який з проектів капітальних вкладень, значення ЧТВ яких наведено нижче, можна вважати найбільш ефективним:

а) ЧТВ=0; б) ЧТВ<0 ;
в) ЧТВ >0; г) усе перелічене.

10. Чи може бути ставка дисконту нижою за середню вартість капіталу:

а) так; б) ні;
в) інколи; г) немає правильної відповіді.

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1

Аудиторська компанія «Форум Аудит-Консалтинг» пропонує три види послуг: аудит, ведення бухгалтерського обліку на підприємстві та консалтинг з питань оподаткування. Нижче наведені дані про фінансові результати, отримані від надання кожного з цих видів робіт (тис. грн):

Показник	Види послуг		
	Консалтинг	Ведення бухгалтерського обліку	Аудит
Доход від надання послуг	30000	40000	50000
Змінні витрати	25000	30000	35000
Маржинальний дохід	5000	10000	15000
Постійні витрати	5000	6000	8000
Операційний прибуток	0	4000	7000

Результати напряму, пов’язаного з консалтингом, викликають занепокоєння. Тому розглядається варіант припинення цієї діяльності та збільшення обсягу робіт із ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. Якщо припинити надавати послуги з консалтингу, то 60 % постійних витрат, пов’язаних з цією послугою, вдасться зекономити. Також очікується, що дохід від надання послуг ведення бухгалтерського обліку на підприємстві клієнту зросте на 40 %, а постійні витрати, пов’язані з наданням цієї послуги, збільшаться на 10 %. Доходи і витрати від аудиту не зміняться. Необхідно підготувати звіт, який обґрунтує доцільність такої пропозиції.

Вправа 2

Підприємство «МоряККорпорейшен » виготовляє і реалізує вітрильники, для чого у постачальника придбаються готові вітрила. Вартість комплекту вітрил для одного вітрильника становить 4800 грн. Протягом звітного року підприємство «МоряККорпорейшен» працювало на рівні 70 % своїх виробничих можливостей і виготовило 1000 вітрильників. Для завантаження вільних виробничих потужностей керівництво підприємства вирішило

розглянути дві пропозиції. Перша стосується виготовлення комплектів вітрил власними силами. Можливі витрати на виробництво одного комплекту вітрил становитимуть, грн: парусина — 1500, пряма зарплата — 1000, постійні виробничі накладні витрати — 1500. Друга пропозиція пов'язана з можливістю передачі в оренду вільного обладнання. В цьому разі річна сума орендної плати, яку отримає підприємство «МоряККорпорейшен», становитиме 900000 грн.

Яке рішення має прийняти керівництво підприємства «МоряККорпорейшен»? Обґрунтуйте Вашу відповідь необхідними розрахунками.

Вправа 3

Фірма «Довіра» надає своїм клієнтам кредит терміном 30 дн. Половина клієнтів (за вартістю) оплачують кредит вчасно. Решта клієнтів погашають кредит в середньому протягом 70 дн. Річний обсяг продаж фірми становить 4650 тис. грн і розподіляється рівномірно протягом року. Сума банківського овердрафту становить 700 тис. грн під 12% річних.

Керівництво фірми розглядає питання про шляхи зменшення дебіторської заборгованості, для чого планує запропонувати своїм клієнтам 2% знижки при оплаті боргу протягом 30 дн. Аналіз показує, що це дасть можливість зменшити суму безнадійних боргів на 50 тис. грн за рік. При цьому половина тих клієнтів, які «раз вносять плату протягом 70 дн., будуть сплачувати її за 30 дн. Решта, тобто з загальної кількості клієнтів, будуть погашати борг протягом 70 дн.

Необхідно визначити:

1)суму дебіторської заборгованості за старою і новою формами розрахунків;

2)вартість для фірми нової схеми розрахунків (за сумою наданих знижок);

3)суму вигоди від надання знижок;

4)приблизну еквівалентну річну вартість знижок у відсотках;

5)доцільність введення нової форми розрахунків.

Вправа 4

Фірма ТОВ «Будматерсервиспром » вивчає можливості участі в аукціоні з метою придбання аварійної будівлі для подальшої її реставрації, облаштування в ній елітних квартир та їх продажу. Очікується, що будівля може бути придбана не дорожче 750 тис. грн. На її реставрацію планується два роки, про що є домовленість з відповідними будівельними підприємствами. Вартість реставрації: 1-й рік — 500 тис. грн., 2-й рік — 300 тис. грн. За перший рік планується обладнати 6 елітних квартир і продати їх за 1000 тис. грн., за другий рік - відповідно 3 квартири за 550 тис. грн.

Витрати на капітал для фірми «Будматерсервиспром» складають 15% річних.

Необхідно визначити:

1) чисту приведену (теперішню) вартість запропонованого проекту;

2) при якій ціні придбання аварійної будівлі ЧТВ буде дорівнювати нулю; «запас міцності» для ціни;

3) при якій середній вартості капіталу (дисконтній ставці) ЧТВ буде дорівнювати нулю; «запас міцності» суми первинних інвестицій;

4) при якій ціні продажу квартир ЧТВ буде дорівнювати нулю; «запас міцності» для ціни реалізації квартир;

5) дати оцінку рівня ризику даного проекту.

Вправа 5

ТОВ «Преса Плюс»одержує з видавництва газету «Факти» за ціною2,50 за екземпляр, а продає за ціною 3,5 грн/екз.. Непродані газети видавництву не повертаються. Попит на газети має таку ймовірність

Попит , екз.	200	250	300	350	400	450	500
Ймовірність	0,1	0,3	0,2	0,15	0,1	0,08	0,07

Необхідно визначити оптимальну кількість газет, яку необхідно продавати для отримання максимального прибутку.

Скласти економічний кросворд до теми *7 «Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень»* (питання)

По горизонталі:

1. Витрати, що використовують при підготовці інформації для вибору кращої з альтернатив.
2. Значний обсяг інформації.
3. Вона є важливою при обґрунтуванні рішення щодо запасів.
4. Наявність чи необхідність вибору між двома чи кількома можливостями, що включають одна одну.
5. Здатність діяти в рамках корпоративних норм з метою досягнення стратегічних цілей бізнесу.

По вертикалі: 1. Умовна назва замовлення, доцільність прийняття якого визна- чається на основі калькулювання неповних витрат.

2. Спосіб узагальнення інформації для прийняття рішень.
3. Опрацьовані аналітиком дані, корисні менеджеру під час прийняття управлінських рішень.
4. Результат інтелектуальної діяльності менеджерів, що ґрунтується на корисній інформації.
5. Об’єкт витрат, що потребує вимірювання.
6. Синонім терміну «резервний» запас.
7. Об’єкт витрат при попроцесному калькулюванні.

Тема 8. Бюджетування і контроль

(д.е.н., проф. Брадул О.М, к.е.н. Шепелюк В.А)

Розглядаючи дану тему необхідно визначити сутність бюджетування, види і формати бюджетів; бюджет продажу; бюджет виробництва; бюджет грошових коштів; бюджет прямих виробничих витрат; бюджетний баланс. Розглянути організаційні аспекти бюджетування; методику складання та взаємоузгодження бюджетів; контроль виконання бюджетів і аналіз відхилень.

План вивчення теми

8.1.Суть бюджетного планування і види бюджетів

8.2 Порядок складання і узгодження бюджетів

8.3.Контроль за виконанням бюджетів і аналіз відхилень

Методичні вказівки до вивчення теми

В контексті управлінському обліку, під бюджетом розуміється короткостроковий план, в якому відображається розподіл ресурсів. *Бюджет — це кількісний план у грошовому вимірі*, заздалегідь підготовлений і прийнятий до певного періоду часу, який зазвичай відображує заплановані на цей період величини доходів, витрат і капіталу, необхідні для досягнення запланованої мети. Тобто бюджет являє собою фінансовий план, який пояснює майбутні операції й оцінює очікуваний напрям дій для досягнення фінансових і оперативних цілей підприємства. Бюджет стає частиною системи управлінського контролю, оскільки фактичні результати порівнюють із плановими для вживання необхідних заходів.

Бюджет підприємства — це план його майбутньої діяльності, виражений системою кількісних і вартісних показників.

В бюджеті можуть відображатися як вартісні так і кількісні показники планового періоду.

Процес складання бюджетів і контролю за їх виконанням отримав назву – *бюджетування. Бюджетування* - процес планування майбутніх операцій підприємства й оформлення його результатів у виді системи бюджетів.

До основних характеристик бюджетування можна віднести:

- короткостроковість (до одного року);
- внутрішню спрямованість;
- високий рівень конкретизації;
- тісний взаємозв’язок з контролем та аналізом відхилень.

Основними функціями бюджетування є:

- регулювання фінансових компетенцій (визначення потреби у фінансових ресурсах, необхідних для досягнення поставлених цілей окремими підрозділами підприємства);
- прогнозування (в бюджетах знаходять свій фінансовий вираз майбутні операції підприємства);
- координації (наявні та мобілізовані фінансові ресурси повинні спрямовуватися і досягнення цілей, які визначені у стратегії розвитку підприємства);
- мотивації (виконання бюджетних показників є критерієм ефективності

діяльності окремих осіб, структурних підрозділів тощо).

В економічній літературі *бюджети класифікують* за кількома ознаками (рис. 8.1).

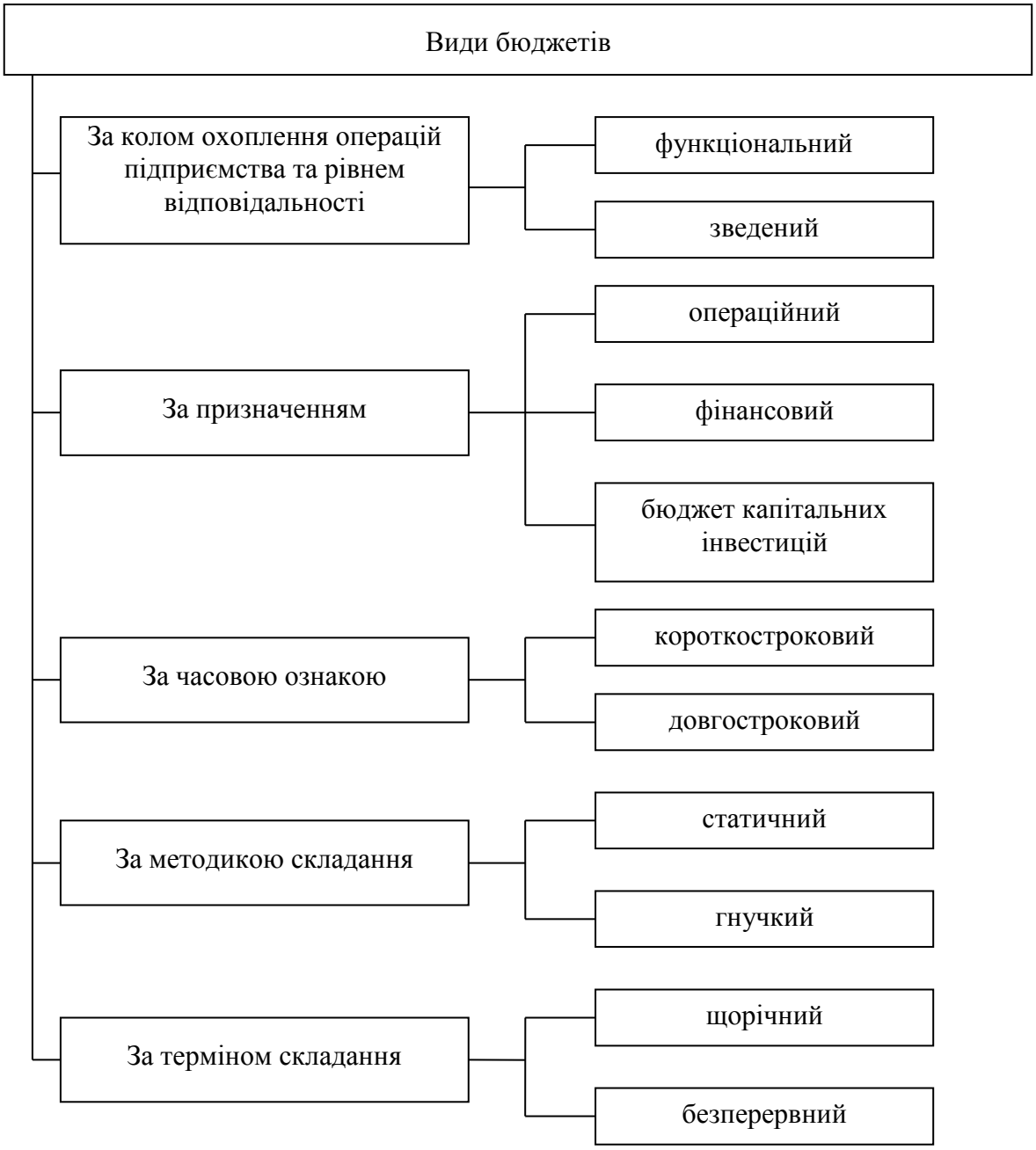

Рис. 8.1 Класифікація бюджетів

Загальний бюджет являє собою скоординований по всіх підрозділах або функціям план роботи для організації в цілому. Він складається з двох основних бюджетів – операційного і фінансового бюджетів та допоміжних.

Склад оперативних та фінансових бюджетів подано на рис. 8.2.

Рис. 8.2. Основні складові зведеного бюджету

До операційних бюджетів належать, рис.8.3

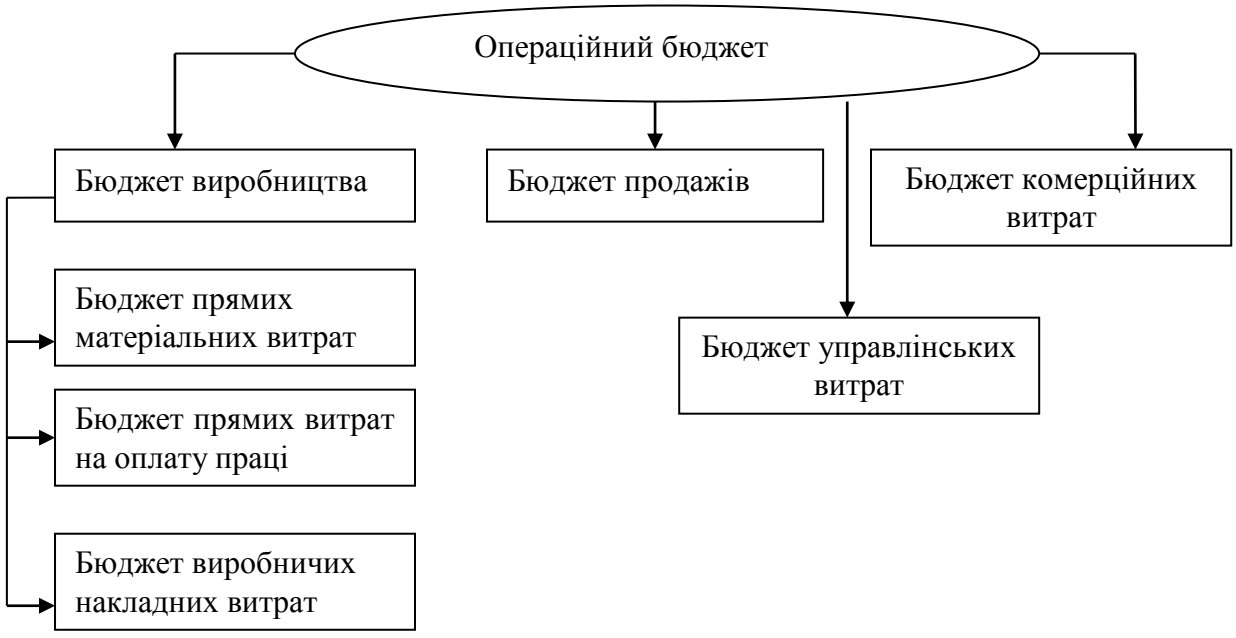

Рис.8.3. Операційний бюджет

Послідовність формування основного бюджету зручно представити у виді блок-схеми (рис. 8.4).

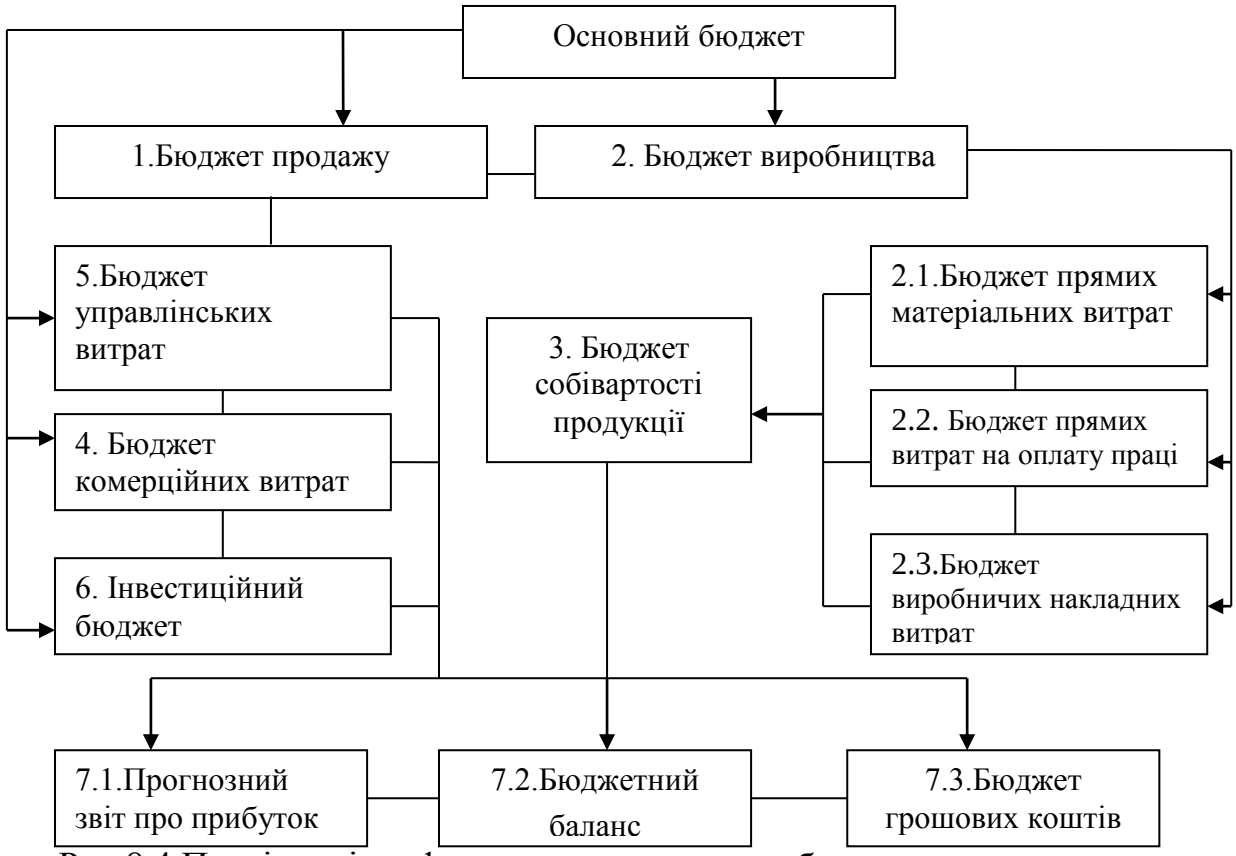

Рис.8.4 Послідовність формування основного бюджету

У процесі господарської діяльності завжди виникають відхилення фактичних показників від запланованих (бюджетних). Для їх своєчасного виявлення і відповідного реагування на них необхідний систематичний контроль за виконанням бюджетів, тобто бюджетний контроль, завдання якого - привернути увагу менеджера до тих відхилень від бюджету, які вимагають його оперативного реагування. Це можуть бути або ж значні відхилення, або відхилення, що систематично повторюються. Усуненню таких відхилень сприяє управління за відхиленнями, при якому менеджер концентрує увагу лише на суттєвих відхиленнях від бюджету і, до певної міри, не звертає уваги на відхилення в межах допустимих коливань.

Залежно від причин виникнення відхилення поділяють:

- на відхилення внаслідок планування (помилки та прорахунку при складанні бюджетів);

- відхилення внаслідок діяльності (рис. 8.10) .

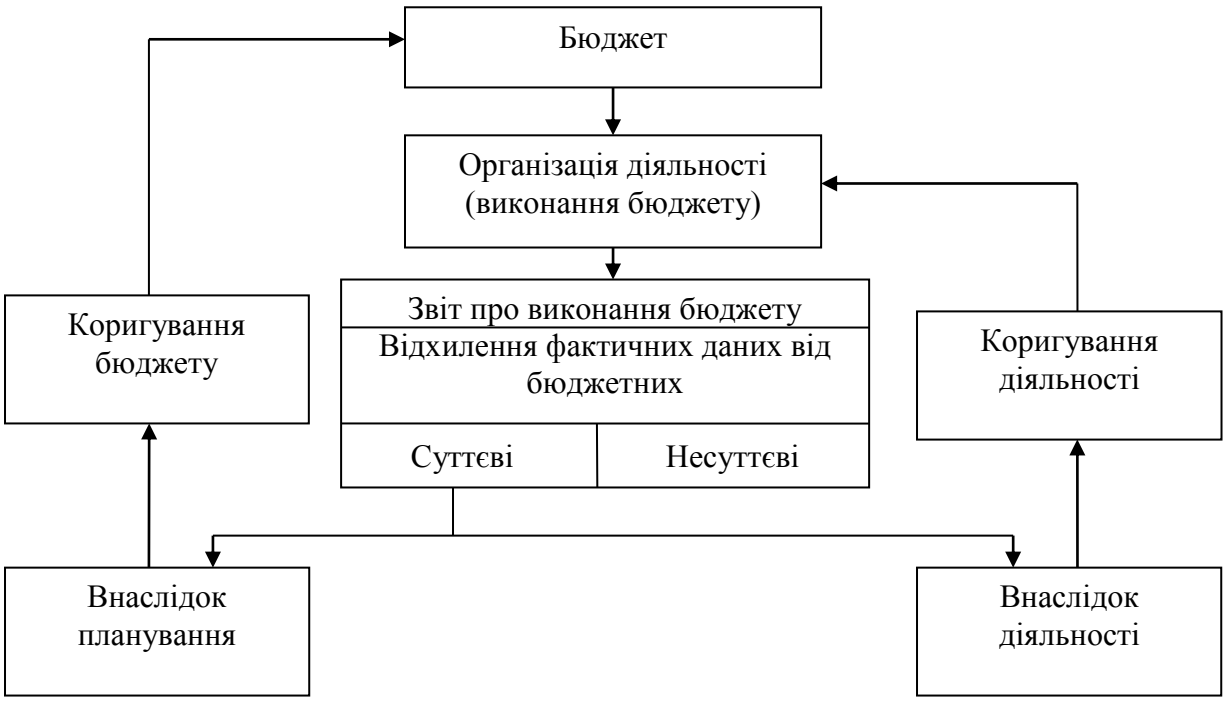

Рис.8.10 Система бюджетного контролю

Ефективність і обґрунтованість прийнятих бюджетів виявляється тоді, коли зіставляються планові показники з фактичними, які накопичуються у так званому звіті про виконання бюджету. Різниці, що виникають у процесі оцінки, називають відхиленнями.

Звіт про виконання бюджету — це порівняння фактичних і запланованих показників, розрахунок відхилень та вивчення їх причин. Такий звіт готується регулярно (щомісяця) і містить дані про бюджетні витрати за звітний період і з початку року та відхилення від бюджету з поясненням їх причин, а інколи — вжитих заходів для попередження подібних відхилень у майбутньому .

Контрольні запитання

1. Дайте визначення бюджету.
2. Що таке бюджетування? Назвіть основні етапи процесу бюджетування.
3. Назвіть основні функції бюджетів та поясніть їх сутність.
4. Які існують види бюджетів?
5. Що таке бюджетний період? Який проміжок часу він може охоплювати?
6. Який бюджет називається зведеним?
7. Які бюджети входять до складу зведеного бюджету?
8. Поясніть призначення бюджету грошових коштів.
9. В якій послідовності відбувається формування зведеного бюджету?
10. Дайте визначення гнучкого бюджету та поясніть його сутність.
11. За якими напрямами можна визначити відхилення фактичного результату діяльності від запланованого?

Тести для самоконтролю

1. У процесі формування оперативного бюджету останнім кроком звичайно є підготовка бюджетного:

а) звіту про фінансові результати;

б) балансу;

в) звіту про грошові кошти;

г) звіту про капітальні інвестиції.

2. Кількість матеріалів, яку необхідну закупити за період, буде дорівнювати бюджетній кількості використаних матеріалів:

а) плюс заплановані кінцеві запаси матеріалів і мінус запаси матеріалів на початок періоду;

б) плюс запаси матеріалів на початок періоду і мінус заплановані кінцеві запаси матеріалів;

в) обидва із зазначених вище варіантів правильні;

г) жоден із зазначених вище варіантів.

3. Гнучкий бюджет:

а) призначений для контролю за виробничими накладними витратами, а не для контролю за прямими виробничими витратами;

б) має застосовуватися для будь-якого рівня діяльності;

в) призначений для контролю за прямими виробничими витратами, а не для контролю за виробничими накладними витратами;

г) не можна застосовувати, коли на витрати впливає зміна обсягу діяльності.

4. Основна різниця між зведеним і гнучким бюджетами полягає в тому, що:

а) гнучкий бюджет приймає до уваги тільки змінні витрати, а зведений бюджет охоплює всі види витрат підприємства;

б) гнучкий бюджет дає менеджерам певну свободу у досягненні поставленої мети, у той час як зведений бюджет базується на постійному незмінному стандарті;

в) зведений бюджет складається для всього підприємства в цілому, а гнучкий бюджет охоплює тільки окремі підрозділи;

г) зведений бюджет складається на основі запланованого рівня діяльності, а формування гнучкого бюджету відбувається виходячи з фактичного рівня діяльності.

5. Непрямі витрати матеріалів і зарплати є складовою бюджету:

а) адміністративних витрат;

б)витрат на збут;

в)загально виробничих (накладних) витрат;

г) виробництва.

6. Яке з наведених тверджень є помилковим:

а) гнучкий бюджет є тотожним статичному;

б) гнучкий бюджет допомагає підприємству контролювати відхилення накладних витрат;

в) гнучкий бюджет забезпечує основу для порівняння фактичних витрат з очікуваними;

г) гнучкий бюджет охоплює інтервал можливих обсягів діяльності

підприємства?
7. Що з наведеного не може бути метою бюджетування:
а) визначення доцільності фінансових інвестицій;
б) створення бази для контролю діяльності та оцінки її результатів;
в) забезпечення виконання вимог законодавства, контрактів, угод і т. ін.;
г) здійснення періодичного планування?
8. Який з перелічених бюджетів не належить до операційних:
а) бюджет продажів;
б) бюджет коштів;
в) бюджет собівартості реалізованої продукції;
г) бюджетний звіт про фінансові результати?
9. Який з перелічених бюджетів не належить до фінансових:
а) бюджет капітальних вкладень;
б) бюджет коштів;
в) бюджетний звіт про прибутки та збитки;
г) бюджетний баланс?
10.Що з переліченого неможна вважати функцією бюджетного комітету:
а) вивчення і схвалення бюджетних оцінок, наданих підрозділами;
б) складання функціональних бюджетів;
в) аналіз поданих бюджетів і підготовка рекомендацій керівництву;
г) визначення бюджетної політики та обмежувальних чинників?

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Підприємство ПАТ «Студент» склало бюджет продаж основного виду продукції на перше півріччя наступного року у помісячному розрізі (одиниць):
I – 100 000; II – 160 000; III – 240 000; IV -190 000; V – 220 000; VI – 200 000.

Запаси готової продукції на складі плануються і підтримуються у розмірі 25% обсягу реалізації наступного місяця, а сировини - 20% потреби наступного місяця. Норматив витрачання сировини на одиницю продукції — 10 кг, нормативна ціна сировини 27,50 грн. за 1 кг, собівартість готової продукції - 125 грн. за одиницю.

Необхідно скласти бюджети:

1) виробництва продукції;

2) потреби в основній сировині та вартості матеріальних витрат на виробництво;

3) придбання сировини;

4) вартості запасів готової продукції та сировини на початок і кінець першого кварталу.

Вправа 2.

ПАТ «КривбасМакс» на початок звітного періоду мала такі залишки на рахунках (вступний баланс): необоротні активи – 370 500 грн.; запаси – 45000грн.;розрахунки з покупцями – 81000; кошти – 13500грн.; статутний

капітал – 270000 грн.; знос необоротних активів – 60000грн.; нерозподілений прибуток – 63750 грн.; розрахунки з постачальниками – 94500грн.; векселі видані – 21750грн.

У наступному звітному періоді передбачено такі обсяги діяльності:

1) обсяг продажів - 320000 грн., з них 30% за готівку, а 70% -у кредит. Половина продажу в кредит оплачується у поточному місяці, а решта — в наступному. Погашення дебіторської заборгованості покупців очікується на рівні 80%.

2) придбання товарів планується на суму 180000 грн., за які 40% вартості буде сплачено у поточному періоді, а решта - в наступному. Запас товарів на кінець звітного періоду зросте на 15000 грн. порівняно з початковим;

3) у звітному періоді планується погасити заборгованість постачальникам, що була на початок року, та векселі видані разом Із сумою відсотків — 200 грн.; придбати і оплатити обладнання на суму 10000 грн.; одержати короткострокову позику - 30000 грн.;

4) витрати обігу плануються на суму 110000 грн., з яких 18000 грн. амортизація необоротних активів, решта буде сплачена у поточному періоді. Податок на прибуток планується сплатити у наступному періоді, відсотки за кредит також будуть нараховані і сплачені в наступному періоді.

На підставі наведених даних необхідно скласти:

1) бюджет коштів;

2) бюджетний звіт про прибутки та збитки;

3) звіт про фінансовий стан на кінець планового періоду (бюджетний баланс).

Вправа 3.

Бюджет продажу та бюджет виробництва підприємства «Норд»:

Показник	Період					
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень
Запланований обсяг продажу, од.	10 000	12 000	14 000	15 000	14 000	13 000
Запланований обсяг виробництва, од.	14 000	15 000	14 000	13 000	12 000	—

Фактичний обсяг реалізації за січень становив 11 000 одиниць. Очікується, що величина продажу за наступні місяці (лютий — червень) також буде на 10 % вище ніж запланована відповідно до бюджету. Звичайно політика підприємства щодо запасів полягає в утриманні їх залишків, величина яких дорівнює величині запланованого продажу за бюджетом за два наступні місяці. Фактичний обсяг виробництва за січень становив 14 000 одиниць, а початкове сальдо запасів дорівнювало 22 000 одиниць.

На підставі наведеної інформації скласти скориговані бюджети продажу та виробництва.

Скласти економічний кросворд до теми *8 «Бюджетування і контроль»*

(питання)

По горизонталі:

1. Творча група, яка забезпечує розробку і погодження бюджетів.
2. План майбутніх операцій, виражений у кількісних (здебільшого грошовому) вимірах.
3. Процес, що забезпечує зіставлення фактичних результатів з бюджетними, аналіз відхилень та внесення необхідних корективів.
4. Проформа фінансової звітності, яка містить інформацію, необхідну для аналізу майбутнього фінансового стану підприємст- ва, котрий очікується в результаті запланованих дій.
5. Його керівник може нести відповідальність за витрати, доходи, фінансові результати.

По вертикалі:

1. Обсяг … — відправна точка бюджетування.
2. Часова межа для планування, прогнозування, звітування.
3. Процес планування майбутніх операцій підприємства та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів.

Тема 9. Облік і контроль за центрами відповідальності

(д.е.н., проф. Брадул О.М, к.е.н. Шепелюк В.А)

Розглядаючи дану тему необхідно визначити основні принципи організації обліку за центрами відповідальності: облік і оцінка діяльності центрів витрат; облік і оцінка діяльності центрів доходу; облік і оцінка діяльності центрів прибутку; оцінка діяльності центрів інвестицій.

План вивчення теми

9.1.Поняття і типи центрів відповідальності. Загальна концепція обліку за центрами відповідальності

9.2. Організація обліку відповідальності за методом «тариф—година—машина»

9.3.Сутність і методи трансфертного ціноутворення

9.4.Оцінка діяльності центрів відповідальності

9.5.Склад та зміст управлінської звітності

Методичні вказівки до вивчення теми

Кожне підприємство має власну організаційну структуру, яка визначається наявністю та взаємодією його підрозділів.

Підрозділи підприємства виконують різні функції і можуть мати різну назву: цехи, відділи, служби, департаменти, секції, відділення тошо.

Ці підрозділи очолюють керівники (менеджери, завідувачі), які відповідають за їхню роботу.

Отримання менеджером права самостійне приймати рішення означає водночас і відповідальність за його наслідки. Тому підрозділ, очолюваний керівником, який несе відповідальність за результати його діяльності, дістав назву "центр відповідальності".

Центр відповідальності — сфера (сегмент) діяльності, в межах якої

встановлено персональну відповідальність менеджера за показники діяльності, які він контролює.

У системі управління виший керівник має контролювати й оцінювати роботу менеджерів нижчого рівня, а вони, своєю чергою, повинні здійснювати самоконтроль та інформувати вище керівництво про результати діяльності.

Для здійснення такого контролю та забезпечення підзвітності менеджерів необхідна відповідна система обліку, яка б забезпечувала збирання, обробку і передання інформації про результати діяльності кожного центру відповідальності. Такою системою обліку є облік за центрами відповідальності.

Облік відповідальності — система обліку, що забезпечує контроль і оцінку діяльності кожного центру відповідальності.

Відмінності в характері відповідальності менеджерів дозволяють виділити чотири типи центрів відповідальності, рис.9.1

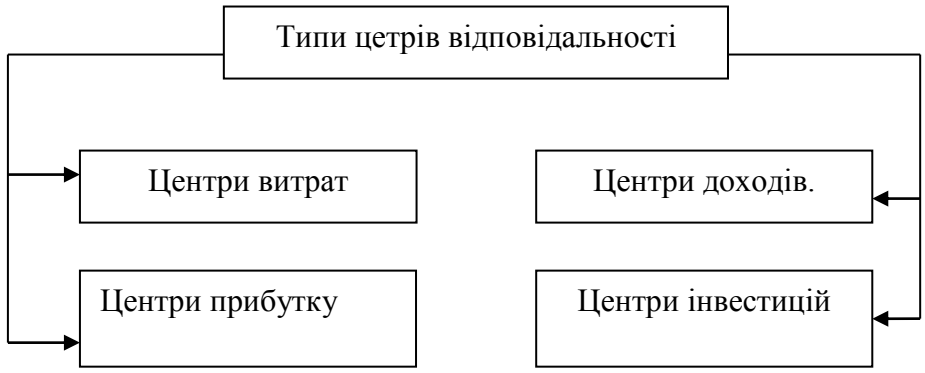

Рис.9.1. Типи цетрів відповідальності

Центр витрат є підрозділом на підприємстві, керівник якого відповідає тільки за витрати. Прикладом може бути виробничий цех, що не випускає кінцевої або завершеної продукції та напівфабрикатів, відділи заводоуправління, соціальні служби тощо.

Центр доходу — центр відповідальності, керівник якого контролює доходи, але не контролює витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) або придбання товарів, що реалізуються, та інвестиції в активи центру.

Центр прибутку — центр відповідальності, керівник якого контролює витрати й доходи, але не контролює інвестиції в активи центру.

Центр інвестицій - це підрозділ, керівник якого відповідає за затрати і, результати інвестиційного процесу, ефективність використання капітальних, вкладень. Центром інвестицій зазвичай є компанія загалом, а також дочірні підприємства та філії, керівники яких мають широкі повноваження.

Ідеї концепції центрів відповідальності у подальшому розвиваються і знаходять своє втілення в методах ТГМ (тариф—година—машина), «SIT» (System-in-time, тобто вчасно). Результати досліджень психологічних аспектів поведінки людини приводять до того, що з часом значний акцент за побудови управління за центрами відповідальності починають робити на формуванні механізму самоконтролю працівників підприємства (керівників,

спеціалістів, робітників) під час здійснення ними своїх обов'язків.

Організація обліку за методом «тариф-година-машина» передбачає використання системи спеціальних документів: постійної картки машини, рапортів про продуктивність кожної машини, щомісячного звіту про роботу устаткування та ін.

Одним з інструментів оцінки діяльності центрів відповідальності є трансфертне ціноутворення.

Трансфертна ціна (ТЦ) — це умовна ціна на продукцію (послуги) одного підрозділу (центру відповідальності), яка передається іншому підрозділу того ж підприємства.

Оцінка діяльності — логічне продовження контрольних операцій. Через таку оцінку стимулюється реакція працівників на результати своєї діяльності і можливі відхилення фактичних показників від установлених (планових, нормативних, граничних) чи бажану динаміку останніх.

Для прийняття поточних управлінських рішень потрібна внутрішня звітність, яка містить конфіденційну інформацію про роботу підприємства. Форми цієї звітності не передбачені стандартами бухгалтерського обліку, оскільки на їх побудову впливають галузеві особливості та завдання кожного менеджера.

Управлінська звітність - це звітність, яка складається бухгалтером-аналітиком і подається як адміністрації підприємства, так і менеджерам всіх рівнів управління. Основною метою складання звітності є надання оперативної релевантної інформації відповідно до вимог управлінського персоналу.

Контрольні запитання

1.Поняття і типи центрів відповідальності.
2.Загальна концепція обліку за центрами відповідальності.
3.Облік відповідальності на основі стандартних витрат.
4.Організація обліку відповідальності за методом «тариф—година—машина».
5.Оцінка діяльності центрів відповідальності.
6.Оцінка діяльності центрів доходу.
7.Оцінка діяльності центрів інвестицій
8. Наведіть основні методи ціноутворення та їх загальна характеристика.
9.Дайте визначення сегмента бізнесу, охарактеризуйте класифікацію сегментів і формування їх звітності.

Тести для самоконтролю

1.Планування — це:
а) обов'язкова умова ефективного ведення бізнесу;
б) необов'язкова умова ефективного ведення бізнесу;
в) ефективність бізнесу не залежить від його планування.
2. Центр відповідальності — це будь-який підрозділ підприємства:
а) який обов'язково перебуває під управлінням єдиного керівника;
б) на якому контролюється поява витрат, одержання доходів чи використання інвестицій і який не обов'язково перебуває під управлінням єдиного

керівника;
в) на якому контролюється поява витрат, одержання доходів чи використання інвестицій і який перебуває під управлінням єдиного керівника.
3. Виділення центрів відповідальності є для підприємств:
а) обов'язковим у всіх випадках;
б) обов'язковим у випадках, передбачених нормативними документами;
в) необов'язковим.
4. Порядок визначення собівартості для цілей прийняття рішень визначається:
а) законодавчими актами;
б) галузевими інструкціями та рекомендаціями;
в) самим підприємством.
5. Чіткий розподіл відповідальності налагодженої та ефективно функціонуючої системи інформаційного забезпечення адміністрації:
а) обов'язковий;
б) необов'язковий;
в) система інформаційного забезпечення адміністрації розробляється у процесі виконання кошторисів.
6. Доведення кошторисів (планів) до центрів відповідальності підприємства є:
а) необов'язковим;
б) обов'язковим;
в) обов'язковим, визначеним законами.
7.Центром відповідальності називають:
а) підрозділ, керівник якого несе особисту відповідальність за результати його діяльності;
б) усі виробничі підрозділи підприємства;
в) підрозділи управління, постачання та збуту;
г) немає правильної відповіді.
8. Що з наведеного належить до принципів організації обліку за центрами відповідальності:
а) менеджер відповідає тільки за ту діяльність, яка перебуває під його контролем;
б) звіти про роботу підрозділів повинні складатися регулярно;
в) менеджер бере участь у визначенні цілей, за якими оцінюють його діяльність;
г) усе з наведеного?
9. Система обліку за центрами відповідальності передбачає:
а) складання бюджету для кожного підрозділу;
б) регулярне складання звітів про виконання бюджетів;
в) аналіз та оцінка діяльності кожного центру відповідальності;
г) усе з наведеного.
10. Скільки виділяють основних типів центрів відповідальності:
а) один;
б) два;

в) три;
г) чотири?

Практичні вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Розподілити загальні (сукупні) витрати центру витрат на змінні та постійні за умови, що їх загальна сума за звітний період порівняно з планом зросла з 50 000 грн до 60 000 грн, а обсяг виробництва збільшився на 10 %. Необхідно спрогнозувати загальну суму витрат центру витрат на майбутній період, якщо обсяг виробництва збільшиться на 20 %.

Вправа 2.

За звітний період центром прибутку було виготовлено і реалізовано продукту А — 3000 шт., змінні витрати на одиницю продукції — 20 грн, постійні витрати за період — 80 000 грн.

1. Визначити, якою має бути ціна виробу, щоб центр прибутку отримав 70 000 грн прибутку.

2. Розрахувати, яку кількість продукції треба додатково виготовити і продати, щоб отримати таку ж суму прибутку за умови зниження ціни на 5 %.

Вправа 3.

Визначити результат діяльності виробничого підрозділу (цеху) підприємства за показником витрат. Дані про планові та фактичні витрати цеху наведені у таблиці. Оцінку здійснити виходячи з того, що цех виконав свою виробничу програму на 110 %.

Витрати цеху № 1 за місяць, грн.

Стаття витрат	Планові	Фактичні
Сировина і основні матеріали	60 000	66 000
Куповані вироби і напівфабрикати	15 000	20 000
Паливо і енергія на технологічні цілі	6000	7000
Основна зарплата виробничих робітників	25 000	30 000
Додаткова зарплата	2500	2800
Відрахування на соціальні заходи	11 000	13 000
Загальновиробничі витрати	95 000	100 000
Втрати від браку	?	2000
Разом		

Пояснення. Розрахунок здійснити за формою:

Стаття витрат	Планові витрати		Планові витрати на фактичний обсяг	Фактичні витрати	Відхилення (+, –)
	загальні	у т. ч. змінні			

Вважати, що всі витрати, крім частини загальновиробничих (60 %), є змінними.

Скласти економічний кросворд до теми *9 «Облік і контроль за центрами відповідальності»* (питання)

По горизонталі:

1. Принцип управління витратами та доходами.

По вертикалі:

1. Показник, покладений в основу оцінки діяльності комерційного директора.
2. Показник, покладений в основу оцінки діяльності головного енергетика виробничого підприємства.
3. Показник, покладений в основу оцінки діяльності голови правління районного споживчого товариства.
4. Його керівник може нести відповідальність за доходи, витрати, фінансові результати.
5. План майбутніх дій у розрізі керівників центрів відповідальності.
6. Об’єкт внутрішнього контролю за результатами проведеного аналізу.
7. На ній ґрунтуються рішення щодо мотивації персоналу.
8. Це те, що змушує суб’єкт діяти.
9. Передача інформації для підготовки та прийняття рішень.
10. Ціна внутрішньої передачі.
11. Особа, яка відповідає за певний напрямок діяльності і потребує відповідної інформаційної підтримки.

Тема 10. Управлінський облік як інформаційна система для прийняття стратегічних управлінських рішень

(к.е.н. Камінський П.Д, к.е.н.Штик Ю.В)

Розглядаючи дану тему необхідно визначити сутність стратегічного управлінського обліку та стратегічне позиціонування підприємства. Розглянути аналіз конкурентів та ділового партнерства; концепцію стратегічного управління витратами; збалансовану системаупоказників. Розглянути ситему ціноутворення в системи управлінського обліку.

План вивчення теми

10.1. Калькулювання витрат життєвого циклу продукту
10.2. АВС- калькулювання
10.3. Калькулювання витрат на якість
10.4. Система "якраз вчасно" в стратегічному управлінському обліку
10.5. Ціноутворення в системи управлінського обліку
10.5.1 Основні методи встановлення цін
10.5.2Розробка стратегії ціноутворення та їх види

Методичні вказівки до вивчення теми

Калькулювання життєвого циклу означає динамічний погляд на витрати, що змінюються мірою переходу виробу з однієї стадії життєвого циклу до іншої. Калькулювання життєвого циклу продукту оцінює і обліковує витрати за весь термін життя продукту з метою визначення, чи забезпечують

прибутки, одержані від нього на етапі виробництва, відшкодування витрат на довиробничій та післявиробничій стадіях. Зрештою калькулювання собівартості вже не є лише функцією бухгалтерії, яка визначає виробничу собівартість продукції. За умов калькулювання життєвого циклу однакову міру відповідальності мають інші функціональні підрозділи підприємства, зокрема відділи маркетингу, збуту, постачання, конструювання тощо. Цей підхід застосовують японські компанії, а в останнє десятиліття йому приділяють дедалі більшу увагу у США та Західній Європі. На відміну від традиційної практики ціноутворення за принципом "витрати плюс", метод цільового калькулювання передбачає обчислення витрат, виходячи з попередньо встановленої цільової ціни.

Цільове калькулювання собівартості – це метод, орієнтований в першу чергу на споживача. Визначення прийнятної ціни базується на результатах маркетингових досліджень ринку відповідного продукту, а вже потім визначають бажану норму прибутку та цільову собівартість.

Основною рисою цільового калькулювання є застосування командного підходу для досягнення цільової собівартост До складу такої команди повинні входити проектувальники, фахівці по постачанню, виробництву, маркетингу, управлінському обліку та ін. Такий підхід гарантує, що жодна функціональна група не отримає переваги та будуть виключені характеристики, які підвищують виробничі витрати, але не сприяють зростанню ринкової вартості продукту. Якщо ж цільові витрати не можуть бути одержані, то продукт виробляти недоцільно.

П.І. Атамас у своїх працях під цільовим калькулюванням розуміє стратегію, за якою підприємство спершу визначає можливу прийнятну ціну нового виробу та його граничну собівартість, а вже потім проектує сам товар, визначає вихідні матеріали, дизайн і технологію виробництва, яка забезпечить досягнення визначеної мети (рис. 10.1).

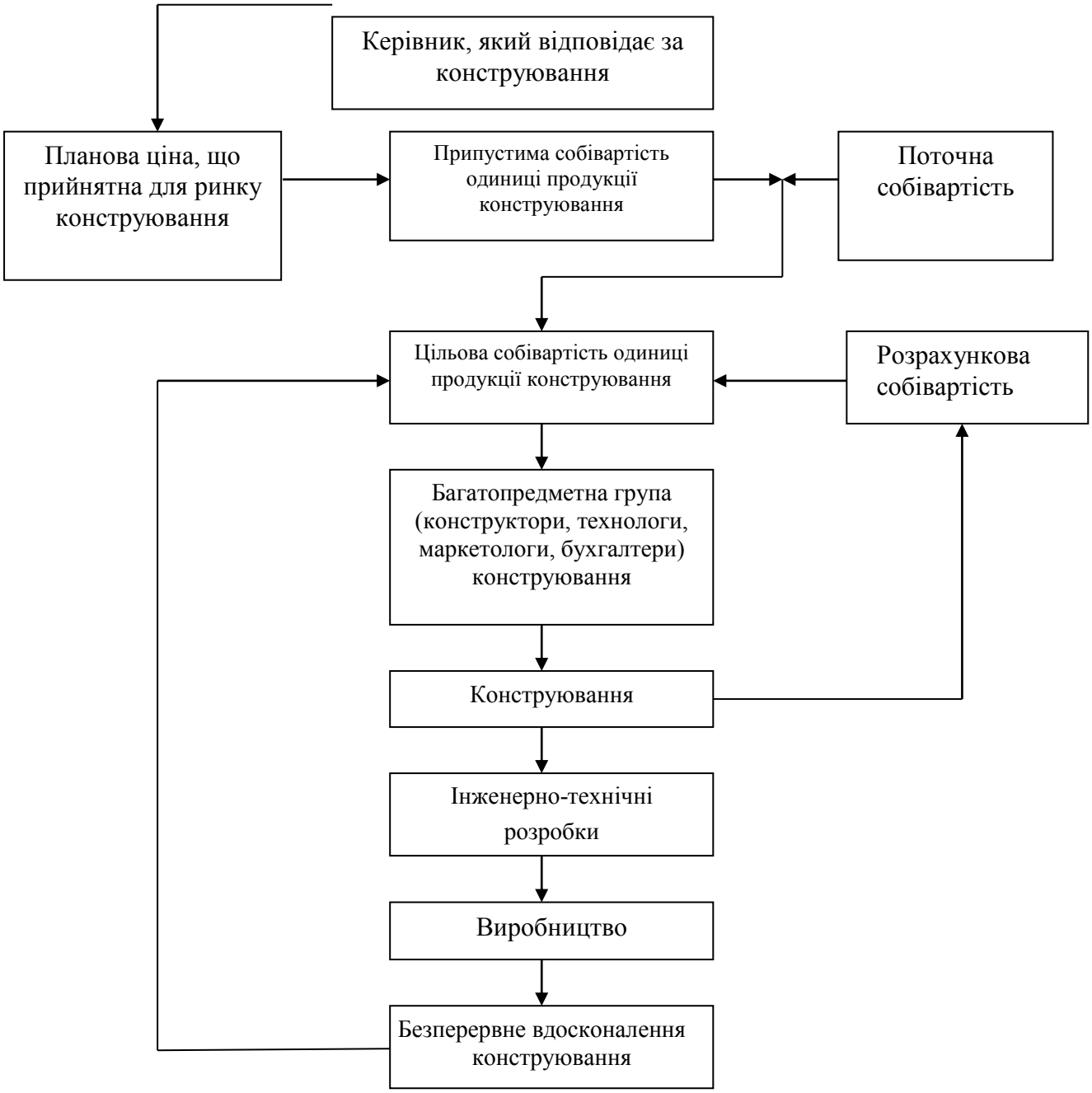

Рис.10.1 Система цільового калькулювання

Для досягнення цільових витрат команди проектувальників застосовують ітеративний підхід (періодичне повернення до вихідних параметрів доки не буде визначена конструкція, яка забезпечить бажаний рівень цільових витрат), інженерний аналіз та аналіз вартості.

Інженерний аналіз - або як його ще називають, "зворотний інжиніринг" (reverse engineering) – це вивчення аналогічного продукту конкурента з його розбиранням на окремі деталі з метою дослідження їх функціонального призначення, вихідних матеріалів, конструкції та технології виготовлення, що дає змогу знайти шляхи поліпшення конструкції продукту і зменшення його вартості. Цим засобом аналізу користуються лідери ринку. Наприклад, на одному з заводів компанії "Xerox" є лабораторія, де мало не в будь-який

час можна спостерігати, як 20-30 видів продукції конкурентів розбираються і кожна частина вивчається з метою проведення інженерного аналізу.

Аналіз вартості (функціонально-вартісний аналіз) – це метод комплексного системного дослідження вартості і характеристик продукції, включаючи функції та ресурси, задіяні у виробництві, діяльність з продажу, доставці, технічній підтримці, наданню послуг, а також щодо забезпечення якості. Даний метод направлений на оптимізацію співвідношення між якістю, корисністю функцій об'єкта і витратами на їх реалізацію на всіх етапах його життєвого циклу.

Цілі використання функціонально-вартісного аналізу на підприємстві можуть розрізнятися в залежності від об'єкта дослідження. Якщо об'єктом дослідження буде виступати підрозділ підприємства, наприклад відділ маркетингу, то мета дослідження буде полягати в досягненні поліпшень в роботі відділу за показниками вартості, трудомісткості та продуктивності.

Калькулювання для безперервного вдосконалення - процес зниження витрат протягом виробничої стадії життєвого циклу продукції шляхом безупинного пошуку поліпшень. Ключова ідея такого підходу полягає у тому, що удосконалення є метою й відповідальністю кожного працівника щодня, весь час; завдяки невеличким, але безперервним зусиллям кожного можна досягти значного зниження витрат.

Кайзен – японський термін, що передбачає покращення процесу виробництва не за рахунок значних інновацій, а невеликими порціями. Система кайзен-костингу тісно пов’язана з системою планування прибутку та основана на встановленні відхилень фактично досягнутого зменшення витрат від запланованого. Суть концепції “кайзен” полягає у тому, що покращення здійснюються безперервно, маленькими кроками та без значних затрат на їх реалізацію. Цільові показники зниження затрат у разі безперервного вдосконалення встановлюються та застосовуються щомісяця. Аналіз відхилень затрат передбачає порівняння їх цільових показників із фактичними. Варто зазначити, що у разі зменшення останніх базою вважається фактична собівартість продукції за попередній період, а нормою цільового зменшення затрат – відношення запланованої суми зменшення до їх бази. Простежується процес безперервного вдосконалення, оскільки собівартість кожного наступного періоду буде нижчою за собівартість попереднього, тобто цей показник постійно покращуватиметься.

Основні відмінності методу кайзен від цільового калькулювання такі:

- цільове калькулювання застосовують на етапі проектування продукту, а калькулювання по методу кайзен – на етапі виробництва;
- при цільовому калькулюванні основна увага приділяється самому продукту, його конструкції, а при калькуляції кайзен – виробничим процесам, підвищенню їх ефективності;
- цільове калькулювання виконують головним чином інженерно-технічні працівники та спеціалісти, а калькуляція кайзен передбачає надання більш широких повноважень рядовим виконавцям (робітникам та керівникам нижчого рівня управління). При цьому вважають, що останні краще знають,

як можна покращити технологічні процеси, ніж інженери-проектувальники.

Найважливішою характеристикою калькуляції кайзен є те, що робітники стають відповідальними за покращення процесів та зменшення витрат.

Отже, калькулювання витрат життєвого циклу продукту розширяє межі традиційних підходів до управління витратами, оскільки дає змогу оцінити та врахувати витрати за весь термін існування продукту, визначити, чи прибуток, отриманий від товару на етапі виробництва, покриватиме витрати, здійснені на більш ранніх чи пізніх етапах. Вищеперераховані концепції є ефективними інструментами, які дають змогу не просто визначити повну рентабельність продукту на основі витрат і доходів на всіх стадіях життєвого циклу, але і створити механізм послідовного і цілеспрямованого управління процесом створення цільової вартості продукту. Ці концепції вдало доповнюють одна одну, оскільки кожна з них спрямована на розв'язання задачі оптимального управління витратами і результатами на певному етапі життєвого циклу продукції, використовуючи для цього оригінальні методи і підходи.

Метод обліку і калькулювання витрат за функціями (Activity-Based Costing, скорочено АВС) виник у США і поширився з кінця 1980-х років завдяки роботам Г. Бере, Р. Купера, Т. Джонсона, Р. Каплана. Цей метод використовують близько 10% великих компаній, у тому числі в США, Великій Британії, континентальній Європі, Австралії. Починають використовувати його і компанії Японії. Універсальність даного методу дозволяє застосовувати його не тільки на виробничих підприємствах, але і в організаціях оптової та роздрібної торгівлі, сфери послуг.

Теоретична основа методу АВС полягає у спостереженні, що у підприємства в розпорядженні знаходиться певний обсяг ресурсів, використовуваних у виробничому процесі, які дозволяють здійснювати виробничі функції. Всі види ресурсів характеризуються витратами на них, які розподіляються спочатку на окремі функції пропорційно обсягу споживання цих ресурсів. Для цього підсумовуються витрати кожного центру витрат по конкретній функції. Потім витрати по кожній функції відносять на носії витрат. Носієм витрат може виступати виріб (товар, послуга), конкретний клієнт, замовлення. Носій витрат включає припадаючу на нього частку витрат кожного центру по всіх виробничих операціях.

АВС-калькулювання – це метод калькулювання, що передбачає спочатку групування накладних витрат за основними видами діяльності, а потім розподіл їх між видами продукції, виходячи з того, які види діяльності потрібні для виготовлення цієї продукції.

При застосуванні АВС-калькулювання є певні допуски щодо групування витрат на змінні та постійні. У передовому промисловому виробництві змінні витрати можуть займати несуттєву частку у сукупних витратах. Крім того, частка невиробничих накладних витрат (наприклад, дизайн, маркетинг) може бути високою. Тому при АВС-калькулюванні витрати групують на коротко - і довгострокові змінні витрати. Короткострокові змінні витрати за своїм змістом співпадають з поняттям змінних витрат у традиційному розумінні.

Вони характеризуються тим, що залежать від обсягу продукції і змінюються пропорційно до нього. Довгострокові змінні витрати є еквівалентом постійних витрат у традиційному виробничому обліку. Термінологія відбиває той факт, що такі витрати змінюються разом зі зміною обсягів діяльності, але із запізненням у часі.

Основною перевагою обліку і калькулювання витрат за функціями є більш точне в порівнянні з традиційним методом розподілу витрат обчислення собівартості продукту, що зумовлює більш обґрунтовані рішення з ціноутворення. Така перевага забезпечується концентрацією уваги на основних виробничо-технологічних функціях, вибором показників, найбільш повно їх характеризують. В умовах ринкової конкуренції все більш важливим є і те, що витрати на здійснення операцій складають більшу частину доданої вартості. При зростанні ефективності виконання основних і обслуговуючих операцій продукція та послуги підприємств стають більш конкурентоздатними і привабливими для споживачів.

Таким чином, метод АВС як метод калькулювання завдяки своїм перевагам порівняно з традиційними методами інтенсивно розвивається в теорії і широко використовується на практиці. Цей метод дає змогу інакше поглянути як на витрати підприємства, так і на управління ними. Він являє собою технологію, що виходить за рамки просто обліку витрат і перетворюється в ефективну технологію управління витратами.

Для контролю та оцінки витрат на якість необхідні спеціальні звіти, в яких доцільно відображати інформацію про такі витрати:

1) щодо забезпечення виробництва якісної продукції – витрати на планово-попереджувальне технічне обслуговування обладнання, планування якості, підготовку персоналу, додаткові витрати на придбання більш якісних матеріалів тощо;

2)на оцінювання якості – утримання працівників, що здійснюють контроль якості, проведення аудита якості, дослідження думки споживачів;

3)на усунення браку, виявленого на підприємстві до відправлення продукції замовнику (внутрішнього браку);

4)на ліквідацію наслідків браку, виявленого споживачами продукції (зовнішнього браку) – повернення і заміна товару, гарантійний ремонт і т. ін.

Системи "якраз вчасно" (just-in-time – JIT) є наслідком інженеринга бізнес-процесів. Впровадження таких систем – це механізм скорочення витрат, що не додають вартості, а також довготермінових витрат. Саме впровадження виробничих систем типу "якраз вчасно" забезпечило успіх японських компаній на міжнародних ринках.

Вперше цю систему застосувала компанія “Тойота” в середині 70-х років XX ст. Зараз її з успіхом застосовують у багатьох країнах. Для позначення цієї системи в Японії використовують термін «канбан» («картка», або «візуальна система запису»). JIT – англійське позначення цієї системи. Цілями систем типу JIT є виробництво необхідної кількості продукції заданої якості у максимально точний термін, коли саме вона необхідна.

Результатом впровадження філософії JIT стала розробка виробничої

системи типу «тягни», яка означає, що деталі переміщуються у виробничій системі на підставі попиту на кінцеву продукцію. При цьому основна увага приділяється підтримці постійного потоку компонентів замість постійної наявності на підприємстві партії незавершеного виробництва. За системою "тягни" робота з компонентом не починається до тих пір, поки не буде отримано запиту від наступного процесу. Отже система JIT передбачає переміщення матеріалів безперервним потоком без зупинок і зберігання.

Система «тягни» доповнюється відслідковуванням споживання на кожній операційній стадії та використанням різних типів наочних сигнальних систем, відомих під назвою «канбан». За допомогою таких систем дається дозвіл на випуск і переміщення деталей до місця, де вони оброблятимуться далі. До одержання такого дозволу виробнича ланка не може переміщувати виготовлені нею деталі до наступної ланки. У якості сигнальних механізмів використовують, як правило, контейнери канбан. Такі контейнери розраховані на 2-5 одиниць продукції, що забезпечує роботу виробничої лінії без зупинок навіть в умовах незначних перерв у роботі окремих робочих центрів, які входять до виробничої ланки.

Система «канбан» діє так. Контейнери розміщують між окремими робочими місцями у послідовній технологічній лінії. Робітник, що працює на першому місці, випускає продукцію і поміщає її у контейнер до його повного наповнення, потім призупиняє роботу і відновлює її тільки тоді, коли робітник, що працює на наступному етапі обробки, забирає деталі з контейнера. Такий же процес відбувається на кожному робочому місці по всій виробничій лінії. Це може зумовити тимчасові простої на певних ділянках поточної лінії, але філософія JIT вважає, що краще мати тимчасові простої, ніж збільшувати запаси незавершеного виробництва. Під час простою робітник займаються технічним обслуговуванням обладнання.

Застосування філософії "якраз вчасно " у виробничому процесі зумовило її використання і при закупівлях матеріалів, постачання яких при цьому здійснюється безпосередньо перед їх використанням. А це сприяє зменшенню запасів до мінімуму і значному зменшенню витрат на їх зберігання. В ідеалі JIT має справу з нульовими залишками запасів і готової продукції.

Система "якраз вчасно " зумовлює зміни і в методології обліку запасів та витрат на виробництво. При цій системі відпадає необхідність у рахунку "Сировина і матеріали", адже матеріали не зберігаються на складі, а прямо від постачальника надходять у виробничі підрозділи. Тому рахунки "Матеріали" і "Виробництво" можуть бути об’єднані в один рахунок.

Вибір стратегії та моделі ціноутворення залежить від поточних та перспективних цілей підприємства, результатів дослідження ринку, поведінки конкурентів тощо. Традиційно розглядаються дві моделі ціноутворення: економічна та на основі витрат. Основною характеристикою економічної моделі є припущення, що підприємство прагне встановити ціну на такому рівні, який забезпечує максимальний прибуток. Відомо, що між

ціною і попитом існує взаємозв'язок, який називають ціновою еластичністю попиту.

Еластичний попит - це така залежність між ціною товару і обсягом його реалізації, при якій незначне підвищення ціни веде до значного зменшення попиту на товар (обсягу його реалізації). Еластичний попит характерний для товарів, які не є предметами першої необхідності або для яких є аналогічні і більш доступні замінники.

Передбачення еластичності ціни дозволяє виявити динаміку маржинального доходу та маржинальних витрат і визначити динаміку загальної суми прибутку. Ціна, при якій маржиналь- ний прибуток буде найбільш високим, вважається оптимальною.

Практично сумарний доход від продажів ніколи не зростає суворо пропорційно обсягу реалізації: спочатку він зростає пропорційно, потім швидкість приросту зменшується, а потім може зменшуватися і ціна. Відбувається це тому, що при насиченні ринку відповідним товаром для залучення додаткових покупців доводиться знижувати ціни, а це може за певних умов призвести до зменшення сумарного доходу. Тобто сумарний доход від продажів збільшується при зростанні обсягу виробництва до певних розмірів.

Найчастіше ціну на основі витрат визначають за принципом «витрати плюс». Ціноутворення за принципом «витрати плюс» - це такий метод ціноутворення, при якому ціну визначають шляхом додавання до собівартості продукції певної частки прибутку у вигляді націнки:

$$\text{Ціна} = \text{Витрати} + \text{Націнка}. \qquad (10.1)$$

Сума націнки розраховується виходячи з її рівня у відсотках до базових витрат, взятих за основу при визначенні ціни:

$$\text{Націнка} = \text{Відсоток націнки} \bullet \text{Базові витрати}. \qquad (10.2)$$

Відсоток націнки встановлюють на підставі практики, знання ринку, бажаної норми прибутку з урахуванням діючих законодавчих обмежень і т. ін.

Істотною проблемою цього методу ціноутворення є те, що ринок може не погодитися з такою ціною, тобто цей метод не враховує ринковий попит та його вплив на ціну. Ціна на ринку може суттєво відхилятися від розрахованої підприємством. Адже більшість виробників не можуть «формувати» ціни на ринку, а лише «погоджуються» з тією ціною, яку формує ринок. Тому ціноутворення за принципом «витрати плюс» може бути абсолютно прийнятним лише для тих, хто нав'язує (диктує) ціну (монополістів), а не для тих, хто з нею «погоджується». Але все ж «знання» такої ціни не є абсолютно безкорисним для підприємства. Вона може бути орієнтиром при виході на ринок, критерієм оцінки доцільності окремих статей витрат, поштовхом для пошуку шляхів зниження повних витрат.

Ціноутворення за вартістю часу та матеріалів - це один з різновидів ціноутворення на основі витрат. Його можна застосовувати у ремонтному виробництві, друкарнях, підприємствах побутового обслуговування, фірмах професійних послуг (юридичних, бухгалтерських, аудиторських тощо).

Сучасні методи ринкового ціноутворення, що обираються підприємством, базується на двох альтернативних підходах до встановлення ціни – витратному та ціннісному. Витратні і ціннісні підходи до ціноутворення притаманні будь-якій економіці ринкового типу. І якщо витратні методи використовуються при формуванні цін і тарифів на товари та послуги, що підпадають під державне регулювання (фіксовані і регульовані), то ціннісні методи більш притаманні вільному ціноутворенню.Процес ціноутворення при ринковому підході може здійснюватися різними методами, які представлені на рис.10.2.

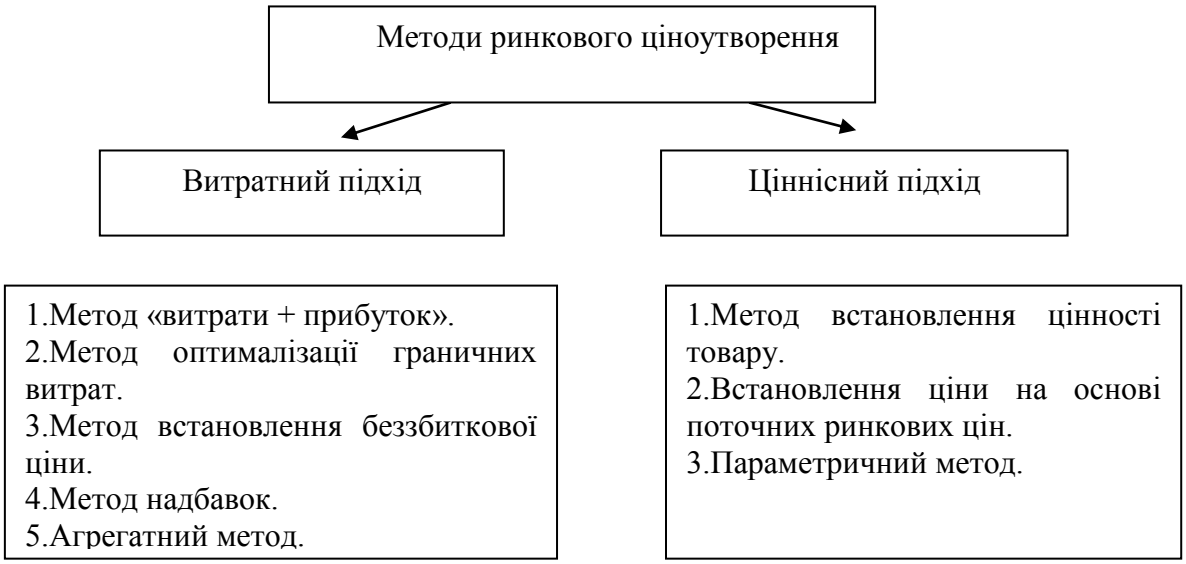

Рис. 10.2. Методи ринкового ціноутворення

Витратний підхід до ціноутворення зорієнтований на економічні інтереси продавця (виробника). Формуючи відпускну ціну виробник ставить за мету відшкодувати витрати, отримати прибуток і забезпечити сплату до бюджету непрямих податків (акцизний збір і податок на додану вартість). Витратне ціноутворення на сьогоднішній день в Україні є переважаючим.

Ціннісний підхід передбачає, що ціну визначає покупець, виходячи з цінності товару, тобто здатності задовольнити його потреби і смаки. Останнім фактором ціноутворення виступають не витрати виробника, а сприйняття товару покупцем.

Контрольні запитання

1.Охарактеризуйте поняття калькулювання витрат життєвого циклу продукту.
2.Визначте сутність цільового калькулювання собівартості.
3.Що є основною рисою цільового калькулювання?
4.Визначте сутність поняття інженерний аналіз.
5.Назовіть об'єкти функціонально-вартісного аналізу.
6. Розкрийте сутність терміну кайзен.
7.Назовіть відмінності методу кайзен від цільового калькулювання.
8.Розкрийтке сутність поняття АВС- калькулювання.

9.Опишіть алгоритм побудови АВС-методу калькулювання.
10.Назовіть принципи калькулювання витрат на якість.
11.Які цілі намагається забезпечити система типу JIT?
12. Наведіть основні методи ціноутворення та їх загальна характеристика.
13. Наведіть характеристику економічної моделі ціноутворення.
14. Наведіть загальну характеристику ціноутворення за принципом «витрати плюс».
15. Який порядок визначення відсотка націнки на різні базові витрати?
16. Дайте характеристику і наведіть приклад визначення ціни за вартістю матеріалів та часу.
17. Поясніть сутність методу регресійного аналізу.
18. Реалізація стратегії цінового прориву може бути успішною за наявності якої низки умов?
19. Для чого використовують метод питомих показників ?
20. Яка цінова стратегія використовується ри виведенні на ринок нового товару? Поясніть чому.
21. Назвіть причини вживання нейтральної стратегії.

Тести для самоконтролю

1.Період часу з початку розробки продукту до моменту зникнення попиту на нього з боку покупців – це:
А) еластичний попит;
Б) граничні витрати;
В) *життєвий* цикл;
Г) немає правильної відповіді.
2. Залежність між ціною товару і обсягом його реалізації, при якій незначне підвищення ціни веде до значного зменшення попиту на товар (обсягу його реалізації) – це:
А) еластичний попит;
Б) граничні витрати;
В) *життєвий* цикл;
Г) немає правильної відповіді.
3. До базових витрат для розрахунку не входить:
а) змінні виробничі витрати;
б) виробнича собівартість;
в) повна собівартість;
г) нормативний прибуток.
4. Ціноутворення за вартістю часу та матеріалів - це один з різновидів ціноутворення на основі:
а) доходів;
б) витрат;
в) прибутку;
г) немає правильної відповіді.

5. Вкажіть метод, який передбачає, що суб'єкт господарювання прагне встановити таку ціну, яка би дозволила реалізувати стратегію "проникнення на ринок", або встановлення низьких цін:

а) Метод граничних витрат;
б) Метод регресійного аналізу;
в) Агрегатний метод;
г) Бальний метод.

6. Назвіть метод, який полягає в підсумовуванні цін окремих конструктивних частин виробів, що входять в параметричний ряд, з додаванням вартості оригінальних вузлів, витрат на збірку і нормативного прибутку:

а) Метод граничних витрат;
б) Метод регресійного аналізу;
в) Агрегатний метод;
г) Бальний метод.

7. Даний метод полягає в тому, що на основі експертних оцінок значущості параметрів виробів для споживачів кожному параметру присвоюється певне число балів, підсумовування яких дає свого роду оцінку техніко-економічного рівня виробу:

а) Метод граничних витрат;
б) Метод регресійного аналізу;
в) Агрегатний метод;
г) Бальний метод.

8. Цей метод застосовується для визначення залежності зміни ціни від зміни техніко-економічних параметрів продукції, що відносяться до даного ряду побудови:

а) Метод граничних витрат;
б) Метод регресійного аналізу;
в) Агрегатний метод;
г) Бальний метод.

9. Встановлення цін на рівні, котрий більшість покупців сприймають як такий, що в цілому відповідає економічній цінності товару, відповідає стратегії:

а) цінового прориву;
б) стабільних цін;
в) нейтрального ціноутворення;
г) ступінчастих премій.

10. Встановлення цін з величиною преміальної надбавки, яка поступово знижується, що дає змогу забезпечувати продаж в сегментах ринку з високою еластичністю попиту називають стратегією:

а) цінового прориву;
б) стабільних цін;
в) нейтрального ціноутворення;
г) ступінчастих премій.

Самостійна робота з дисципліни « Управлінський облік»

(для студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 071 «Облік і оподаткування» адміністрування»
денної та заочної форм навчання)

Самостийна робота студентів проводиться у відповідності з «Положенням про кредитно-модульну систему» і виконується студентами групи для їхнього ефективного саморозвитку. Ця робота здійснюється з метою вдосконалення знань студентів. Проведення самостійної роботи підпорядковується графіку, який розробляється у відповідності з основними темами дисципліни. Кожен студент виконує самостійну роботу, що складається з двох частин і відповідає програмі дисципліни «Управлінський облік»:

1. Теоретична частина.
2. Практична частина.

Результати виконаних завдань оформляються у вигляді звіту у терміни, визначені згідно графіка самостійної роботи протягом семестру і надаються викладачеві, який проводить практичні заняття.

Змістовий модуль 1

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ. СИСТЕМИ ТА МЕТОДИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

Завдання 1

Організація управлінського обліку на підприємстві залежить від його структури, масштабів діяльності та політики керівництва.

А) наведіть коротку характеристику та схему управління базового підприємства.

Б) скласти наказ об облікової політики підприємства.

В) навести схему управління .Відповідно до наведеної схеми управління, визначте внутрішніх користувачів, необхідну їм інформацію та мету її використання.

Внутрішні користувачі

Генеральний директор –
Комерційний директор –
Головний бухгалтер та бухгалтерія –
Заступник генерального директора –
Заступник генерального директора (будівництво, інфраструктура) –
Начальник відділу продаж –
Менеджери з продажів –
Начальники філій –

служба охорони –
Завідуючий господарським відділом –
Начальник відділу інформаційних систем –
Офіс-менеджер –
Юрист –

Тема 2. Класифікація і поведінка витрат.

Завдання 2

Відповідно до наведеної характеристики діяльності базового підприємства наведіть класифікацію виробничих витрат; класифікацію витрат для прийняття рішень та планування; класифікацію витрат для виконання контролю та регулювання.

Тема 3. Система обліку і калькулювання за повними витратами

Завдання 3

Підприємство ПАТ «Студент» має три виробничих підрозділи різного напряму діяльності, які використовують позамовний метод обліку витрат на виробництво.

Планові показники витрат діяльності цих підрозділів наведено у таблиці:

Витрати	Підрозділ								
	№ 1			№2			№3		
	В1	В2	В3	В1	В2	В3	В1	В2	В3
Витрати праці, люд.-год.	70000	80000	60000	50000	56000	40000	45000	35000	35000
Витрати машинного часу роботи обладнання, маш.-год.	20000	15000	10000	65000	68000	35000	50000	40000	40000
Прямі витрати на матеріали, грн.	200000	180000	100000	300000	280000	100000	170000	110000	110000
Виробничі накладні витрати, гри	280000	260000	180000	360000	340000	160000	81000	70000	70000
База розподілу виробничих накладних витрат	маш.-год			вартість матеріалів			люд.-год.		

Визначити:

1)ставки розподілу накладних витрат для кожного підрозділу на плановий період;

2)суму накладних витрат, віднесених на витрати виробництва у звітному

періоді по підрозділу № 1, якщо у ньому виконувалися три замовлення з такими витратами машинного часу: замовлення № 101 - 8000, № 202 - 6000 і № 303 - 5000 маш.-год.;

З)суму нерозподілених або зайво розподілених накладних витрат за підрозділом № 1, якщо їх фактична сума склала 255000 грн.

Тема 4. Система обліку і калькулювання за змінними витратами

Завдання 4

Підприємство ПАТ «Студент» виробляє і реалізує один вид продукції. Показники його роботи за два місяці 20хх року такі:

Показник	Вересень				Жовтень			
	В1	В2	В3	В4	В1	В2	В3	В4
Обсяг виробництва, од	1400	1500	1600	1750	900	1000	1500	1450
Обсяг реалізації, од	950	1000	1100	1200	700	1200	1400	1250
Ціна реалізації, грн за од	125	130	145	165	100	130	160	180
Змінні виробничі витрати на одиницю продукції, грн	60	70	75	85	50	70	60	75
Постійні виробничі накладні втрати, грн	35000	46000	46500	42000	35000	46000	38000	40000
Постійні адміністративні витрати, грн	12000	20000	18000	15000	19000	20000	16000	19000

Залишків готової продукції на початок місяця не було. Реалізована продукція оцінюється при її вибутті за методом ФІФО (за ціною перших надходжень).

Необхідно:

1)скласти звіт про прибутки та збитки підприємства за кожен місяць, зокрема методом повного розподілу витрат і методом маржинального калькулювання змінних витрат.

Завдання 5

Фірма «Папірус- КР» спеціалізується на виготовленні паперових копій. В останній день червня (неділю) після обіду виготовлено 1100 аркушів-копій. У цей час працював один чоловік, він відпрацював 4 год. Прямі витрати матеріалів на аркуш-копію складають: папір — 30,2 коп., інші матеріали та електроенергія — 20,5 коп.

Інші операційні витрати фірми за місяць становили (грн):

- орендна плата за приміщення 1200

- оренда обладнання 1600
-рекламні витрати 1500
-зарплата директора 4400
-інші операційні витрати 1100

За рік фірма виготовляє 3 млн аркушів-копій. Прямі витрати праці за рік становлять 7280 люд.-год., середня оплата праці — 18 грн за людино-годину.

Необхідно визначити:

1)загальну суму змінних витрат на роботу, виконану в останній день червня;

2)загальну суму прямих витрат на оплату праці та суму інших операційних витрат в цілому за рік;

3)повну собівартість одного аркуша-копії за останній день червня (неділю) і в середньому за рік;

4)зробіть висновок про доцільність роботи копіювального центру у неділю, якщо така ситуація типова, а ціна однієї копії — 1,50 коп. за аркуш.

Завдання 6

Компанія «Консалтинг» має два центри витрат за виробами: відділ пошуку інформації та відділ підготовки підсумкових матеріалів. Допоміжними підрозділами є відділ обробки інформації та бібліотека. Витрати допоміжних підрозділів обліковуються комплексно, а потім розподіляються і списуються на центри витрат за виробами пропорційно кількості людино-годин прямих витрат праці, віднесених на замовлення. Ця ж база використовується і для розподілу накладних витрат окремих підрозділів на конкретні замовлення. Основними видами накладних витрат є орендна плата, комунальні платежі та непрямі витрати на оплату праці. Орендна плата і комунальні платежі розподіляються на чотири центри витрат пропорційно площі службових приміщень. Непрямі витрати на оплату праці нараховують за місцем їх виникнення. Основні підрозділи займають приміщення площею по 200 $м^2$ кожний, відділ обробки інформації - 150, а бібліотека — 450 $м^3$.

У звітному періоді відбулися такі господарські операції:

1. Прямі витрати праці у відділі пошуку інформації на замовлення № 1 - 80, № 2 - 25, № 3 - 160 люд.-год. Ставка оплати праці 20 грн. за люд.-год.

2. Прямі витрати праці у відділі підготовки підсумкових матеріалів на замовлення № 1 - 20, № 2 - 10 і № 3 - 50 людино-годин. Ставка оплати праці 20 грн. за люд.-год.

3. Сума орендної плати за звітний період - 9500 грн.

4. Непрямі витрати праці становили:

- у відділі пошуку інформації 1550 грн.,
- у відділі обробки інформації 2000 грн.,
- у бібліотеці 2125 грн.

5. Комунальні платежі у звітному періоді - 900 грн.

6. Інші виробничі накладні витрати відділу обробки інформації - 1400 грн., бібліотеки - 580 грн.

Необхідно визначити:

1) суму прямих витрат за кожним замовленням;

2) суму накладних витрат для кожного центру витрат (за виробами і послугами);

3) коефіцієнти розподілу накладних витрат у кожному з центрів витрат за виробами;

4) повну собівартість кожного замовлення

Тема 5. Система обліку і калькулювання за нормативними витратами

Завдання 7

ПАТ «Студент» відносить на витрати виробництво накладні витрати за ставкою 0,55+n (де n – номер залікової книжки студента, який виконує самостійну роботу) грн.. з розрахунку на 2+n грн. прямої оплати праці. Відповідно до гнучкого бюджету виробничих накладних витрат при фонді прямої заробітної плати розміром 11000+n грн. загальновиробничі витрати складають 7500+n грн. , при фонді зарплати 14000+n грн. складають 8850+n грн. Фактична сума загальновиробничих витрат у першому випадку становить 8000+n грн., а у другому -9000+n грн.

Необхідно визначити : ставку змінних накладних витрат на одиницю виміру бази розподілу накладних витрат; суму постійних витрат, чисте відхилення фактичних витрат від нормативних та його складові для двох обсягів виробництва(11000+n і 14000+n грн.. оплати праці) і формулу для розрахунку гнучкого бюджету виробничих накладних витрат.

Змістовий модуль 2

АНАЛІЗ І ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗА ВІДХИЛЕННЯМИ

Тема 6. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Завдання 8

Запланована підприємством ПАТ «Студент» виручка від реалізації складає (В1) 800 000грн. (при ціні 10грн. за одиницю). Витрати підприємства на виробництво і збут продукції включають:

– прямі матеріальні витрати і витрати на оплату праці (на одиницю) 3 грн.
– загальновиробничі витрати – 156 000грн. (в т.ч. змінні витрати 30 000грн.)
– адміністративні витрати – 47 000грн. (в т.ч. змінні витрати 9 000грн.)
– витрати на збут – 140 000грн. (в т.ч. змінні витрати – 41 000грн.)

Цифровий матеріал для завдання 8

№	Показники	Грн.									
		Варіанти									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Запланована виручка від реалізації	800 000	700000	600000	900000	780000	15000	100000	45000	800000	35000
2	ціна за одиницю	10	8	11	10	9	2	5	6	8	4
3	прямі матеріальні витрати і витрати на оплату праці(на одиницю)	3	2	4	3	3	1,5	2	2,3	3,5	1
4	загальновиробничі витрати в.тч.	156000	146000	166000	176000	135000	2000	30000	9000	140000	2000
5	змінні витрати	30000	20000	30000	26000	15000	800	11000	1000	30000	450
6	адміністративні витрати в т.ч.	47000	37000	27000	57000	35000	7000	15000	5000	49000	1000
7	змінні витрати	9000	8000	7000	10000	5000	1000	5000	1000	8000	600
8	витрати на збут т.ч.	140 000	130000	120000	125000	90000	6500	10000	5000	130000	900
9	змінні витрати	41000	28000	20000	32000	36000	854	3000	1000	21000	254

Цифровий матеріал для завдання 8

№	Показники	Грн.									
		Варіанти									
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Запланована виручка від реалізації	950 000	650000	800000	980000	880000	75000	500000	95000	850000	95000
2	ціна за одиницю	12	8,5	10,5	10	9	2	5	4,5	9	4
3	прямі матеріальні витрати і витрати на оплату праці(на одиницю)	5	2,5	4	4	3,5	1,5	2	2	4	1,5
4	загальновиробничі витрати в.тч.	156000	126000	176000	166000	115000	12000	40000	10000	120000	12000
5	змінні витрати	20000	21000	40000	16000	13000	1250	9800	1000	18000	4500
6	адміністративні витрати в т.ч.	49000	39000	37000	37000	38000	6500	7000	8000	49000	10000
7	змінні витрати	9600	8500	6000	10000	5500	1000	1000	1000	8000	1600
8	витрати на збут т.ч.	148 000	135000	110000	135000	92000	6500	6400	5000	54000	9000
9	змінні витрати	43000	29000	23000	22000	36000	854	1050	1000	32000	1250

Потрібно:

Зробити розрахунок точки беззбитковості та запасу міцності;

Визначити прибуток при запланованому обсязі реалізації;

Визначити прибуток в разі зниження ціни на 5% і збільшення обсягу реалізації на 12%;

Визначити прибуток при зростанні ціни на 2% і зниженні обсягу реалізації на 5%:

Встановити який обсяг реалізації необхідний при ціні пункту 4 для одержання прибутку пункту 3.

Завдання 9.

Підприємство «Студент » виготовляє за рік 4000 од. продукції і реалізує її за ціною 500 грн. за одиницю, Змінні витрати на виробництво одиниці продукції складають 3000 грн. Постійні витрати підприємства 700000 грн. за рік.

Необхідно визначити:

1) критичний рівень виробництва (точку беззбитковості) та суму прибутку, який одержує підприємство за даних умов;

2) як зміниться прибуток, якщо витрати на рекламу зростуть на 100000 грн. за рік, що дасть можливість збільшити обсяг виробництва і реалізації на 300000 грн. (при незмінних інших показниках);

3) як зміниться прибуток, якщо змінні витрати зростуть на 200 грн. на одиницю продукції, але при цьому зросте і обсяг реалізації до 4500 од.;

4) як зміниться прибуток, якщо ціну знизити на 30 грн. за одиницю, а витрати на рекламу збільшити на 25000 грн. і це сприятиме зростанню обсягу реалізації на 50% за кількістю;

5) як зміниться прибуток, якщо замість витрат на рекламу (100000 грн.) оплачувати комісійні реалізаторам по 35 грн. за кожну одиницю проданої продукції і це зумовить зростання обсягу продажів на 15% за кількістю.

Тема 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

Контрольні питання.

Яка інформація є релевантною для прийняття рішення щодо оптимального використання обмежених ресурсів? Наведіть приклади

Завдання 10

Керівники ПАТ «Студент» незадоволені низьким рівнем прибутку. Вони розглядають можливість закриття фабрики №2.

Бухгалтер - аналітик компанії підготував таку інформацію, грн.

СТАТТЯ	РАЗОМ	ФАБРИКА №1	ФАБРИКА №2
Продажі	?	652 000+n	298 000+n
Змінні витрати	?	210 000+n	280 000+n
Маржинальний дохід	?	325 000+n	135 000+n
Постійні витрати: – виробничі – на управління і збут	? ?	 205 000+n 182 500+n	 266 500+n 52 500+n
Операційний прибуток (збиток)	?	57 500+n	30 000+n

Необхідно визначити як вплине на результати діяльності компанії закриття фабрики №2, якщо це дозволить скоротити постійні виробничі витрати на 30 000+n грн., а постійні витрати на збут – на 11 000+n грн., де n

– номер залікової книжки студента, який виконує самостійну роботу.

Завдання 11

Підприємство ПАТ «Студент» виготовляє три види продукції, дані про які подані нижче (табл. де n – номер залікової книжки студента, який виконує самостійну роботу). При цьому постійні накладні витрати розподіляються пропорційно прямій заробітній платі.

Звіт про фінансові результати, грн

Показник	Продукт А	Продукт Б	Продукт В	Сума
Продаж	60 000+n	25 000+n	15 000+n	?
Прямі матеріали	23 000+n	10 000+n	9000+n	?
Пряма заробітна плата	10 000+n	8000+n	2000+n	?
Змінні накладні витрати	4000+n	5000+n	1500+n	?
Постійні накладні витрати	7500+n	6000+n	1500+n	?
Разом витрат	?	?	?	?
Прибуток (збиток)	?	?	?	?

Керівник підприємства ПАТ «Студент» вважає, що збитковий сегмент (виробництво продукту Б) слід ліквідувати, оскільки, на його думку, це призведе до зростання прибутку в цілому по підприємству.

Завдання 11

Підприємство ПАТ «Студент» виготовляє електричні двигуни, для складання яких у субпідрядника придбається оригінальна деталь «Х». Ціна однієї деталі — 1200+n грн (де n – номер залікової книжки студента, який виконує самостійну роботу). Для забезпечення запланованого обсягу виробництва двигунів у рік необхідно придбавати 30 000+n деталей «Х». Підприємство ПАТ «Студент» розглядає можливість виготовлення зазначеної деталі власними силами, оскільки існуючі виробничі умови дають змогу це зробити без додаткових капітальних інвестицій. Витрати на виготовлення однієї деталі «Х» згідно з розрахунками становитимуть (табл).

Таблиця

Виробничі витрати підприємства

Показник	На одиницю, грн
Прямі матеріали	160+n
Пряма заробітна плата	150+n
Змінні накладні виробничі витрати	140+n
Прямі постійні накладні виробничі витрати	130+n
Постійні накладні витрати загальновиробничого характеру	170+n
Разом	?

Чи слід продовжувати закупати деталь «Х» у субпідрядника?

Завдання 12

Підприємство ПАТ «Студент» виробляє і продає ручки. Змінні витрати на виробництво однієї ручки — 3 грн. Підприємство може продавати 600 000+n (де n – номер залікової книжки студента, який виконує самостійну роботу) ручок по 5 дол. за одиницю і мати прибуток 200 000+n або може одночасно реалізовувати 350 000+n ручок по 6 грн та 200 000+n ручок за ціною 4 грн. Визначте, яку альтернативу слід обрати підприємству, та обґрунтуйте вашу відповідь розрахунками.

Завдання 13

Використовуючи наведені нижче показники, що характеризують діяльність ПАТ « Студент», визначте імовірність його банкрутства, застосувавши Z рахунок Альтмана.

Зробіть висновок, та надайте пропозици що до покращення стану підприємства.

Показники	тис. грн.
Вартість активів	360,0
Оборотний капітал	225,0
Облікова вартість акцій	136,0
Поточні зобов'язання	212,0
Виручка від реалізації	473,0
Прибуток від операційної діяльності Нерозподілений прибуток	37,0
	11,0

Завдання 14

Визначте імовірність банкрутства фірми ТОВ «КРОК» з допомогою R-моделі Іркутської державної економічної академії. Необхідні дані про фінансове становище і фінансові результати фірми наведені нижче. Зробити висновок про фінансовий стан підприємства.

Показники	тис. грн.
Вартість активів Оборотний капітал Власний капітал Виручка від реалізації Чистий прибуток Інтегральні затрати	875,0
	489,0
	244,0
	991,0
	-72,0
	773,0

Завдання 15

Будівельному управлінню № 5 для перевезення матеріалів необхідний вантажний автомобіль один раз на тиждень з обсягом вантажоперевезень близько 1200 км. Якщо замовляти автомобіль у спеціалізованому АТП, то вартість перевезень складе 50 грн. за км. Якщо ж придбати авто та використовувати на цих роботах власний автомобіль, то змінні витрати на 1 км складуть 30 грн., а постійні - 240000 грн. за рік.

Необхідно визначити:

1) що доцільніше: придбати підприємству власний вантажний автомобіль, чи користуватися послугами спеціалізованого АТП;

2) при яких обсягах річних перевезень доцільно користуватися залученим автотранспортом, а при яких — власним.

Завдання 16

Фірма «Студент» надає своїм клієнтам кредит терміном 30 дн. Половина клієнтів (за вартістю) оплачують кредит вчасно. Решта клієнтів погашають кредит в середньому протягом 60 дн. Річний обсяг продаж фірми становить 5750 тис. грн. і розподіляється рівномірно протягом року. Сума банківського овердрафту становить 700 тис. грн. под. 11% річних.

Керівництво фірми розглядає питання про шляхи зменшення дебіторської заборгованості, для чого планує запропонувати своїм клієнтам 3% знижки при оплаті боргу протягом 30 дн. Аналіз показує, що це дасть можливість зменшити суму безнадійних боргів на 50 тис. грн. за рік. При цьому половина тих клієнтів, які зараз вносять плату протягом 60 дн., будуть сплачувати її за 30 дн. Решта, тобто і загальної кількості клієнтів, будуть погашати борг протягом 60 дн.

Необхідно визначити:

1) суму дебіторської заборгованості за старою і новою формами розрахунків;

2) вартість для фірми нової схеми розрахунків (за сумою наданих знижок);

3) суму вигоди від надання знижок;

4) приблизну еквівалентну річну вартість знижок у відсотках;

5) доцільність введення нової форми розрахунків.

Тема 8. Бюджетування і контроль

Контрольні питання.

Що таке бюджетування? В чому його мета? Скласти схему. загального бюджету базового підприємства.

Завдання 17

«Порядок складання зведеного бюджету» (на прикладі ПАТ «Студент»**)**

Дані про фінансовий стан та фактичні результати діяльності ПАТ «Студент» за звітний період (20хх р.), а також заплановані показники на

наступний рік роботи (20хх р.), необхідні для розв'язання задачі наведено нижче.

Поточний стан діяльності. ПАТ «Студент» засноване 1 січня 20хх р. Його статутний капітал, який повністю внесений учасниками, становить 240 000+n (де n – номер залікової книжки студента, який виконує самостійну роботу) грн. За перший рік діяльності (20хх р.) підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 75 000 +n грн, який вирішено було спрямувати на розширення бізнесу. Залишок коштів на розрахунковому рахунку товариства на кінець звітного періоду (31.12.20хх р.) дорівнює 22 500+n грн. Величина дебіторської заборгованості ПАТ «Студент» за відвантажену готову продукцію становить 24 000+n грн, при цьому немає сумнівів у її вчасному погашенні. Зобов'язання товариства перед постачальниками за придбані виробничі запаси (сировину) станом на кінець звітного року становлять 12 000+n грн. ПАТ «Студент» звільнене від сплати податку на прибуток протягом перших трьох років своєї діяльності.

Виробнича діяльність. ПАТ «Студент» виготовляє два види виробів: А та В за подібною технологією. Для виготовлення одиниці кожного з них використовується однакова сировина у кількості 2 кг (вартість 1 кг сировини — за 1+n грн) та витрачається 0,5*n людино-год. Ставка оплати праці основного виробничого персоналу ПАТ «Студент» становить 6 грн на годину. Змінні витрати на оплату праці обслуговуючого персоналу включаються до собівартості одиниці продукції у розмірі 1+n грн, а постійна частина витрат на оплату праці цього персоналу становить 22 000+n грн у розрахунку на рік. Витрати на оплату спожитої у процесі виробництва електроенергії складаються з двох частин: змінні витрати, які входять до собівартості готових виробів, виходячи із розрахунку 0,2* n грн на одиницю продукції, та постійні витрати у сумі 3600+n грн. Відповідно до калькуляції виробнича собівартість одиниці виробів А та В становить 7,5*n грн.

Політика щодо запасів. На кінець 20хх р. на складі залишилося 500+n од одиниць виробу А та 500 +n одиниць виробу В. Але дослідження ринку показують, що ПАТ «Студент» слід збільшити запаси готової продукції: на кінець 20хх р. залишок виробу А на складі має становити 1200+n одиниць, а виробу В — 800 +n одиниць. Крім того, за попередніми розрахунками, залишки сировини на складі збільшаться з 5000 до 7000 кг. Залишки незавершеного виробництва на кінець 20хх р. порівняно з початком року не зміняться і становитимуть 8000+n грн.

Основні засоби. Залишкова вартість основних засобів ПАТ «Студент» станом на кінець звітного року дорівнює 260 000+n грн. При цьому сума нарахованої амортизації за період — 10 000+n грн. Основні засоби застраховані, і страхові внески за рік становлять 25 000+n грн. Протягом звітного періоду на плановий поточний ремонт об'єктів основних засобів було витрачено 13 500+n грн. Протягом наступного року (20хх р.) ПАТ «Студент» планує здійснити такі капітальні інвестиції: 25 000+n грн для заміни верстата № 2553, що дасть змогу збільшити його продуктивність та придбати додатковий верстат № 6174 вартістю 10 000+n грн. Усі витрати,

пов’язані з капітальними інвестиціями, планується оплатити грошовими коштами.

Адміністративні витрати. На наступний рік на управлінські потреби ВАТ «Студент» заплановано витратити: на оплату праці 56 000+n грн, представницькі витрати — 5000+n грн, на інші поточні потреби (канцелярське знаряддя тощо) — 4000+n грн.

Збутова діяльність. Для збуту своєї продукції ПАТ «Студент» має власні магазини. Зарплата продавців складається з двох частин: фіксованого окладу, який становить 27 000+n грн з розрахунку на рік, та комісійної винагороди у розмірі 5 % від одержаної за період виручки. На 20хх р. ПАТ «Студент» прогнозує такі обсяги реалізації: для виробу А — 40 000+n одиниць за ціною 10 *n грн за одиницю, а для виробу В — 16 000+n грн за ціною 12,5* n грн за одиницю. З метою досягнення запланованого рівня реалізації складені кошторис витрат на рекламну кампанію у розмірі 23 000+n грн та кошторис витрат на відрядження персоналу — 15 000+n грн. Крім того, для збільшення продажу керівництво ПАТ «Студент» погодилося подовжити строки погашення боргів деяким дебіторам, що спричинить зростання дебіторської заборгованості на 6000+n грн на кінець 20хх р. порівняно з 20хх р. У той же час, вдалося досягти домовленості з кредиторами на відстрочення строків погашення зобов’язань ПАТ «Студент», в результаті чого в кінці 20хх р. величина кредиторської заборгованості збільшиться на 5000+n грн порівняно з 20хх р.

Завдання. На підставі наведеної інформації необхідно скласти баланс ПАТ «Студент» станом на кінець 20хх р. та розробити зведений бюджет на 20хх

Тема 9. Облік і контроль за центрами відповідальності

Контрольні питання. В чому полягає мета обліку по центрах відповідальності? Наведіть приклад по базовому підприємству.

Завдання 18

За звітний період центром прибутку було виготовлено і реалізовано продукту А — 4000 шт., змінні витрати на одиницю продукції — 25 грн, постійні витрати за період — 70 000 грн. 1. Визначити, якою має бути ціна виробу, щоб центр прибутку отримав 80 000 грн прибутку. 2. Розрахувати, яку кількість продукції треба додатково виготовити і продати, щоб отримати таку ж суму прибутку за умови зниження ціни на 8 %.

Завдання 19

Підприємство ПАТ «Студент» передбачило в бюджеті обсяг реалізації продукції для виробничого підрозділу № 1 в кількості 50000 од. за ціною 5 грн. за одиницю при стандартній собівартості - 4 грн/од. Фактично цей

підрозділ виробляє 60000 од. продукції на суму 350000 грн., фактична собівартість v. якої становила 276000 грн.

Необхідно визначити загальне відхилення суми прибутку вплив на нього окремих факторів.

Завдання 20

ПАТ «Студент» має декілька самостійних підрозділів, які працюють як центри прибутку.

Підрозділ «А» передбачив у бюджеті обсяг продажів продукції на рік 2400 од. за ціною 48 грн. за одиницю. Фактично реалізовано 2200 од. продукції на суму 110550 грн. Стандартна собівартість одиниці продукції визначена на рівні 29 грн. за одиницю.

Необхідно визначити відхилення прибутку за рахунок зміни обсягу реалізації і ціни одиниці продукції.

Тема 10. Управлінський облік як інформаційна система для прийняття стратегічних управлінських рішень

Завдання 21

Планові показники підрозділу «А» корпорації «Студент» на наступний рік включають таку інформацію (тис. грн.);

- Обсяг продажів (100 тис. од. по 12 грн/од.) 1200
- Змінні витрати (8 грн/од.) 800
- Постійні витрати (з амортизацією) 250
- Інвестиції у підрозділ (за первісною собівартістю) 500

Прибуток на інвестований капітал очікується на рівні витрат на фінансування — 20%.

Для покращання показників діяльності на наступний рік підрозділу пропонують включити до плану додатково один з таких варіантів дій:

1) продати додатково до плану 20000 од. продукції за ціною 11 грн/од. покупцям за межами корпорації. Змінні витрати при цьому залишаться на плановому рівні, але для збільшення виробничих потужностей необхідно буде придбати нове обладнання на суму 80 тис. грн. зі строком використання 4 роки. У компанії застосовують прямолінійний метод нарахування амортизації. Ліквідаційної вартості обладнання не буде мати. Постійні грошові витрати не зміняться;

2) зовнішній конкурент підрозділу «А» пропонує покупцеві його продукції всередині корпорації «Студент» поставку аналогічних виробів за ціною 10 грн/од. Щоб зберегти обсяги виробництва, підрозділ «А» розраховує знизити ціну на внутрішні поставки до рівня, запропонованого зовнішнім постачальником.

Необхідно визначити:

1) залишковий прибуток підрозділу «А»:

- за початковим планом;
- за початковим планом + варіант № 1;

- за початковим планом + варіант № 2;

2) спінити наслідки прийняття варіанта № 2 для підрозділу «А», Іншого підрозділу-покупця всередині корпорації «Студент» та в цілому для корпорації.

Завдання 22.

1. Провести аналіз фінансового стану підприємства за 3 роки. Скласти динаміку основних показників діяльності підприємства.

2. Розрахувати імовірність банкрутства підприємства за допомогою R-моделі Іркутської державної академії та Z-рахунка Альтмана..

Завдання 23

Скласти загальний висновок та надати пропозиції по вдосконалені організації управлінського обліку на базовому підприємстві**.**

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА З ПРЕДМЕТУ «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК»

Написання і захист реферату є важливою формою самостійної навчальної діяльності студентів.

У «Тлумачному словнику української мови» дається таке визначення: «Реферат (від лат. Referrate – доповідати, повідомляти) – 1) короткий усний або письмовий виклад наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги, статті та ін.; 2) доповідь на будь-яку тему, написана, зроблена на основі критичного огляду літературних та інших джерел».

Структура реферату містить такі елементи:

- титульна сторінка,
- план,
- вступ,
- основна частина (розділи, пункти і підпункти),
- висновки,
- список використаних джерел,
- додатки.

План

Складання плану реферату необхідно розпочати ще на етапі вивчення літератури. План – це точний і короткий перелік положень у тому порядку, в якому вони розташовуватимуться в рефераті протягом розкриття теми. Чернетка плану під час роботи доповнюватиметься і змінюватиметься.

Існує два основні типи плану: простий і складний (розгорнутий). У простому плані зміст реферату поділяють на пункти, а в складному – на розділи і пункти та підпункти. Грамотно побудований план реферату відповідає сформульованій темі, меті і завданням роботи. Треба уникати такого недоліку, коли назва розділу (пункту) плану повторює назву теми (частина не дорівнює цілому)

Вступ

Вступ обсягом 1-2 сторінки – важлива частина реферату. У ньому обґрунтовують актуальність обраної теми, оцінюють стан дослідження наукової проблеми, формулюють мету і визначають завдання реферату, дають короткий загальний огляд наявної літератури і використаних джерел. Бажано, щоб початок був яскравим і проблемним, який одразу приверне увагу читача.

Обґрунтування актуальності обраної теми – це насамперед відповідь на питання: «Чому я вибрав цю тему реферату, чим вона мене зацікавила?» До того ж важливо пов'язати її з сучасними проблемами навчання і виховання студентів.

Оцінюючи стан дослідження наукової проблеми, треба коротко висвітлити ту низку відомих авторові наукових уявлень, яка склалася в

психологічній науці з цієї проблеми. Скажімо, у вступі реферату на тему «Розвиток особистості студента в процесі навчання» варто зазначити, що існує багато психологічних теорій про механізми розвитку особистості, наприклад, культурно-історична, гуманістична, біхевіоризм, психоаналіз та ін.

Можна запропонувати два варіанти формулювання мети:

Формулювання мети за допомогою дієслів: дослідити, вивчити, визначити, обґрунтувати, проаналізувати, систематизувати, висвітлити, розглянути, узагальнити тощо.

Формулювання мети за допомогою питань.

Завдання роботи – це конкретні сходинки (етапи) досягнення її мети.

У короткому огляді літератури і джерел, з якими автор працював, треба оцінити їхню корисність, доступність, висловити своє ставлення до їхнього змісту.

Зміст

За змістом реферат може бути аналітичним оглядом історії вивчення питання (що нового вніс той чи інший дослідник) або сучасного її стану, критичним аналізом наукової дискусії (зіставлення різних підходів до вирішення наукової проблеми), а також у вигляді розгорнутої рецензії конкретної наукової роботи.

Зміст реферату має відповідати його темі, меті і завданням. Послідовно розкривайте всі передбачені планом питання, обґрунтовуйте, пояснюйте основні положення, підкріплюйте їх конкретними прикладами і фактами, формулюйте думки чітко, просто, правильно і недвозначно (щоб і самому було зрозуміло), а також прагніть логічно структурувати текст. Щоразу треба пам’ятати, що Ваш реферат хтось читатиме і прагнутиме зорієнтуватися в ньому, щоб швидко знайти відповідь на питання, які його цікавлять (заодно уявіть себе на місці такої людини). Звичайно, робота, яка написана «суцільним текстом» (без заголовків, без абзаців, без виділення шрифтом найважливішої інформації та ін.) не викликатиме в культурного читача захоплення.

У рефераті треба висловлювати своє ставлення до того, що викладається. Всі міркування потрібно аргументувати. Варто прагнути, щоб виклад матеріалу був виразним і літературно грамотним, уникати повторень і марнослів'я. До того ж необхідно дотримуватися таких загальних правил:

у наукових текстах не рекомендується вести мову від першої особи однини (судження краще висловлювати в безособовій формі);

при згадуванні в тексті прізвища обов'язково перед ним ставити ініціали;

кожний розділ (пункт) починати з нової сторінки;

при викладі різних поглядів і наукових положень, цитат, витягів з літератури, необхідно покликатися на використане джерело.

Оформлення джерело

У рефераті відомості про використане першоджерело (бібліографічний поклик) подають після цитати у квадратних дужках: спочатку вказують номер джерела зі списку використаної літератури, а потім через кому – сторінку (сторінки) у тексті оригіналу, наприклад, [2, 145]; [4, 38-40].

Висновки

Висновки – самостійна частина реферату, в якій не слід просто переказувати зміст роботи. У них потрібно висвітлити такі аспекти:

оцінити ступінь досягнення мети і виконання завдань роботи;

перерахувати і стисло охарактеризувати відомі наукові підходи досліджених проблеми, а також виділення нових аспектів, дискусійних питань, що підлягають подальшому вивченню;

визначити, що є цінним у реферованих роботах, що вимагає додаткового аналізу й уточнення, а що викликає сумніви.

Обсяг висновків – 1-2 сторінки.

Зміст додатка

Додаток міститься після «Списку використаних джерел» і включає матеріали, що доповнюють основний текст реферату. Це можуть бути таблиці, схеми, ілюстрації, фото, словник термінів, афоризми та ін. Додаток є бажаною, але не обов'язковою частиною реферату.

Вимоги до оформлення реферату

Текст роботи пишуть розбірливо з одного боку аркуша (формат А-4) з широкими берегами ліворуч, сторінки пронумеровують. Одночасно чітко виділяють (кольором, підкресленням, відступом) окремі частини (абзаци), розділи, пункти і підпункти, варто уникати скорочення слів.

Якщо текст реферату набирається на комп'ютері, треба дотримуватися ще й таких правил:

набір тексту здійснюється стандартним 14 шрифтом Times New Roman;

назви розділів краще набирати 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;

міжрядковий інтервал – 1,5;

відступ в абзацах – 1,25 см;

текст реферату необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 30 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;

нумерація сторінок зверху посередині;

обсяг реферату – 15-20 сторінок.

До захисту реферату необхідно заздалегідь підготувати тези виступу (план).

Зразок оформлення титульної сторінки реферату наведено у додатку Б

ПЕРЕЛІК ТЕМ

1.Організація управлінського обліку на підприємстві (за галузями діяльності)

2. Організація обліку за центрами відповідальності на виробничому підприємстві.

3. Методи обліку витрат та їх удосконалення на виробничому підприємстві.

4. Облік витрат за статтями калькуляції та економічними елементами: управлінський аспект.

5. Методи і способи обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг)на підприємстві (за галузями діяльності).

6. Аналіз взаємозв'язку «витрати-обсяг-прибуток» на підприємстві.

7. «Стандарт-кост» та нормативний облік витрат і калькулювання собівартості продукції.

8. Облік грошових потоків: аспекти управлінського обліку.

9. Управлінський облік дебіторської заборгованості.

10. Методи управління робочім капіталом підприємства

11. Проблеми обліку та розподілу накладних витрат.

12. Управлінський облік в системі стратегічного менеджменту підприємства

13. Управлінські аспекти амортизаційної політики підприємства

14.Інформаційне забезпечення прийняття рішень щодо ціноутворення.

15. Інформаційне забезпечення управління торговельними запасами.

16. Інформаційна підтримка асортиментної політики підприємства.

17.Управлінський облік - аналіз беззбитковості, сутність та необхідність здійснення

18. Бюджетування, планування та контроль на підприємстві (за галузями діяльності).

19.Калькулювання собівартості за замовленнями

20. Калькулювання собівартості за процесами.

21. Організаційні аспекти процесу бюджетування на підприємстві

22.Управлінський обліку за центрами відповідальності на підприємстві

23.Управлінський облік виробничих витрат: аспекти оцінки й оптимізації асортиментної політики

24. Оптимальне використання ресурсів підприємства в умовах обмежень

25. Методи оцінки інвестиційних проектів та програм.

26. Системи калькулювання повних і змінних витрат.

27. Диференціальний аналіз релевантної інформації для прийняття управлінських рішень на підприємстві

28. Моделі прийняття рішень в умовах ризику та невизначеності

29. Управління кредиторською заборгованістю та овердрафтами

30. Аналіз інформації для прийняття довгострокових рішень

31.Організація стратегічного управлінського обліку на підприємстві

32.Інструментарій стратегічного управлінського обліку

33.Стратегічний аналіз в системі управління підприємством

34.Особливості впровадження стратегічного управлінського обліку на вітчизняних підприємствах

35.Формування збалансованої облікової відомості, як системи стратегічного менеджменту

36.Формування і використання звітності стратегічного управлінського обліку

37.Вимоги до інформації, що породжуються стратегічним управлінським обліком

38. Історія розвитку управлінського обліку

39.Роль управлінського обліку в системі менеджменту

40.Автоматизація (комп’ютеризація) управлінського обліку на сучасному етапі

Загальне оцінювання результатів вивчення дисципліни

Для виставлення підсумкової оцінки визначається сума балів, отриманих за результатами екзамену та за результатами складання змістових модулів. Оцінювання здійснюється за допомогою шкали оцінювання загальних результатів вивчення дисципліни (модулю).

Оцінка

100-бальна шкала	Шкала ECTS	Національна шкала
90-100	A	5, «відмінно»
80-89	B	4, «добре»
75-79	C	
70-74	D	3, «задовільно»
60-69	E	
59-30	FX	2, «незадовільно»
0-29	F	

Глосарій

Автономна система побудови плану рахунків — модель організації обліку, яка передбачає виокремлення двох автономних систем рахунків відповідно до цілей фінансового та управлінського обліку. Зв'язок між цими системами здійснюється за допомогою парних контрольних рахунків одного й того самого найменування.

Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку — інструмент управлінського планування та контролю, який вивчає поведінку витрат на підставі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.

Аналіз відхилень — з'ясування причин і винуватців відхилень від норм витрат.

База розподілу непрямих витрат — показник, пропорційно до якого непрямі витрати розподіляються за носіями витрат.

Багатоступеневий облік витрат — процес ступеневого нагромадження маржинального доходу, що дає можливість визначити тенденції розширення виробництва окремих видів продукції; рентабельність окремих підрозділів підприємства; нижню межу відпускної ціни за окремими видами продукції тощо.

Бюджет — кількісний план у грошовому вимірі, підготовлений і прийнятий до певного періоду часу, який звичайно відображує заплановані на цей період величини доходів, витрат та капіталу, необхідні для досягнення поставленої мети.

Бюджет капітальних інвестицій — бюджет, що містить інформацію про заплановані капітальні інвестиції (модернізація існуючих та створення нових засобів праці) та величину коштів, необхідних для їх здійснення.

Бюджетування — процес планування, що передбачає планування майбутніх подій, і підготовка на цій основі окремих бюджетів за структурними підрозділами або функціональними сферами діяльності підприємства.

Вартість капіталу - затрати, пов'язані із залученням капіталу (джерел фінансування).

Виробничі накладні витрати — витрати, пов'язані з процесом виробництва, які не можуть бути безпосередньо віднесені до певних виробів.

Витрати на продукцію — витрати, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції або придбанням товарів для реалізації і складають її собівартість.

Витрати періоду — витрати, що не включаються до собівартості продукції та запасів і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Виробнича потужність — обсяг виробництва продукції, який підприємство може виконати в даний період часу за реально існуючого обсягу виробничих ресурсів.

Відхилення від норм — різниця між величиною фактичних і

нормативних витрат.

Відхилення — різниця між фактичним та бюджетним значеннями показника.

Валовий прибуток ЦВ — різниця між виручкою від продажів центру і виробничою собівартістю його реалізованої продукції.

Графік беззбитковості — графік, що відображає рівень постійних та змінних витрат і доходу від реалізації продукції за різних обсягів діяльності підприємства.

Графік маржинального доходу — графічне зображення динаміки приросту маржинального доходу і, відповідно, прибутку.

Графік прибутку — графічне відображення залежності прибутку від зміни обсягу діяльності.

Гнучкий бюджет — бюджет, складений на підставі запланованих (нормативних) даних про доходи і витрати підприємства для фактичного обсягу реалізації

Директ-костинг — система обчислення собівартості продукції на підставі прямих (змінних) витрат

Диференційний аналіз — метод оцінки наслідків упровадження тієї чи іншої альтернативи на підставі порівняння диференційних доходів та витрат.

Диференційні витрати — додаткові витрати, що пов'язані з додатковим виготовленням або реалізацією продукції.

Диференційні доходи — додаткові доходи, отримані внаслідок зростання обсягу продажу.

Загальна система обліку — модель організації обліку доходів та витрат, за якої здійснюється періодичний облік запасів, поелементний облік витрат, а облік доходів ведеться за напрямами їх отримання.

Змінні (умовно-змінні) витрати — витрати, загальний розмір яких збільшується або зменшується пропорційно зміні обсягу виробництва.

Замовлення — заявка клієнта на певну кількість спеціально виготовлених для нього виробів.

Зведений облік — система узагальнення витрат виробництва за статтями витрат у розрізі цехів, переділів, видів продукції (робіт, послуг) і в цілому по підприємству з метою підготовки інформації для обчислення собівартості окремих видів продукції і всієї викупленої продукції підприємства, а також з метою розподілу понесених підприємством витрат між готовою продукцією і незавершеним виробництвом.

Існує в двох варіантах — напівфабрикатному і безнапівфабрикатному.

Запас міцності — максимально припустиме зменшення обсягу діяльності підприємства без ризику отримати збиток.

Зміна норм — різниця між новою і старою нормою витрат

Зведений бюджет — узагальнюючий фінансово-операційний план, який містить інформацію про майбутні операції всіх підрозділів підприємства.

Інтегрована система обліку — модель організації обліку доходів та витрат, яка передбачає взаємодію рахунків фінансового та управлінського

обліку в єдиній системі рахунків та забезпечує калькулювання собівартості окремих видів продукції та контроль витрат на їх виробництво.

Інтегрована система побудови плану рахунків — модель організації обліку, за якої рахунки фінансового та управлінського обліку кореспондують у межах єдиної системи.

Конверсійні витрати — прямі витрати на оплату праці та виробничі накладні витрати, тобто витрати на обробку сировини для перетворення її на готовий продукт.

Контрольовані витрати — витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати, або може чинити на них значний вплив.

Калькулювання — науково обґрунтоване визначення собівартості продукції підприємства, її окремих видів та одиниць за статтями витрат.

Калькуляційна одиниця — вимірювач об'єкта калькуляції, який застосовується під час визначення його собівартості.

Калькуляція — розрахунок собівартості продукції. Розрізняють такі основні її види: проектна, планова, нормативна, кошторисна, звітна, госпрозрахункова.

Комбінація продажу — співвідношення окремих видів продукції в загальному обсязі реалізації.

Коефіцієнт маржинального доходу — співвідношення маржинального доходу та доходу від реалізації продукції.

Комбінація продажу — співвідношення кількості різних видів продукції, реалізованих за період.

Контрибуційний підхід — оцінка внеску відповідного ЦВ у чистий прибуток підприємства і покриття сукупних операційних витрат.

Можливі витрати (втрати) — вигода, яка втрачається, коли вибір одного напряму дії вимагає відмовитись від альтернативного рішення. Ці витрати не відображаються в облікових реєстрах.

Метод калькулювання — науково обґрунтована сутність прийомів, які застосовуються під час калькулювання собівартості продукції (як усієї товарної продукції, так і окремих її видів).

Місце виникнення витрат — структурний підрозділ підприємства (робоче місце, дільниця, цех), по якому організовується планування, нормування і облік витрат виробництва для контролю і управління ними.

Маржинальний дохід (брутто-прибуток) — різниця між доходом від реалізації продукції та змінними витратами.

Маржинальний дохід на зведену одиницю продукції — сума величин маржинальних доходів різних виробів, зважених за допомогою комбінації їх продажу.

Маржинальний дохід — різниця між доходом від реалізації та змінними витратами підприємства.

Маржинальний дохід на одиницю обмежуючого чинника — маржинальний дохід, який розраховується як співвідношення маржинального доходу на одиницю продукції та значення того ресурсу, що обмежує діяльність підприємства.

Невизначеність - ситуація, коли майбутні події, які можуть суттєво Ішлинути на фінансовий стан підприємства та його результати, достовірно не передбачаються та не оцінюються.

Непрямі витрати — витрати, що не можуть бути віднесені до певного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Нерелевантні витрати — витрати, величина яких не залежить від прийняття управлінського рішення (минулі).

Нормативна калькуляція — розрахунок нормативної собівартості продукції.

Нормативна собівартість — собівартість продукції (робіт, послуг), яка визначається до початку виробництва на підставі чинних норм.

Нормативне господарство підприємства — сукупність норм і нормативів, якими керується підприємство у своїй господарській діяльності.

Об'єкт управлінського обліку — виробничі ресурси, що забезпечують корисну працю людей у процесі господарської діяльності підприємства, а також господарські процеси та їх результати, що складають у сукупності виробничу діяльність підприємства.

Основні витрати — сукупність прямих витрат на виробництво продукції.

Оцінка витрат — процес обчислення поведінки витрат, тобто встановлення кількісного взаємозв'язку між витратами та різними факторами на підставі дослідження минулої діяльності.

Об'єкт витрат — продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

Об'єкт калькуляції (носій витрат) — вид продукції (робіт, послуг), призначений для реалізації.

Об'єкт обліку витрат — місце виникнення витрат, види або групи однорідних продуктів.

Обмеження — певні чинники, що обмежують виробництво або реалізацію продукції

Операційні бюджети — сукупність бюджетів, які відображують доходи та витрати підприємства.

Облік відповідальності — система обліку, що забезпечує контроль і оцінку центрів відповідальності.

Остаточний дохід центру відповідальності — дохід, який залишається після вирахування з валового прибутку прямих операційних витрат центру.

Переплетена система обліку — модель організації обліку доходів та витрат, яка передбачає відокремлене ведення рахунків фінансового та управлінського обліку, а взаємозв'язок між ними здійснюється за допомогою спеціальних контрольних рахунків.

Предмет управлінського обліку — сукупність об'єктів у процесі всього циклу управління виробництвом.

Поточна вартість **(**- дисконтована вартість майбутнього грошового

потоку.

Постійні (умовно-постійні) витрати — витрати, загальна величина яких залишається незмінною при зміні обсягу виробництва.

Проектовані фінансові звіти - форми прогнозних фінансових звітів, які відображають фінансовий стан, результати діяльності і грошові потоки з одним .то декількома припущеннями.

Прирістні (граничні) витрати — додаткові витрати, які з'являються в результаті виготовлення чи продажу додаткової одиниці або партії продукції.

Прямі витрати — витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Переділ — частина технологічного процесу (сукупність технологічних операцій), яка завершується отриманням готового напівфабрикату, що може бути відправлений на наступний переділ або реалізований на сторону.

Переоцінка незавершеного виробництва — перерахунок залишків незавершеного виробництва на початок місяця зі старих норм на нові у разі їх зміни.

Принцип рівності нормативів — вимога застосування одних і тих самих норм для обчислення нормативної величини всіх елементів руху витрат протягом місяця.

Релевантні витрати — витрати, величина яких може бути змінена внаслідок прийняття управлінського рішення (майбутні).

Релевантна інформація — інформація про доходи та витрати, яка може вплинути на рішення, що приймається.

Рішення щодо спеціального замовлення — рішення щодо прийняття або відмови від одноразового замовлення на виготовлення продукції (надання послуг), за яким ціна реалізації є нижча за звичайну ціну або навіть менша за собівартість виробництва цієї продукції (виконання послуг).

Рішення щодо розширення чи скорочення діяльності — рішення, що передбачає вибір певного сегмента діяльності та проведення аналізу доцільності розширення або скорочення обсягу його діяльності

Рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні — рішення, що полягає у встановленні більш вигідних умов діяльності підприємства.

Рішення щодо управління в умовах обмежених ресурсів — рішення, яке передбачає розробку оптимальної виробничої програми для максимізації прибутку.

Рішення щодо ціноутворення — рішення щодо встановлення оптимальної ціни продажу за існуючих величини витрат, комбінації та обсягу продажу для досягнення задовільного рівня рентабельності.

Система обліку і калькулювання — система обліку, що забезпечує калькулювання і контроль собівартості об'єктів витрат.

Середньозважений маржинальний дохід — сума добутку маржинального доходу на одиницю кожного виду продукції та комбінації продажу відповідного виду продукції.

Сприятливе відхилення — відхилення від норм, яке справляє

позитивний ефект на операційний прибуток підприємства.

Ставка дисконтування - процентна ставка, яка використовується для визначення поточної вартості майбутніх грошових потоків.

Стандарт-кост — система обліку і калькулювання, що ґрунтується на жорсткому нормуванні всіх витрат і дає змогу визначити «стандартну» (нормативну) собівартість. Передбачає облік і аналіз відхилень фактичних витрат від стандартних з подальшим покладанням відповідальності за несприятливі відхилення на керівництво відповідних центрів витрат.

Сегмент діяльності — організаційна одиниця, в межах якої регулярно порівнюються можливості з їх реалізацією по витратах, доходах і результатах.

Термін окупності - період, протягом якого очікувані гроні»й.. потоки від інвестиційного проекту компенсують суму початкових вкладень.

Точка беззбитковості — рівень діяльності, за якого загальні доходи підприємства дорівнюють загальній величині витрат.

Трансфертна ціна — умовна (розрахункова) ціна на продукцію (роботи, послуги), яка передається одним підрозділом (ЦВ) підприємства іншому.

Управлінський облік — процес виявлення, вимірювання, нагромадження, аналізу, підготовки та передачі інформації, яка використовується управлінською ланкою для планування і контролю виробничих ситуацій та оцінки можливих тенденцій розвитку всередині організації.

Управління за відхиленнями — особлива форма обліку відхилень, за якою увага керівництва зосереджується тільки на суттєвих відхиленнях від бюджету.

Функція витрат — математичний опис взаємозв'язку витрат та їх чинника.

Фінансові бюджети — сукупність бюджетів, які містять інформацію про заплановані грошові потоки та фінансовий стан підприємства

Центр витрат — підрозділ, керівник якого контролює витрати, але не контролює доходи.

Центр відповідальності — сегмент діяльності, в межах якої встановлюють персональну відповідальність менеджера за показниками діяльності, які він має контролювати.

Центр інвестицій — господарська одиниця, керівник якої контролює не тільки витрати і доходи, а й інвестиції.

Центр прибутку — підрозділ або господарська одиниця, керівник якого контролює не тільки витрати, а й доходи.

Чиста поточна вартість - поточна вартість грошових потоків за вирахуванням поточної вартості грошових виплат.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атамас П.Й. Управлінський облік. 2-ге видання. Навчальний посібник рекомендовано МОН України К. : ЦУЛ, 2009. – 440 с.

2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік. К. :Ліра-К, 2011. – 480с

2. Данилко, В. К. Управління витратами : Реком. МОНмолодьспорт України як навч. посібник для студ. ВНЗ / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.

3. Задорожний З. В. Управлінський облік / Задорожний З. В., Давидович І. Є., Омецінська І. Я. / Тернопіль: ХАЙ-ТЕК ПРЕС, 2010. – 280 с.

4. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16.07.99 р. №996-XIУ, зі змінами та доповненнями.

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.2010 р. № 291.

6. Карпенко О.В. Управлінський облік. Кредитно-модульний курс. навчальний посібник / О. В. Карпенко, Д.В. Карпенко – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 296 с.

7. Корецький М. Х. Управлінський облік: Навч. посібник./ Корецький М. Х., Дацій Н. В., Пельтек Л. В. — К.: Центр учбової літератури, 2007 — 296 с.

8. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підруч. для вузів / Л.В. Нападовська.- 2-ге вид., доопрац. та допов. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010.- 648 с.

9. Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, М.І.Беленкова [та ін.]; за ред. проф. М.Ф.Огійчука. - 6-те вид., перероб. і допов. - К.: Алерта, 2011.- 1042с.

10.Оксанич О. Е. Калькуляція собівартості продукції , робіт та послуг. [текст] навчальний посібник / О. Е. Оксанич, І. А. Волкова, О. О. Миронова – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 326 с.

11.Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року №2755VI // http:// zakon.rada.gov.ua.

12. П(С)БО 16 «Витрати»: затв. наказом Мінфіну України від 31 12.1999. № 318 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 19.01.2000 р. за N 27/4248 (зі змінами та доповненнями).

13. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом 8 Мінфіну України від 30.11.2010 р. № 291.

14. Фаріон І. Д. Управлінський облік : Підручник. Затв. МОНУ для студ. ВНЗ / І. Д. Фаріон, Т. М. Писаренко. – К. : ЦУЛ, 2012. – 792 с.

15.Управлінський облік / Дон Р.Хенсен, Мерієн М. Моувен, Небіл С. Еліас, Девід У.Сєнков. / Пер.з англ. – К.:Міленіум, 2002. – 974 с.

16. Шевчук В.Р. Стратегічний управлінський облік: Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] /В.Шевчук; за ред. О.М.Ковалюка. – К.:Алерта, 2009. -176 с. 9. М

17.Шило В.П., Ільїна С .Б., Шепелюк В.А., Управлінський облік: теорія та практика: Навчально – практичний посібник.- К.: - Кондор-Видавництво, 2012. – 303 с.

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
(Вищий навчальний заклад)

Кафедра

Самостійна робота

з дисципліни « Управлінський облік»

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності071 «Облік і оподаткування»

_____

(прізвище та ініціали)

Керівник _____

_____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____Оцінка: ECTS

м.Кривий Ріг 20 __рік

Додаток Б

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
(Вищий навчальний заклад)

Кафедра

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА
З ПРЕДМЕТУ
«УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК»

РЕФЕРАТ НА ТЕМУ

_____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності071 «Облік і оподаткування»

_____
(прізвище та ініціали)
Керівник _____
_____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____Оцінка: ECTS

м.Кривий Ріг 20 __рік

Навчальне видання

О.М.Брадул, В.А. Шепелюк, Л.Я. Шевченко,
С.Б.Шипіна, П.Д.Каминський, Штик Ю.В

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни

для студентів, які навчаються
за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
напряму підготовки 071 «Облік і оподаткування»